

अर्पणपत्रिका.

स्वर्गस्थ श्रावक रत्न शेठ नरोत्तम-
दास. नागजी..

जेतुं हुंकुं जीवन आदरणीय, अने अनुक-
रणीय हतुं, अने लघु वयधीज जेतुं मन अनेक
सद्गुणोधी भरपूर हतुं, जेओनी धर्म तरफनी
श्रद्धा द्रढ हती, जिन आगमना जेओ अभ्यासी
हता, अने जिन भगवाननी भक्तिमां जेओ घणा
प्रेमी हता, पोताना श्रावक बंधुओमां धार्मिक
ज्ञाननो प्रचार जोवाने जेओ ह्मेशां उत्सुक हता,
एवा श्री मांगरोळ निवासी स्वर्गवासी श्रावक
रत्न शेठ नरोत्तमदास नागजीने अमोःआ पुस्तक
सद्भावधी अर्पण करीए छीए.

प्रसिद्ध कर्ता.

श्रेष्ठीवर्य शेठ नरोत्तम नागजी मोतीचंदनी जींदगीनो टूंक वृत्तांत.

आ वीर नरनो जन्म श्रीसुम्बापुरी मध्ये संवत् १९३६ ना पोष वद १० ने दीवसे थयो हतो. शेठ मो-
तीचंद देवचंदना श्रीमान् कुटुंबमां लाड साथे उछरतां
रीजना चंद्रनी पेठे वृद्धि पामतां पामतां तेमने ब्रह्मचर्याव-
स्था प्राप्त थइ. तेमना पूज्य पितामह तथा पिताश्रीनी
वंत अने देखरेख नीचे गुजराती तेमज अंग्रेजी भाषानुं
समयोचित ज्ञान मेळवचामां तेओ फत्तेहमंद नीवळ्या हता.
जेन तत्त्व ज्ञानमां पण तेओ कुशलता धरावता हता. गीत
बार्जीबाकदिनुं ज्ञान पण तेओ संपादन करेलुं हतुं. आं
ब्रह्मचर्यावस्थानो समय पुरो यतां संवत् १९५१ ना वैशाख
मासमां पोतानी ज्ञातिना रीवाज मुजब पोतानी व्यवहा-
रिक आबरु ममाणे घणा आढंवर तथा धामधुमधी ज्ञा-
तिमां उंच कुळमां गणाती कन्या नांमे नंदकुंवर साथे ते-
मनां लग्न करचामां आख्यां हता. एटले पंदर वरसनी उ-
म्भरधी तेओए गृहस्थावासमां प्रवेश कर्यो हतो. आ स-
मयधी तेओना गृहस्थ तरीकेना गुणो व्यक्त जणावा
लाग्या हता. धार्मिक वृत्ति पण द्रढ यती जणाती हती.
सत्संग पूज्य पूजन इत्यादि मार्गानुसारीना गुणो तेमां

[illegible][illegible][illegible]

દેવની નવાંગ ભાવ પૂજા રચવામાં પણ તેઓ પાંદિત્ય ધરાવતા હતા, ઉપરાંત ભાવ પૂજાના જુદા જુદા ભેદોમાં પણ તેઓ પદુત્વને ધારણ કરતા હતા.

આવી ઉચ્ચ પ્રકારની શુદ્ધ વૃત્તિ હોવા ઉપરાંત વ્યવહારનાં મુખ્ય સાધનરૂપ દ્રવ્યને મેલવવામાં પણ તેઓ કુશલ હતા. પોતાના પિતામહ તથા પિતાશ્રીએ ગ્રહણ કરેલા અર્થ શાસ્ત્રના વ્યવહારમાંજ તેઓએ પણ એક ન્યાયો-પાર્જિત દ્રવ્ય મેલવનાર તરીકે શરૂઆત કરી હતી, અને ધીમે ધીમે એક વાહોશ અર્થ શાસ્ત્રના અનુભવી તરીકે શ્લોકી નિકલ્લવાનાં ચિન્હો તેઓમાં જળાતાં હતાં. આ રીતે ધર્મપૂર્વક વ્યવહાર ચલાવતાં લગભગ અગીયાર વરસ થવા આવ્યા કાલ પોતાનું કામ કર્યાં કરે છે. દરેક અવસ્થાનો અંત હોય છે. એવા કુદરતના કાનુનોને અનુસરી કર્મ પરિણામિ મહારાજાએ પોતાની દાહક દ્રષ્ટિ આ કોમલ પુષ્પાકાર નર તરફ ફેરવી, અને કાલ પરિણતિ રાણીની પ્રેરણાથી સ્વરસુંદરીઓએ કરેલા હાવભાવ અને કટાક્ષથી પ્રેમાતકગ્રસ્ત થયો હોય, તેમ હુંક મુદતની વ્યથા અનુભવી, અમર સ્ત્રીઓએ કરેલા સંકેતને અનુસરીને હોય-ની, જાણે, તેમ આ યુવાન નર રત્ન પોતાના પિતામહ, માતામહ, પિતા, માતા, માર્યા, મગિની, ત્રણ પુત્રી, એક પુત્ર, અને સગાંસંવંધી તેમજ મિત્ર મંદલોને શોક સાગરમાં ડુબતાં મુકીને સં. ૧૯૬૨ ના માદરવા વદ ૭ ને મંગલ-વારની પણ અમંગલ રાત્રિના દશ વાગે અંધકારને સમયે

પ્રસ્તાવના.

શ્રી જૈન ધર્મની પહેલી ચોપડી અમારા તરફથી સિદ્ધ થઈ ચુકી છે, તેનું આ બીજું પુસ્તક “ શ્રી જૈન ધર્મની બીજી ચોપડી ” છે. પહેલી ચોપડીની પ્રસ્તાવનામાં આ વાંચનમાળા પ્રસિદ્ધ કરવાનો અમારો હેતુ સ્પષ્ટપણે જ્ઞાત્યો છે, તેથી અત્ર તે સંબંધી પુનઃ વિવેચન કરવું, કે કાલ્પક્ષેપન કરવા જેવું છે, એમ સમજી તે કરતા નથી.

આ જૈન ધર્મની બીજી ચોપડી સુદ્ધાં શ્રી જૈન ધર્મ વાંચનમાળાનાં અમારા તરફથી કુલ ૬ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે. પ્રથમનાં ચાર પુસ્તકો “ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રવેશ પોથી ” એ નામનાં છે, અને પછીનાં બે શ્રી જૈન ધર્મની પહેલી ચોપડી અને બીજી ચોપડી, એ મઝી કુલ ૬ પુસ્તકો અમારી જૈન વાંચનમાળામાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

આધુનિક શાળાઓમાં વિશેષ કરીને વ્યાવહારિક વિપયોનું

મહાનગ્રંથો રચ્યા છે, તેની પાસે તો આ પુસ્તકો લેશ માત્ર પળ નથી, તોપણ તે મહાત્માઓનાં વચનોનેજ અવલંબી ચાલુ જમાનાને અનુકુલ થાય, એવાં પુસ્તકોની અમોજ રચના કરી છે, અને આ પુસ્તક વાંચી થાવક વર્ગ ધર્મનો ઘોષ મેઢવવા શક્તિમાન થશે, અને પ્રાચીન ગ્રંથો વાંચવા તેમની અભિરુચી વધશે, તો અમે અમારો શ્રમ સફલ થયો ગણીશું.

અમને કહેવાને હર્ષ થાય છે કે, આ વાંચનમાળાનાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકો જૈન શાળાઓમાં ઘણે ઠેકાણે ચલાવવાં શરૂ થયાં છે, અને વિદ્યાર્થીઓને તે દ્વારા ધાર્મિક ઘોષ સુગમતાથી થઈ શકે છે, એવું અનુભવમાં આવેલું છે. આ પ્રમાણે ઘણે સ્થળે શાળાઓમાં આ પુસ્તકો ઉપયોગી થઈ પડવાથી તેમાંનાં કેટલાંક પુસ્તકોની પુનઃ આવૃત્તિ ફાટવાની જરૂર પડી છે. આ પ્રમાણે આ વાંચનમાળા આપણી શાળાઓમાં ઉપયોગી થવાથી અમે તે પ્રસિદ્ધ કરાવવા સંબંધી ઉત્સાહ વધ્યો છે, અને અમે આશા રાખીએ છીએ કે, આ વાંચનમાળાનાં વાંચકો પુસ્તકો પણ જેમ વને તેમ જલદી તૈયાર કરી, સદ્ગુણી થાવકો પાસે અમે રજુ કરીશું.

શ્રી જૈન આગમના દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણ કરણાનુયોગ, કપાનુયોગ, અને ગણિતાનુયોગ, એ ચાર યોગનું મૂળ તત્ત્વરૂપ જ્ઞાન મેઢવવાને વિદ્યાર્થીઓને સુગમ પડે, અને તે.

૧૨૫ પાઠો છે. તેમાં નવ તત્ત્વનો સંપૂર્ણ સાર સમાવેલો છે. ચોથા પાઠમાં કથાનુયોગના પાઠો આપેલા છે, તેમાં શ્રી અજિતનાથ, સગર ચક્રવર્તિ વગેરેનાં ચરિત્રો આપવામાં આવેલાં છે. ચારે પાઠમાં કુલ ૮૫ પાઠો આવેલા છે. આ પુસ્તકની પહેલાંનાં પુસ્તકોમાં આવેલા કોઈ કોઈ પાઠો વધારે વિસ્તારથી આ પુસ્તકમાં આપેલા છે.

શિક્ષક અને શિષ્ય વંનેને સુગમ પડે, માટે પ્રત્યેક પાઠને છેડે સારાંશ પ્રશ્નો આપેલા છે. જો વિદ્યાર્થીઓ તે પ્રશ્નોના ઉત્તર યથાર્થ આપી શકે, તો પુસ્તક માહેનો સચ્ચો વિષય તેમના હૃદયમાં દ્રઢ થાય એવી યોજના છે. વહી શિક્ષક વર્ગને વિદ્યાર્થીઓના પાઠ તૈયાર છે કે નહીં, તે જાવતની પરીક્ષા કરવાને ૧ પ્રશ્નો ઘણા ઉપયોગી છે. પાઠ રચવામાં વિદ્યાર્થીઓથી કેટલો વિષય ગ્રહણ કરી શકાશે, તે ઉપર સ્વાસ્થ્ય ઊંચું છે, અને જે વિષયો મોટા છે, તેના માગો પાડી બે ત્રણ કે તેથી વધારે પાઠો લેવા છે.

આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં તે શુદ્ધ અને સરલ થાય, તેને નાટે અમોઘ સ્વાસ્થ્ય ધ્યાન આપેલું છે. વિદ્વાન મુનિ મહારાજો અને શાસ્ત્રીયો પાસે શોધાવી દોષ રહિત થાય, તેને માટે પ્રયત્ન કરેલો છે, છતાં પણ ધર્મ-તત્ત્વનો વિષય ઘણો ગંભીર છે, એથી આ પુસ્તકમાં જે

हमें दोन मी मला होत, ते मंडवी असे दूत हवे
 मलागले असे विज्ञान भावना वगे वामे मला भावना
 होत, मला तेवने विज्ञान करीत होत के, आ दूतद्वारे
 होत होत होत होत तेवना मोठ्याने भावे, मी ते भवती
 तला मारी मोठ्याने दूत करीत, तेवती असे तेवती तला
 दूत दारो, असे वीती भावना कलावामे वारी ते
 दूतद्वारे.

आ वीदवनामला वदव वीदव वीदव दूतद्वारे
 असे विज्ञान दूतद्वारे मला दूत भावनामला मला तेवती
 वीदव असे वीदवती, के वीती तेवती वीदव होत ते
 तेवती वीती भावना वीदव वीदव वीदव वीदव, तेवती दूत
 वीती वीदव दूतद्वारे वीदव वीदव वीदव वीदव वीदव
 वीदव ते, ते वी दूतद्वारे वीदव वीदव वीदव वीदव
 वीदव ते, आ वीदव आ दूतद्वारे वीदव वीदव विज्ञान
 दूतद्वारे वीदव वीदव दूतद्वारे वीदव वीदव वीदव
 वीदव ते वीदव दूतद्वारे वीदव वीदव, वीदव वीदव
 वीदव ते वीदव

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં માંગરોઝવાળા શેઠ નાગજી મોતીચંદે પોતાના સ્વં પુત્રરત્ન નરોત્તમદાસ, કે જેમનું જીવનચરિત્ર આ પુસ્તક સાથે અમોએ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે, તેમના સ્મરણાર્થે રૂા. ૩૦૦) ની સહાય આપેલી છે, જેથી આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરાવવાને અમો શક્તિવાન થયા છીએ. અમો ઉક્ત શ્રાવકરત્ન શેઠ નાગજીભાઈનો આ પ્રસંગે આભારુ માનીએ છીએ, અને અન્ય શ્રાવક ગૃહસ્થોને ઉક્ત શેઠનો દાખલો લઈ અમારા પુસ્તક પ્રસિદ્ધીના ખાતાને સહાય આપવાને માટે વિજ્ઞપ્તિ કરીએ છીએ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ १. पृ. १.

पृ. १	१. श्री महादेव धर्म १. श्री	१
पृ. २	२. श्री महादेव धर्म २. श्री	२
पृ. ३	३. श्री धर्म महादेव महादेव	३
पृ. ४	४. श्री धर्म धर्म धर्म	४
पृ. ५	५. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	५
पृ. ६	६. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	६
पृ. ७	७. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	७
पृ. ८	८. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	८
पृ. ९	९. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	९
पृ. १०	१०. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१०
पृ. ११	११. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	११
पृ. १२	१२. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१२
पृ. १३	१३. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१३
पृ. १४	१४. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१४
पृ. १५	१५. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१५
पृ. १६	१६. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१६
पृ. १७	१७. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१७
पृ. १८	१८. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१८
पृ. १९	१९. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	१९
पृ. २०	२०. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२०
पृ. २१	२१. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२१
पृ. २२	२२. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२२
पृ. २३	२३. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२३
पृ. २४	२४. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२४
पृ. २५	२५. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२५
पृ. २६	२६. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२६
पृ. २७	२७. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२७
पृ. २८	२८. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२८
पृ. २९	२९. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	२९
पृ. ३०	३०. श्री धर्म धर्म धर्म धर्म	३०

પાત્રું.

પાઠ ૧૯ મો પચ્ચાણ ભાગ ૪ થો	૪૬
પાઠ ૨૦ મો પચ્ચાણ કરવાનું ફઠ	૪૯

 સ્વંડ ૨ જો.

પાઠ ૨૧ મો સદાચાર ભાગ ૧ લો	૫૩
પાઠ ૨૨ મો સદાચાર ભાગ ૨ જો	૫૫
પાઠ ૨૩ મો ન કરવાનાં કામ	૫૮
પાઠ ૨૪ મો કરવા યોગ્ય કામ	૬૦
પાઠ ૨૫ મો ભોજન વિધિ ભાગ ૧ લો	૬૨
પાઠ ૨૬ મો ભોજન વિધિ ભાગ ૨ જો	૬૫

 સ્વંડ ૩ જો.

પાઠ ૨૭ મો જીવ	૬૮
પાઠ ૨૮ મો પર્યાપ્તિ	૭૧
પાઠ ૨૯ મો જીવના ચૌદ ભેદ	૭૩
પાઠ ૩૦ મો જીવના ચૌદ ભેદ વિષે કવિતા	૭૫
પાઠ ૩૧ મો અજીવ તત્ત્વ	૭૬
પાઠ ૩૨ મો અસ્તિકાય	૭૭
પાઠ ૩૩ મો અરૂપી અજીવના દસ ભેદ	૭૯
પાઠ ૩૪ મો રૂપી અજીવના ચાર ભેદ	૮૦

પાઠ ૩૫ મો કાઠ	૮૨
પાઠ ૩૬ મો છ દ્રવ્ય	૮૪
પાઠ ૩૭ મો પુણ્યતત્ત્વ	૮૮
પાઠ ૩૮ મો પુણ્ય ઘાંધવા વિષે કવિતા	૯૦
પાઠ ૩૯ મો પુણ્ય ભોગવવાના ૪૨ પ્રકાર મા. ૧ લો	૯૧
પાઠ ૪૦ મો પુણ્ય ભોગવવાના ૪૨ પ્રકાર મા. ૨ જો	૯૪
પાઠ ૪૧ મો પુણ્ય ભોગવવાના ૪૨ પ્રકાર મા. ૩ જો	૯૭
પાઠ ૪૨ મો પાપતત્ત્વ	૯૯
પાઠ ૪૩ મો પાપ ભોગવવાના પ્રકાર મા. ૧ લો	૧૦૧
પાઠ ૪૪ મો પાપ ભોગવવાના પ્રકાર મા. ૨ જો	૧૦૫
પાઠ ૪૫ મો પાપ ભોગવવાના પ્રકાર મા. ૩ જો	૧૦૮
પાઠ ૪૬ મો પાપ ભોગવવાના પ્રકાર મા. ૪ થો	૧૧૩
પાઠ ૪૭ મો પાપતત્ત્વ વિષે કવિતા	૧૧૬
પાઠ ૪૮ મો આશ્રવતત્ત્વ	૧૧૭
પાઠ ૪૯ મો પાંચ ઈન્દ્રિય અને ચાર કપાય	૧૧૯
પાઠ ૫૦ મો આઠ મદનો ત્યાગ કરવા વિષે કવિતા	૧૨૨
પાઠ ૫૧ મો પાંચ અગ્રત ભાગ ૧ લો	૧૨૪
પાઠ ૫૨ મો પાંચ અગ્રત ભાગ ૨ જો	૧૨૭
પાઠ ૫૩ મો પાંચ અગ્રત ભાગ ૩ જો	૧૩૦
પાઠ ૫૪ મો ષળ યોગ અને પચીસ ક્રિયા મા. ૧ લો	૧૩૨
પાઠ ૫૫ મો ષળ યોગ અને પચીસ ક્રિયા મા. ૨ જો	૧૩૭
પાઠ ૫૬ મો આશ્રવ તત્ત્વ વિષે કવિતા	૧૩૯

पाठ ५७ मो संवरतत्त्व	१४०
पाठ ५८ मो संवरना सत्तावन भेद	१४२
पाठ ५९ मो संवरना सत्तावन भेद	१४४
(दश प्रकारनो यतिधर्म)	
पाठ ६० मो ब्रह्मचर्य (नव गुप्ति)	१४७
पाठ ६१ मो संवरना सत्तावन भेद बार भावना	१५१
पाठ ६२ मो बार भावना विषे कविता	१५६
पाठ ६३ मो संवरना सत्तावन भेद	१५८
(बाबीश परिपह)	
पाठ ६४ मो बाबीश परिसह विषे कविता	१६२
पाठ ६५ मो संवरना सत्तावन भेद [पांच प्रका- रनुं चारित्र]	१६६
पाठ ६६ मो निर्जरा तत्त्व	१७०
पाठ ६७ मो तप	१७२
पाठ ६८ मो तप विषे कविता	१७५
पाठ ६९ मो बंध तत्त्व	१७६
पाठ ७० मो बंध हेतु	१७९
पाठ ७१ मो (बंध उत्तर हेतुना सत्तावन भेद)	१८३
मिथ्यात्व	
पाठ ७२ मो बंध हेतुना सत्तावन भेद अ- विरति कपाय	१८५

પાત્રું.

પાઠ ૭૩ મો વંધ હેતુના સત્તાવન ભેદ (યોગ)

ભાગ ૧ લો.

૧૮૭

પાઠ ૭૪ મો યોગ ભાગ ૨ જો

૧૯૦

પાઠ ૭૫ મો વંધ તત્ત્વ વિષે કવિતા

૧૯૩

પાઠ ૭૬ મો મોક્ષ તત્ત્વ ભાગ ૧ લો

૧૯૪

પાઠ ૭૭ મો મોક્ષ તત્ત્વ ભાગ ૨ જો

૧૯૯

પાઠ ૭૮ મો સિદ્ધના પંદર ભેદ

૨૦૪

લંડ ૪ થો.

પાઠ ૭૯ મો અજિતનાથ ભાગ ૧ લો

૨૦૮

પાઠ ૮૦ મો અજિતનાથ ભાગ ૨ જો.

૨૧૭

પાઠ ૮૧ મો અજિતનાથ ચરિત્ર વિષે કવિતા

૨૨૨

પાઠ ૮૨ મો સગર ચક્રવર્તિ ભાગ ૧ લો

૨૨૪

પાઠ ૮૩ મો સગર ચક્રવર્તિ ભાગ ૨ જો

૨૨૯

પાઠ ૮૪ મો સગર ચક્રવર્તિ ભાગ ૩ જો

૨૩૩

પાઠ ૮૫ મો સગર ચક્રવર્તિ ભાગ ૪ થો

૨૩૯

શ્રી જૈન ધર્મ વીજી ચોપડી.

સ્કંડ ૧ લો.

પાઠ ૧ લો.

સમ્યક્ત્વ ભાગ ૧ લો.

સમ્યક્ત્વ એ આત્માનો શુભ પરિણામરૂપ ગુણ છે. તે સમ્યક્ત્વ એવી વસ્તુ છે કે, જે હ્રદયસ્થ વિગેરેને પ્રત્યક્ષ થઈ શકે તેમ નથી. સમ્યક્ત્વ આત્માનો શુભ પરિણામ છે. સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ અલૌકિક છે, જૈન ધર્મની વધી મહત્તા સમ્યક્ત્વને આશ્રીને રહેલી છે, જૈન તત્ત્વજ્ઞાન સંપાદન કરવાનો ઉત્તમ અધિકાર સમ્યક્ત્વથી પ્રાપ્ત થાય છે. જો હૃદયમાં સમ્યક્ત્વ હોય તો તે જૈન ધર્મના રહસ્યને જાણી શકે છે. કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મનો પરિત્યાગ કરી શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુ અને શુદ્ધ ધર્મની આસ્થા રાખવી, તે સમ્યક્ત્વનું મૂળ સ્વરૂપ છે. તે સમ્યક્ત્વ ઓઢાવવાને માટે સમ્યક્ત્વનાં જુદાજુદા સઢસઢ પ્રકાર છે. તે જૈન સંપ્રદાયમાં ‘સમકિતના સઢસઢ ચોલ’ એવા નામથી ઓઢાવાય છે. સમ્યક્ત્વનું વીજું પ્રાકૃત નામ સમકિત છે, અને પ્રાપ્ત કરીને જૈન પ્રજામાં

તે નામથી તે વધારે પ્રખ્યાત છે. સમક્ષિતના સડસઠ વોલની ગણના આ પ્રમાણે થાય છે. સદ્ગુણના ચાર ભેદ છે, લિંગના ત્રણ ભેદ છે, વિનયના દશ ભેદ છે, શુદ્ધિના ત્રણ પ્રકાર છે, દૂષણના પાંચ પ્રકાર છે, પ્રભાવક આઠ કહેવાય છે, ભૂષણ પાંચ છે, લક્ષણના પાંચ ભેદ છે, છ પ્રકારે યતના કહેવાય છે, છ આગાર કહેવાય છે, છ ભાવના અને છ સ્થાન કહેવાય છે. આવી રીતે સમક્ષિતના આશ્રયી કુલ મઝીને સડસઠ વોલ થાય છે. દરેક શ્રાવકનાં સંતાને આ સડસઠ વોલ ઘરાઘરા સમજીને યાદ કરવા જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સમ્યક્ત્વ એ શું છે ? ૨ સમ્યક્ત્વ પ્રત્યક્ષ થઈ શકે તેવી વસ્તુ છે કે કેમ ? ૩ સમ્યક્ત્વથી શો લાભ થાય છે ? ૪ હૃદયમાં સમ્યક્ત્વ હોવાથી શું થાય છે ? ૫ સમ્યક્ત્વનું મૂળ સ્વરૂપ શું છે ? ૬ સમ્યક્ત્વના કેટલા પ્રકાર છે ? અને તે જન સંપ્રદાયમાં કેવા નામથી ઓળખાય છે ? ૭ સમ્યક્ત્વનું બીજું નામ શું છે ? ૮ સમ્યક્ત્વના કયા ચોટ ગણાવો. ૯ સ્થાન અને આગાર કેટલા છે ? ૧૦ ભૂષણ અને લક્ષણ કેટલા છે ? ૧૧ વિનય, લિંગ અને દુષણના કેટલા પ્રકાર છે ? ૧૨ શુદ્ધિ અને

પ્રભાવક કેટલા છે ? ૧૩ સદ્ગુણા અને યતનાના કેટલા પ્રકાર છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

શુભ પરિણામ, છદ્મસ્ય, અલૌકિક, મહત્તા, રહસ્ય, અધિકાર, આસ્થા, સદ્ગુણા, લિંગ, શુદ્ધિ, દૂષણ, પ્રભાવક, યતના, આગાર, ભાવના, સ્થાન.

પાઠ ૨ જો.

સમ્યક્ત્વ ભાગ ૨ જો.

શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, અને ધર્મ—૫ ગ્રંથ તત્ત્વ ઉપર જે નિશ્ચલ પરિણામરૂપ શ્રદ્ધા તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. કદિ કોઈ જીવને ઉપરનાં ગ્રંથ તત્ત્વનો ઘરાઘર વોધ ન હોય, પણ જો તે જીવ કદિ પશ્ચાત્ત છોટી દડને મનમાં એવું ધારે કે, " જિનેશ્વર ભગવાને જે અર્થ કહ્યા છે, તે ઘટા નિઃશંકપણે સત્ય છે. " આવી તેની તત્ત્વ ઉપરની જે શ્રદ્ધા, તે પણ સમ્યક્ દર્શન કહેવાય છે, તેનાથી જે વિપરીત તે મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. વળી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો, તે પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

દેવ, ગુરુ, અને ધર્મના સ્વરૂપને જાણીને નિશ્ચય કરવો, તે પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. ચાર અનંતાનુવંધી કષાય, સમ્યક્ત્વ મોહ, મિશ્ર મોહ, અને મિથ્યાત્વ મોહ—આ સાત પ્રકૃતિનો જે જીવ ઉપશમ કરે, તથા ક્ષયોપશમ કરે, તે જીવને ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ થાય છે. એ સમ્યક્ત્વ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનનો વિષય નથી. " આ જીવને સમ્યક્ત્વ છે, " એવું ફેવલી જાણી શકે છે. જે જીવને સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય છે, તે જીવને નરક તથા તિર્યચ આ વસ્ત્રે ગતિના આયુષ્યનો વંચ થતો નથી.

એ સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર છે. ૧ શંકા અતિચાર, ૨ આકાંક્ષા અતિચાર, ૩ વિતિગિચ્છા અતિચાર, ૪ મિથ્યા દ્રષ્ટિ પ્રશંસા અતિચાર, અને ૫ મિથ્યા દ્રષ્ટિ પરિચય અતિચાર—આવાં તેનાં નામ છે.

જિન યચનમાં શંકા કરતી નહિ. જો શંકા કરવામાં આવે તો, શંકા નામે પહેલો અતિચાર છે. ઘીના ધનવાળાઓનાં અજ્ઞાન કષ્ટ દેખી, કોઈ પાગંડીના વિશ્વાસના ચપટકાર દેખી, તેમજ પૂર્વ જન્મનાં અજ્ઞાન કષ્ટથી ફક્ત પામેછા અન્ય ધનવાળાઓને મુગ્ધી, તેમજ ધનવાન દેખી, પોતાના ધનમાં ને ધનની પ્રશંસા કરે, અને તેને અંગીકાર કરવાની આકાંક્ષા રાખે, તે આકાંક્ષા નામે ધીનો અતિચાર લાગે છે. નેથી ઘીના ધનની આકાંક્ષા ન કરવી. પોતાના પૂર્વ જન્મનાં કરેલાં પાપના ઉદયથી દુઃખ

ભોગવતો જીવ એવો વિચાર કરે કે, “ હું ધર્મ કરું છું, તેનું ફલ મને થું મળશે ? અથવા મળશે કે નહીં ? વઢી જેઓ ધર્મ કરતા નથી, તેઓ સુખી છે, અને હું ધર્મ કરું છું, તથાપિ દુઃખી યાં છું. ” આ પ્રમાણે વિચારું, તે વિતિગિચ્છા નામે ત્રીજો અતિચાર છે, તથા જૈન સાધુનાં મલિન શરીર તથા મલિન વસ્ત્ર દેખીને મનમાં દુગંછા કરે કે, “ આ સાધુ ગંદા છે. આવા મલિન સાધુ શી રીતે સંસારને તરી શકે ? ” આવો વિચાર કરવાંથી પણ વિતિગિચ્છા નામે ત્રીજો અતિચાર લાગે છે, માટે ઉપર પ્રમાણે દુગંછા ન કરવી.

જિન પ્રણિત આજ્ઞાથી જે ઘાહેર છે, તે મિથ્યા દ્રષ્ટિ છે. કારણ કે તેઓ સર્વજ્ઞનાં વચનોને માનતા નથી, અને અસર્વજ્ઞનાં વચનોને સત્ય માને છે. આવા જિનાજ્ઞાની ઘાહેર અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારા મિથ્યાત્વીઓની પ્રશંસા કરવી, તેઓનાં તપ, વ્રત, અને પર્વોત્સવનાં વસ્ત્રાણ કરવાં, તે મિથ્યા દ્રષ્ટિ પ્રશંસા નામે ચોથો અતિચાર છે, તેથી સમ્યક્ત્વવાળા ભવિજનોએ મિથ્યા દ્રષ્ટિની પ્રશંસા ન કરવી.

મિથ્યા દ્રષ્ટિની સાથે વહુજ મેઢાપ રાત્રે, શ્વાનપાન કરે, અને વાસ કરે, તે મિથ્યા દ્રષ્ટિ પરિચય નામે પાંચમો અતિચાર છે, એવા અનેક પ્રકારે સહવાસ કરવાથી મિથ્યા દ્રષ્ટિની વાસના લાગી જાય છે, અને તેમ કરતાં ઉંચકે ધર્મભ્રષ્ટ થઈ જવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સમ્યક્ત્વ ઇટલે શું ? ૨ સાત પ્રકૃતિ કઈ કઈ ?
૩ આ જીવને સમ્યક્ત્વ છે, એવું કોણ જાણી શકે ?
૪ સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર ગણાવો. ૫ પાંચ અતિચારની સમજૂતી આપો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

શ્રદ્ધા, સમ્યક્ત્વ, અનંતાનુવંધી કપાય, ઉપશમ, સ્વયોપશમ, આકાંક્ષા, વિતિગિચ્છા, પર્વોત્સવ, ધર્મભ્રષ્ટ.

પાઠ ૩ જો.

શ્રદ્ધા અથવા સદ્દેહના.

આસ્તિકપણાની જે વૃદ્ધિ તે શ્રદ્ધા અથવા સદ્દેહના કહેવાય છે. તે સદ્દેહનાનો સંબંધ સમક્ષિતની માથે રહેલો છે. તે સદ્દેહનાના ચાર પ્રકાર છે. જીવ વિગેરે નવ તત્વોનો અભ્યાસ કરવો, તે સંબંધી સારો વિચાર કરવો, તે શ્રદ્ધાનો પહેલો પ્રકાર છે. જીવ વિગેરે નવ તત્વો થી ત્રિન ભગવંતે કહેલા છે, અને તેમાં જે જે કહેવામાં આવ્યું છે, તે યગચર છે. તેપણ તેની અંદર જે જે કહેલું છે,

તે સત્ય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે નવતત્ત્વનું જ્ઞાન
યથાર્થ મેળવવું, તે શ્રદ્ધાનો પહેલો પ્રકાર છે.

ગુરુસેવા એ શ્રદ્ધાનો ધીજો પ્રકાર છે. સાધુ મુનિ-
રાજની શુદ્ધ યુદ્ધિથી સેવા કરવી, તેમનું નિર્મલ ચારિત્ર
જોડે ઉત્તમ પ્રકારે તેમની ભક્તિ કરવી, એ શ્રદ્ધાના ધીજા
પ્રકારમાં આવે છે. જે સમક્ષિતથી શ્રદ્ધા હોય, તેમનો સંગ
કરવો નહિ, એ શ્રદ્ધાનો ધીજો પ્રકાર છે. પાસધ્યા, કુ-
શીલિઆ અને વેપવિહંબક, એવા લોકો ધર્મથી શ્રદ્ધા હોય
છે. જેઓ ધર્મીપણના ઢોળધાલુ હોય, તેમજ સ્વોદા આ-
હંબરથી ધર્મનો વિપરીત વોધ આપનારા હોય, તે પાસધ્યા
કહેવાય છે. જેમનામાં શીલગુણ ન હોય, તે કુશીલિઆ
કહેવાય છે, અને સ્વોદો વેપ ધરી ધીજાને ઠગનારા હોય, તે
વેપવિહંબક એવા નામથી ઓળખાય છે, તે પાસધ્યા, કુશી-
લિઆ અને વેપવિહંબક એ વધા સમક્ષિતથી શ્રદ્ધા હોય છે,
તેવાઓનો સંગ કરવો નહીં, તે સદહણના ધીજા ભેદમાં
આવે છે.

મિથ્યાત્વીનો સંગ ન કરવો, તે શ્રદ્ધાનો ત્રીજો પ્રકાર
છે. મિથ્યાત્વી એટલે અન્ય દર્શની-જે ધીજા દર્શન-
(મત)ને માનનારા હોય, તેવાઓનો સંગ ન કરવો.
કારણ કે તેવાઓનો સંગ કરવાથી સમક્ષિતનો નાશ
થાય છે.

આ ચાર શ્રદ્ધાના પ્રકાર છે. જે ભવ્ય મનુષ્યને

સમક્ષિત ઉપર શ્રદ્ધા હોય, તે જીવ વિગેરે નવ તત્ત્વનો અભ્યાસ કરે છે, અને સર્વદા તેનો જ વિચાર કરે છે. સમક્ષિતની શ્રદ્ધાવાળો મનુષ્ય સાધુ-મુનિરાજની સેવા કરે છે. પાસધ્યા, કુર્શીલિખા અને વેપ વિઠંબક એવા સમક્ષિતથી ભ્રષ્ટ થયેલાનો તેમજ મિથ્યાત્વીનો સંગ કરતા નથી, એ સમક્ષિતની શ્રદ્ધાનો મભાવ છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ શ્રદ્ધા અથવા સદ્દહણા પડે છે ? ૨ સદ્દહણાના કેટલા પ્રકાર છે ? ૩ જીવ વિગેરે નવ તત્ત્વનો અભ્યાસ અને તેનો વિચાર કરવો, તે શ્રદ્ધાનો કયો પ્રકાર છે ? ૪ પાસધ્યા, કુર્શીલિખા વિગેરેનો સંગ કરવો નહીં, તે શ્રદ્ધાનો કયો પ્રકાર ? ૫ સાધુ મુનિરાજની સેવા કરવી, તે કયો પ્રકાર છે ? ૬ મિથ્યાત્વીનો સંગ ન કરવો, તે કયો પ્રકાર છે ? ૭ સોટા વેપધારી ચીજાઓને ઢગનારા હોય, તે કેવા કહેવાય છે ? ૮ પાસધ્યા અને કુર્શીલિખા પડે છે ? તે સમજાવો.

શિક્ષક નીચેના ગ્રંથોની સમજૂતી આપવી.

ભ્રષ્ટ, પાસધ્યા, કુર્શીલિખા, વેપવિઠંબક, પ્રાટંબક, રિસંગત, મિથ્યાત્વી, અન્ય દર્શની, દર્શન, યજ્ઞ મનુષ્ય.

પાઠ ૪ થો.

ત્રણ લિંગ.

જેનામાં સમકિત હોય, તેવા માગસને ઓઢાવનારાં જે ચિન્હ તે લિંગ કહેવાય છે. તે સમકિતનાં લિંગ ત્રણ પ્રકારે છે. સિદ્ધાંત ઇટલે શ્રી વીતરાંગ પ્રભુની વાણી, તેને સાંભળવાની અતિ અભિલાષા થાય, તે સમકિતનું પહેલું લિંગ છે. કહેવાનો આશય ઇવો છે કે, જે મનુષ્યને સિદ્ધાંત સાંભળવાની અભિલાષા થતી હોય, તે ચિન્હ ડગરથી એમ સમજવું કે, તેનામાં સમકિત છે.

ચારિત્ર ધર્મ ઇટલે વ્રત પચ્ચાણ કરવાની જેને અતિ અભિલાષા થાય, તે સમકિતનું બીજું લિંગ છે. જે મનુષ્ય વ્રત પચ્ચાણ કરવાની અતિ અભિલાષા રાખતો હોય, તો સમજવું કે, તે મનુષ્યમાં સમકિત છે.

દેવ, ગુરુ વિગેરે ઉત્તમ પુરુષોની વૈયાવચ્ચ કરવામાં સાવધાન રહેવું, તે સમકિતનું ત્રીજું લિંગ છે. જે માણસ દેવ, ગુરુ વિગેરે ઉત્તમ પુરુષોની વૈયાવચ્ચ કરવામાં સાવધાન રહેતો હોય, તો તેનામાં સમકિત છે, એમ સમજવું.

ઉપર કહેલાં ત્રણ લિંગો તે સમકિતને ઓઢાવવાનાં સ્વરેખાં ચિન્હો છે. જો હૃદયમાં સમકિત હોય, તો માગસને સિદ્ધાંત સાંભળવાની અભિલાષા થાય છે. વ્રત

પચ્ચાણ કરવાની ઇચ્છા થાય છે, અને તેનાથી દેવ, ગુરુ વિગેરે ઉત્તમ પુરુષોની વૈયાવચ્ચ કરવામાં સાવધાન રહેવાય છે. સંક્ષેપમાં એટલુંજ સમજવાનું કે, સિદ્ધાંત શ્રવણાભિલાષ, ચારિત્ર ધર્માભિલાષ, અને દેવ, ગુરુ સેવા ઇત્યાદિ પ્રણ સમ્યક્ત્વનાં લિંગો છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ લિંગ એટલે શું ? ૨ વ્રત-પચ્ચાણ કરવાની અભિલાષા તે સમક્ષિતનું કયું લિંગ છે ? ૩ વીતરાગની વાળી સાંભળવાની ઇચ્છા તે કયું લિંગ છે ? ૪ ચારિત્ર ધર્મ એટલે શું ? અને તે કયું લિંગ ? તે કહો. ૫ પ્રણ લિંગોનાં સંક્ષેપથી નામ આપો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

ચિન્દ, લિંગ, વીતરાગ, વૈયાવચ્ચ, સાવધાન.

પાઠ ૫ મો.

દશ પ્રકારના ચિનય.

મમ્પદ્ય જ્ઞાન અને દર્શન વિગેરે મગજના મુખોનું મૂલ્ય રિનય છે. તેનાથી પ્રાપ્ત પ્રકારનાં કર્મને ચિ એટલે (1)

પ્રતિરૂપ વિનયના ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ કાચિક પ્રતિરૂપ વિનય, ૨ વાચિક પ્રતિરૂપ વિનય, અને ૩ માનસિક પ્રતિરૂપ વિનય.

તેમાં પહેલા કાચિક પ્રતિરૂપ વિનયના આઠ પ્રકાર છે. ૧ અભ્યુત્થાન, ૨ અંજલિવંધ, ૩ આંસન પ્રદાન, ૪ અભિગ્રહ, ૫ કૃતિ કર્મ, ૬ શુશ્રૂષા, ૭ અનુગમન, અને ૮ સંસાધન—એવાં તેમનાં નામ છે. ગુણવાન્ જનની તરફ હઠી સામા જયું, તે અભ્યુત્થાન, તેની સામે હાથ જોડી હમા રહેયું, તે અંજલિવંધ, તેમને આસન આપયું, તે આસન પ્રદાન, તેમની ચીજ—વસ્તુ લઈ, ઢેકાળે રાખવી, તે અભિગ્રહ, તેમને વંદન કરયું, તે કૃતિ કર્મ, તેમની આજ્ઞા સાંભળવા તૈયાર રહેયું, તે શુશ્રૂષા, તેમની પાછત્ર જયું, તે અનુગમન, અને તેમની પગચંપી કરવી, તે સંસાધન કહેવાય છે. આ પ્રમાણે કાચિક વિનયના આઠ પ્રકાર થાય છે.

વાચિક પ્રતિરૂપ વિનયના ચાર પ્રકાર છે. ૧ દિન, ૨ મિત્ર, ૩ પ્રવક્તા, અને ૪ અનુવાનિ—એવાં તેનાં નામ છે. દિન પટ્ટણે દિવસાગી ચોલ્યું, મિત્ર પટ્ટણે સપ પૂરતું ચોલ્યું, પ્રવક્તા પટ્ટણે મધુર ચોલ્યું, અને અનુવાનિ પટ્ટણે મનુમરતું ચોલ્યું. આથી મને વાચિક પ્રતિરૂપ વિનયના ચાર પ્રકાર છે.

માનસિક પ્રતિરૂપ વિનયના બે પ્રકાર છે. ૧ મનુમર

મનોનિરોધ, અને ૨ કુશલ્મન ઝડીરણા-આવાં તેનાં નામ છે. અકુશલ મનનો નિરોધ કરવો, એટલે કોઈનું મુંઢું ચિંતવ્યું નહિ, તે અકુશલ મનોનિરોધ કહેવાય છે, અને સર્વનું મહું ચિંતવ્યું, તે કુશલ્મન ઝડીરણા કહેવાય છે. આ પ્રતિરૂપ વિનય વીજાની અનુવૃત્તિ કરવારૂપ છે, એટલે વીજાને અનુસરનાં તે વિનય થઈ શકે છે, તેથી કેવલજ્ઞાની પ્રતિરૂપ વિનય કરતા નથી, તેઓ અપ્રતિરૂપ વિનય કરે છે.

ઔપચારિક વિનયનો વીજો ભેદ જે અનાશાતના વિનય છે, તેના વાવન પ્રકાર થાય છે. તીર્થંકર, સિદ્ધ, કુલ, ગણ, સંઘ, ક્રિયા, ધર્મ, જ્ઞાન, જ્ઞાની, આચાર્ય, સ્થવિર, ઉપાધ્યાય અને ગણી એ તેર પદની આશાતના કરવાથી દૂર રહેવું, તે તેર પદની ભક્તિ કરવી, તે તેર પદનું વહુ માન કરવું, અને તે તેર પદની પ્રશંસા કરવી, એ ચાર પ્રકારે તેર પદ ગણતાં વાવન પ્રકાર થાય છે.

આવો વિનય ગુણ સર્વથી ઉત્તમ છે. વિનયથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, જ્ઞાનથી દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, દર્શનથી ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે, અને ચારિત્રથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે, એથી સર્વ ગુણોનું મૂળ વિનયજ છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ વિનય એ શબ્દનો અર્થ શો થાય ? ૨ વિનયનાં કયાં લક્ષણો છે ? ૩ વિનયના મૂળ કેટલા ભેદ છે ? તેનાં નામ ગણાવો. ૪ દેવની અને ગુરુની કેટલી કેટલી આશાતના કહેવાય છે ? અને તે આશાતના ટાલવી, તે શેમાં ગણાય છે ? ૫ વિનયના વીજા કેટલા પ્રકાર પડે શકે છે ? તે ગણાવો. ૬ તપવિનય અને દર્શનવિનય શું છે ? તે સમજાવો. ૭ પદાર્થનું જ્ઞાન મેળવવું, અને ક્રિયા કરવી, તે કયા વિનય કહેવાય છે ? ૮ ઔપચારિક વિનયના કેટલા ભેદ છે ? ૯ પ્રતિરૂપ વિનયના કેટલા ભેદ છે ? તેનાં નામ આપો. ૧૦ કાયિક પ્રતિરૂપ વિનયના કેટલા ભેદ થાય ? તે ગણાવો. ૧૧ સંસાધન, અભ્યુત્થાન અને અનુગમન, એ કેવા વિનયમાં આવે છે, અને તેનો શો અર્થ થાય છે ? તે સમજાવો. ૧૨ ગુણવાન જનની સામે દાય જોડી ઉભા રહેવું, તે કેવો વિનય ? ૧૩ મોટા જનની આજ્ઞા સાંભળવા તૈયાર રહેવું, તે કેવો વિનય ? ૧૪ મોટાઓને આસન આપવું, તે કેવો વિનય ? ૧૫ પ્રાંભવ્રટ અને કૃતિકર્મ વિનયમાં શું કરવાનું છે ? ૧૬ વાયિક પ્રતિરૂપ વિનયના કેટલા પ્રકાર છે ? ૧૭ દિન તથા અનુરૂપિત એ કેવાં ચત્તન કહેવાય ? ૧૮ મરત પૂરવું ચોળવું, અને મરત ચોળવું, તે કેવા વિનયમાં ગણાય છે ? ૧૯ માનસિક પ્રતિરૂપ વિનયના કેટલા ભેદ છે ? ૨૦ મહાનર મનોનિગેશ અને જનકમન દર્શાવના પદ્ય

શું ? તે સમજાવો. ૨૧ અનાશાતના વિનયના કેટલા ભેદ છે ? ૨૨ તેર પદ કયાં ? તે ગણાવો. ૨૩ તેર પદને કેવી રીતે ગણતાં લાવન પ્રકાર થાય છે ? ૨૪ સર્વ ગુણોનું મૂલ વિનય છે, તે કેવી રીતે ? તે સમજાવો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

લય, વહુમાન, શ્રુતધર્મ, ચતુર્વિધ સંઘ, દ્રવ્ય, હિત, મિત, અપરુપ, અનુપાતિ, નિરોધ, હૃદીરણા, અનુવૃત્તિ, સ્થવિર, ગણી.

પાઠ ૬ ટો.

ત્રણ શુદ્ધિ.

સમ્યક્ત્વ મેલવવામાં ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિની જરૂર છે. તે શુદ્ધિ તે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ કહેવાય છે. ૧ શુદ્ધિના ત્રણ પ્રકાર છે. ૧ મનઃશુદ્ધિ, ૨ વચનશુદ્ધિ અને ૩ કાય-શુદ્ધિ, એવાં તેનાં નામ છે.

“ આ સંસારમાં શ્રી વીતરાગનો કહેલો ધર્મજ સાર છે. વીજું કાંઈ સાર નથી. ” આ પ્રમાણે મનમાં ભાવવું, તે મનઃશુદ્ધિ કહેવાય છે.

“ જિન ધર્મનું આરાધન કરવાથી કલ્યાણ ન હોય,

તો વીજા કોનાથી હોય ? કલ્યાણ તો શ્રી વીતરાગના ધર્મથીજ છે, વીજાથી નથી.” આ પ્રમાણે વચનથી કલ્યાણ તે વચનશુદ્ધિ કહેવાય છે.

“ કદિ કોઈ આવીને મારો, છેદો, ભેદો અને નેક પ્રકારની પીડા સમજાવો, પણ વીતરાગ વિના વીજાનો આગલ કાયાથી મસ્તક ન નમાવશું, એવી દ્રઢતા, કાયાશુદ્ધિ કહેવાય છે.

આ ત્રણે પ્રકારની શુદ્ધિ, તે સ્વચ્છરી સમક્ષિતની શુદ્ધિ ગણાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ શુદ્ધિ પડેલે શું ? ૨ શુદ્ધિના કેટલા પ્રકાર છે ? ૩ જિન ધર્મનું આરાધન કરવાથીજ કલ્યાણ થાય છે, વીજાથી થતું નથી—આમાં વચન કેવી શુદ્ધિમાં ગણાય છે ? ૪ મનઃશુદ્ધિ અને કાયાશુદ્ધિ વિષે સમજાવો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

માર, છેદો, ભેદો, દ્રઢતા.

પાઠ ૭ મો.

પાંચ દૂપણ.

સમ્યક્ત્વના પાંચ અતિચાર, તે તેનાં પાંચ દૂપણ ફહેવાય છે. તેમનાં ૧ શંકા, ૨ કાંક્ષા, ૩ વિચિકિત્સા, ૪ પ્રશંસા અને ૫ સંસ્તવ-અર્થ નામ છે. વીતરાગે કહેલાં વચનમાં જે સંશય કરવો, તે શંકા નામે પહેલું દૂપણ છે. જિનમત વિના વીજા મતની વાંછા કરવી, તે કાંક્ષા નામે વીજું દૂપણ છે. “ ધર્મનું ફલ મલ્લશે કે નહીં ? ” એમ સંદેહ કરવો, તે વિચિકિત્સા નામે વીજું દૂપણ છે. કુલિંગી એવા પાશ્વંડી લોકોની પ્રશંસા કરવી, તે પ્રશંસા નામે ચોથું દૂપણ છે, અને ઉપર બતાવેલા પાશ્વંડી લોકોનો પરિચય કરવો, તે સંસ્તવ નામે પાંચમું દૂપણ છે.

સમક્ષિતના આરાધક એવા પુરુષે એ પાંચ દૂપણનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સમ્યક્ત્વના અતિચાર અને દૂપણમાં તફાવત છે કે નહીં ? ૨ સમ્યક્ત્વનાં દૂપણ કેટલાં છે ? તે દરેકનાં નામ આપી ગણાવો. ૩ સંસ્તવ અને પ્રશંસા એટલે શું ? તે સમજાવો. ૪ વીતરાગનાં કહેલાં વચનમાં સંશય કરવો,

અને વીજા મતની વાંછના કરવી, તે કયાં દૂપણ કહેવાય ?
૫ ધર્મનું ફલ મલ્લશે કે નહીં ? એવો સંદેહ કરવો, તે
કયું દૂપણ કહેવાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

કુલિંગી, સંસ્તવ, આરાધક.

પાઠ ૮ મો.

આઠ પ્રનાયક.

સમ્યક્ત્વના આઠ પ્રભાવક છે. જે પુરુષ સમ્યક્ત્વના
પ્રભાવને વધારે, તે પ્રભાવક કહેવાય છે. જે જિનમતનાં
અને પરમતનાં શાગ્યોનો જાણનાર હોય, તે પદ્ધતો પ્રભાવક
છે. જે ધર્મનો ઉપદેશ આપનાર હોય, તે ધર્મજો પ્રભાવક
છે. જે ન્યાયથી વાદ કરી વાદીઓનો પરાભવ કરે, તે
ધર્મજો પ્રભાવક છે. જે નિમિત્ત-શુકન તથા ગ્યોતિષ
શાગ્યને જાણનાર હોય, તે ચોથો પ્રભાવક છે. જે સમાર્થ
નિર્ણયો અને તરખી હોય, તે પાંચમો પ્રભાવક છે. જે
શિષ્ય મંત્રનો જાણનાર હોય, તે છઠ્ઠો પ્રભાવક છે. જે
મિત્રમંત્ર હોય, છટ્ટે પ્રાજ્ઞાગમાર્મની વિચાર પૂજા હોય,
તે સાતમો પ્રભાવક છે. જે વારિ હોય, છટ્ટે વારિનાના

ગુણથી વર્ણન કરનારો હોય, તે આઠમો પ્રભાવક છે. આ આઠ ગુણથી મોટા મોટા રાજાઓને પ્રસન્ન કરી જૈની બનાવે, તે પ્રભાવક જાણવા.

આ આઠ પ્રભાવક જિનમતને દીપાવનારા છે. હમેશાં એવા પ્રભાવક યવાનો ઉદયમ કરવો, કે જેથી જિનમતને દીપાવનાર થઈ શકાય, અથવા તેમના સમક્રિતવાળા ગુણ જોડીને એવા પ્રભાવક પુરુષોની સેવા કરવી.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પ્રભાવક કેટલા છે ? ૨ પ્રભાવક કોને કહેવાય ?
 ૩ જે આકાશગામી વિદ્યાણુ યુક્ત હોય, તે કેટલામો પ્રભાવક કહેવાય ? ૪ કવિ હોય તે કેટલામો પ્રભાવક ?
 ૫ જિનમત અને પરમતનાં શાસ્ત્રોને જાણનાર કેટલામો પ્રભાવક ? ૬ ધીજો પ્રભાવક કયો ? ૭ જે ન્યાયથી વાદ કરે, તે કેટલામો પ્રભાવક ? ૮ વર્મનો ઉપદેશ આપનાર કેટલામો પ્રભાવક ? ૯ જ્ઞમાવંત, નિર્ભી અને તપસ્વી હોય, તે કેટલામો પ્રભાવક ? ૧૦ જ્યોતિઃ શાસ્ત્રને જાણનારો કેટલામો પ્રભાવક ? ૧૧ સિદ્ધસંપન્ન ઇટ્થે શું ? ૧૨ શું કરે તો પ્રભાવક કહેવાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

પ્રભાવક, પરમત, નિમિત્ત, જ્યોતિષશાસ્ત્ર, સિદ્ધસંપન્ન,
આકાશગાથીની.

પાઠ ૧ મો.

પાંચ ભૂષણ.

સમકિતનાં પાંચ ભૂષણ કહેલાં છે. ભૂષણ ધારણ કરવાથી જેમ શોભા પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ આ પાંચ ભૂષણ ધારણ કરવાથી સમકિત શોભે છે. ૧ કુશલતા, ૨ પ્રભાવના, ૩ તીર્થ સેવા, ૪ દ્રવના, અને ૫ વૈદ્યાટ્મ્ય—૬ પાંચ ભૂષણનાં નામ છે. જિન ધર્મને વિષે કુશલતા રાખવી, તે પટેલું ભૂષણ છે. જિન ગ્રામનની પ્રભાવના કરવી, એટલે જિન ગ્રામનને દીવારતું, અથવા શુદ્ધિ થાય તેમ કરવું, તે શીતું ભૂષણ છે. તીર્થ સેવા એટલે મીનાર્થ સુનિરાજ અને તીર્થની મેવા કરવી, તે શીતું ભૂષણ છે. દ્રવના એટલે જિન ધર્મને વિષે સ્થિરતા રાખવી, તે ચોખું ભૂષણ છે. વૈદ્યાટ્મ્ય એટલે દેવમુક્ત તથા મિદાતિનો તિત્તવ કરવો—વૈદ્યારમ્ય કરવી—તે પાંચમું ભૂષણ છે.

મનદિનનાં આ પાંચ ભૂષણો સમકિતને દીવારનામી

છે. તેના વિના સમક્ષિત જરા પણ શોભતું નથી, તેથી
દરેક શ્રાવકે તે પાંચ ભૂષણ સંપાદન કરવાં જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ભૂષણ એટલે શું ? ૨ તે ભૂષણ કેટલાં છે ?
તેનાં નામ આપો. ૩ દેવગુરુ તથા સિદ્ધાંતનો વિનય કે
ઘેયાવચ્ચ કરવા, તે ક્યું ભૂષણ ? ૪ તીર્થ સેવા અને
કુશલતા એ બે ભૂષણ વિષે સમજાવો. ૫ મિનિ ધર્મને
વિષે દ્રઢતા રાખવી, તે ક્યું ભૂષણ છે ? ૬ પ્રભાવના
એટલે શું ? તે સમજાવો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

પ્રભાવના, કુશલતા, ગીતાર્થ, દ્રઢતા, સ્થિરતા.

પાઠ ૧૦ મો.

પાંચ લક્ષણ.

સમક્ષિતનાં શું લક્ષણ છે ? અને “ આ જીવિમાં
સમક્ષિત છે, ” એમ શી રીતે જણાય ? એ પ્રત્યેક શ્રાવ-

કે જાણવું જોઈએ. તે જાણવાને માટે સમક્ષિતનાં પાંચ
લક્ષણો કહેલાં છે. એ પાંચ લક્ષણોથી સમક્ષિતનું સ્વરૂપ
સ્વરૂપ જણાઈ આવે છે. એ પાંચ લક્ષણોનાં ૧ ઉપશમ,
૨ સંયોગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા, અને ૫ આસ્તિક્ય
આનાં નામ છે. ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ—એ ચાર
કપાયનો ત્યાગ, તે ઉપશમ નામે સમક્ષિતનું પહેલું લક્ષણ
છે. જે જીવમાં અનંતમુખથી ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભનો
ઉપશમ દેવાય, છટ્ઠે અપરાધ કરનાર ઉપર પણ જેને
ક્રોધ થિંગે તે તો કપાય ઉત્પન્ન ન થાય; જો કાદિ ઉ-
ત્પન્ન થાય, તો તેને નિષ્ફળ કરી દે, એવી શક્તિ જેના-
માં જોવામાં આવે, તે જીવમાં સમક્ષિત છે, એમ જાણવું.
જેના ઋદ્યમાં મોક્ષના મુશ્કેલી અભિચ્છાવા રાખવાને સ્ત્રી-
સંતાર ઉપર યોગ્ય થાય, તે સંયોગ નામે સમક્ષિતનું
પ્રથમ લક્ષણ છે. જે જીવને તેનો યોગ્ય ઉત્તર થતાં
માન્ય પડે, તે જીવમાં સમ્યક્ષ છે, એમ જાણવું. સંતાર-
ના દુઃખથી કંટાળી પાદી ઉદાસ રહેવું, તે નિર્વેદ નામે
સમક્ષિતનું ત્રીજું લક્ષણ છે. જે જીવ સંતારના મુગ ઉપર
દેવ કરે, વૃદ્ધ થિંગે તેની પશ્ચાત્તાના દુઃખના મુશ્કેલી-
માં રહેતાં. પણ મોક્ષની અભિચ્છા કરે, તે નિર્વેદ લક્ષણાટી
જીવમાં સમ્યક્ષ છે એમ જાણવું. જોના જોરને દુઃખથી
નિરાશ થવાની ઇચ્છા, થતાં મરે જોર ઉપર દયા
માર મારે, તે અનુકંપા નામે સમક્ષિતનું ચોથું લક્ષણ છે.
જેના ઋદ્યમાં દુઃખી જોરને દેખી અનુકંપા ઉત્પન્ન થાય,

દુઃખી જીવનાં દુઃખ દૂર કરવાની ઇચ્છા થાય, તેમજ વીજા જીવને દુઃખી જોઈ, પોતાના મનમાં દુઃખી થાય, અને પોતાનો શક્તિ પ્રમાણે દુઃખી જીવનાં દુઃખને દૂર કરે, તેવાં અનુકંપાનાં લક્ષણથી સમજવું કે, તે જીવમાં સમક્ષિત છે. “ શ્રી વીતરાગ પ્રમુદ કહ્યું, તે સત્ય છે, તેમાં કંઈ પણ જુદું નથી. ” આવી દ્રઢ આસ્થા રાખવી, તે આસ્તિક્ય નામે સમક્ષિતનું પાંચમું લક્ષણ છે. જે જીવમાં એવી દ્રઢ આસ્થા જોવામાં આવે, તે જીવમાં સમ્યક્ત્વ છે, એમ જાણવું.

એ પ્રમાણે ઉપશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, અને આસ્તિક્ય—એ પાંચ લક્ષણ ઉપરથી જીવમાં રહેલું સમ્યક્ત્વ ઓઢાવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સમક્ષિતનાં લક્ષણો શું છે, અને તે કેટલાં છે ? તેનાં નામ ગણાવો. ૨ શ્રી વીતરાગનાં વચન ઉપર દ્રઢ આસ્થા રાખવી, તે સમક્ષિતનું ચું લક્ષણ ? ૩ ઉપશમ એટલે શું ? તે સમજાવો. ૪ વીજા જીવને દુઃખથી નિવારણ કરવાની ઇચ્છા, એ ચું લક્ષણ ? ૫ સંવેગ એટલે શું ? તે વિષે સમજાવો. ૬ સંસારનાં દુઃખથી કંટાળી ઉદાસ રહેવું, તે ચું લક્ષણ ?

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजुती आपवी.

उपसम, संवेग, निवेद, आस्तिक्य, अनंतानुवं
निष्फल, अनुकंपा, शक्ति.

पाठ ११ मो.

छ यतना.

समर्पितने श्रद्धा गीते गायवा यत्न करवो, ते सम
कितनी यतना कहेवाय छे. जो रंगवर यतना करवा
भावी होय, तो समर्पित नाथ पावतुं नथी. ए यतना
छ प्रकार छे. १ परतीर्थिकादि वदन, २ परतीर्थिकादि
नमस्करण, ३ परतीर्थिकादि भालापन, ४ परतीर्थिकादि
मंलापन, ५ परतीर्थिकादि अशनाद दान अने ६ पर
तीर्थिकादि गंध धूप्यादि भक्षण करा यतना छ प्रकार
नाथ छे.

दीना मनवाजाअनि, यतना दवन अन यतना दशन
दीनी शक्तिमाने वदन करवा ना यतना दशन माग
ये हाथ जोडवा ना. १ परतीर्थिकादि वदन नाथ
दीनी यतना छ दीना मनवाजान नमस्करण करवा नाथ
छाये दीनी मागछ छाथ नमस्करण नाथ ना परतीर्थि
कादि नमस्करण नाथ दीनी यतना छ दशन नाथ

જાની સાથે પ્રથમ ચોલવું નહીં, તે પરતીર્થિકાદિ આ-
લાપન નામે ત્રીજી યતના છે. તેમની સાથે વારંવાર
ચોલવું નહિ, તે પરતીર્થિકાદિ સંલાપન નામે ચોથી
યતના છે. તેમને ધર્મ ઘુદિણ સ્વાવા પીવાનું આપવું નહિ,
તે પરતીર્થિકાદિ અશનાદિદાન નામે પાંચમી યતના
છે. તેમને માટે ગંધ તથા પુષ્પ મોકલવાં નહિ, તે પર-
તીર્થિકાદિ ગંધ પુષ્પ પ્રેષણ નામે છઠી યતના છે.

આ છ પ્રકારની યતના રાસ્રવાર્થી સમકિત દ્રઢ
થાય છે, અને તેના ગુણમાં વધારો થાય છે. બે હાથ
જોડીને નમવું, તે વંદન, અને માથું નમાવવું, તે નમસ્કાર
કહેવાય છે. પ્રથમ ચોલવું, તે આલાપન, અને વારંવાર
ચોલવું, તે સંલાપન કહેવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સમકિતની યતના ઇટલે શું ? ૨ યતનાથી શો
લાભ થાય છે ? ૩ યતના કેટલા પ્રકારની છે ? તેના
વધા ભેદનાં નામ આપો. ૪ પરતીર્થિકાદિ ગંધ પુષ્પ પ્રે-
ષણ—ઇટલે શું ? અને તે કેટલામી યતના છે ? ૫ ઘી-
જા મતવાળાઓને, તેમના દેવને, અને તેમને ગ્રહણ કરેલી
પ્રતિમાને વંદન કરવું નહિ, એ કઈ યતના ? ૬ પરતીર્થિ-
કાદિ અશનાદિ દાન—એ કેટલામી યતના, અને તેનો
અર્થ શું ? ૭ ઘીજા મતવાળાને નમસ્કાર કરવો નહીં,

તે કહ્યું યતના ? ૮ પરતીર્થિકાદિ સંભાપન એ યતનાનો
અર્થ શું ? ૯ વીજા મતવાળાની સાથે પ્રથમ વોલ્યું નહિ,
તે કહ્યું યતના ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

યતના, પરતીર્થિકાદિ, વંદન, નમસ્કરણ, આભાપન,
સંભાપન, અગ્નિદાન, ગંધ પુષ્પાદિ, પ્રેષણ, ધર્મે પુ-
દ્ધિ, દ્રઢ.

પાઠ ૧૨ મો.

૭ આગાર.

કોઈ મુદ્દેએને લઈને આવકને કોઈ પણ અનુચિત
કામ કરવું પડે, તે વચ્ચે જે કોઈ પણ ન ચાલતાં છૂટ
ગમતી, તે આગાર કહેવાય છે. તેને સંસ્કૃતમાં આગાર
(ખરવાટ) કહે છે. ગ્રામી મુદ્દેએને સમ્પર્કના આગારમાં
આવે છે, ત્યાંથી શુદ્ધ તેને આગાર કહેવાય છે, તે આગારના
૭ પ્રકાર થાય છે. તે વચ્ચે શુદ્ધ તેને જગારે છે કે, તો
૭ જાગરોમાં ત્યાંથી કોઈ અનુચિત કામ કરવું પડે, તો
ખા ૭ આગાર ત્યાંથી જાગાર, તેથી જાગાર ત્યાંથી સમ્પ-
ર્કના કારણે થાય છે.

राजाना कहेवाची करवुं पडे, ते राजाभियोग नामे पहेलो आगार छे. कदि राजा जोरावरीची अनुचित काम करावे, तेथी सम्यक्त्वमां दूषण लागे नहीं.

गण एटले ज्ञातिनो समूह अथवा पंच, तेमना कहेवाची करवुं, ते गणाभियोग नामे बीजो आगार छे. ज्ञाति के पंच अनुचित काम करवानी फरज पाडे, तेवे प्रसंगे जो ते काम करवुं पडे, तो तेथी करीने सम्यक्त्वमां दूषण लागतुं नथी.

बळ एटले सैन्य अगर कोइ बळवान् चोर के म्लेच्छ, तेमनी जोरावरीची करवुं, ते बलाभियोग नामे बीजो आगार छे. कोइ चोर के म्लेच्छना ताबामां आवी पडतां, तेओनी जोरावरीची काम करवुं पडे, तो तेथी सम्यक्त्वमां दूषण लागतुं नथी.

देव एटले सेत्रपाळ, व्यंतर विगेरें कोइ दुष्ट देवता शरीरमां प्रवेश करी, अनुचित काम करावे, ते देवाभियोग नामे चौथो आगार छे. दुष्ट देवता के व्यंतर शरीरमां प्रवेश करी, अनुचित काम करावे, तथा कोइ देवता मरणांत दुःख आपे, तेथी मनमां धैर्य न रहे, अने तेने लइने विरुद्ध काम करवुं पडे, तो सम्यक्त्वमां अतिचारनो भंग यतो नथी.

गुरु एटले मातापिता अथवा धर्माचार्य के जिन प्रतिमा, तेमने लइने अनुचित काम करवुं पडे, ते गुरु

નિગ્રહ નામે પાંચમો આગાર છે. માતા પિતાના આગ્રહથી
કાંઈ અનુચિત કામ કર્યું પડે, તથા ધર્માચાર્યને કોઈ
દુષ્ટ સંકટ આપતો હોય, તથા જિન પ્રતિમાનું સ્થંબન કર-
તો હોય, કે જિન મંદિર તોડતો હોય, તેઓની રક્ષાને
માટે જો કાંઈ અનુચિત કામ કર્યું પડે, તો સન્યસ્ત્વમાં
દૂષણ લાગતું નથી.

• ઇત્તિ ઇદ્રે આજીવિકા તેને માટે કાંઈ વિરુદ્ધ કામ
કર્યું પડે, તે કાંતારઘૃત્તિ નામે છઠ્ઠો આગાર છે. દુકાઢ
વિગેરે આપત્તિ આવી પડે, ત્યારે આજીવિકાને માટે વિ-
ધ્યા દ્રષ્ટિને અનુસારે ચાલ્યું પડે, અથવા કાંઈ વિરુદ્ધ
આચરણ કર્યું પડે, તેથી કરીને કાંઈ દૂષણ લાગતું
નથી.

આ છ ચમ્તુના આગારને છ છીંદી પણ કહે છે.
તોતાની ધરતી ન છતાં ધીજાઓના કહેવાથી લાચારીપદે
આ છ આગાર મેરવાથી મમ્પરન્થને કાંઈ પણ દૂષણ લા-
ગતું નથી.

આ છ આગાર ત્રિશય ધીજા વાર આગાર પણ
તુડા મનેટા છે. કોઈ ધરના વચગાળા છે. વચને તે-
ઓનો ઉપાસ વચ્ચેમાં આવે છે, તે નીચે પ્રમાણે છે—

કોઈ શિષ્ટ વાદે અજાણરને ઉપદાશ આપવા વિના
પણ ત્યાં, તે વહેલો આગાર છે. તેને કાર " અનન્યતા
ઓગેને " કહો ઉપાસ માય છે.

કોઈ ચિહ્ન કામ અકસ્માત્ થઈ જાય, મનમાં જાણતાં છતાં યોગની ચપલતાથી અથવા નિરંતરના અભ્યાસથી થઈ જાય, તો તે બીજો આગાર છે. તેને માટે “ સહસ્તાગારેણ ” એવો ઉચાર થાય છે.

જે કામ કરવાથી સમ્યક્ત્વમાં દૂષણ લાગે છે, પણ તેમાં ઘણોજ મોટો લાભ રહ્યો હોય, અથવા કોઈ મોટાની આજ્ઞાથી સ્વાસ કરવું પડે તેમ હોય, તો તે ત્રીજો આગાર છે. તેને માટે “ મહત્તરાગારેણ ” એવો ઉચાર થાય છે.

જે કામ સર્વ સમાધિ વ્યત્યયથી ઇટલે મોટા સન્નિપાત વિગેરે રોગોને પ્રસંગે વાવરા બની જવાથી, તથા વૃદ્ધાવસ્થામાં સ્મૃતિનો ભંગ થવાથી, તથા સર્પ વિગેરેના ઢંશને લીધે અસમાધિ થઈ જવાને પ્રસંગે કરવું પડે, તે ચોથો આગાર છે. તેને માટે “ સર્વ સમાધિવિત્તિઆગારેણ ” એવો ઉચાર થાય છે.

આ ચાર આગારથી વ્રતનો તથા સમ્યક્ત્વનો ભંગ થતો નથી. તેવે પ્રસંગે કદાગ્રહ રાખી, આર્ત્ત ધ્યાનમાં પ્રાણનો ત્યાગ કરવો, તે યોગ નથી. “ ગમે તે થાય, પણ જે નિયમ લેવામાં આવ્યું, તે કદાપિ તોડવું નહિ. ” એવો અતિ આગ્રહ રાખવો ન જોઈએ. કારણ કે જો પહેલેથી આગાર રાખ્યા હોય, તો પછી વ્રતનો ભંગ થતો નથી.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ આગાર ઇટલે શું ? તે સમજાવો. ૨ આગાર સંસ્કૃતમાં શું કહે છે ? ૩ આગારના મુખ્ય કેટલા પ્રકાર છે ? ૪ છ આગારનાં નામ આપો. ૫ આજીવિકાને માટે વિરુદ્ધ કામ કરવું પડે, તે કયો આગાર કહેવાય ? ૬ ગુરુનિગ્રહ આગાર કેવી રીતે લાગે ? તે કહો. ૭ રાજાના કામ કરવાથી વિરુદ્ધ કરવું પડે, તે કયો આગાર ? ૮ ગણાભિયોગ આગાર ઇટલે શું ? તે સમજાવો. ૯ દેવતાના કે વ્યંતરના આવેશથી અનુચિત કામ કરવું પડે, તે કયો આગાર ? ૧૦ ચલાભિયોગ આગાર વિષે સમજાવો. ૧૧ છ આગારને ચીજા કયા નામથી ઓળખાવે છે ? ૧૨ છ આગાર શિવાય ચીજા આગાર છે કે નહિ ? જો છે તો તે કેટલા છે ? ૧૩ મોટા રોગોને પ્રસંગે યાવરા પાંચ જવાથી જે આગાર લાગે, તે કેટલામાં આગાર, અને તેને માટે શો ઉચ્ચાર છે ? ૧૪ “ અનત્યથા ભોગેષાં ” એ ઉચ્ચાર કેવા આગારને માટે છે ? ૧૫ જે કામ રિત્ત હોય, પણ તેમાં ધનો મોટો ત્યાગ થયો હોય, તે કેટલામાં આગાર ? અને તેને માટે કેવો ઉચ્ચાર છે ? ૧૬ “ શત્રુ-સ્માગારેષાં ” એ ઉચ્ચાર કેવા આગારને માટે છે ? ૧૭ રાજાના છ આગાર અને આ ચાર આગારથી કેનો ભગ ન થાય ? ૧૮ આગાર રાજ્યવાથી શો ત્યાગ પાવે છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

અનુચિત, કલંકિત, ગણ, મ્લેચ્છ, ક્ષેત્રપાલ, વ્યંતર, મરણાત, આજીવિકા, આપત્તિ, છીંડી, ઉદ્ધાર, ઉપયોગ, સમાધિ, વ્યત્પય, સ્મૃતિ, અસમાધિ, કદાગ્રહ, આર્ત ધ્યાન.

પાઠ ૧૩ મો.

છ ભાવના.

સમકિતને છ વસ્તુ સાથે સરસાવવાની ભાવના કરવી, તે ભાવના કહેવાય છે. જ્ઞાનનું મૂલ્ય, પેસવાનું દ્વાર, મહેલનો મૂલ્ય પાયો, તત્ત્વનો નિધિ (ખંડાર), જીવિતનો આધાર અને રસનું પાત્ર, એવી છ ઉપમા ચારિત્રની સાથે આપીને તે ભાવના ભાવવામાં આવે છે. “સમકિત ચારિત્ર ધર્મરૂપી જ્ઞાનનું મૂલ્ય છે” — આ પ્રમાણે ભાવવું, તે પહેલી ભાવના છે.

“સમકિત ચારિત્ર ધર્મરૂપી નગરમાં પેસવાનું દ્વાર છે.” આ પ્રમાણે ભાવવું, તે ધીજી ભાવના છે.

“સમકિત ચારિત્ર ધર્મરૂપી મહેલનો મૂલ્ય પાયો છે.” આ પ્રમાણે ભાવવું, તે ત્રીજી ભાવના છે.

“સમકિત જ્ઞાન, ચારિત્ર વિગેરે ગુણરૂપ તત્ત્વનો

નિધિ-મંડાર છે. ” આવી રીતે ભાવવું, તે ચોથી ભાવના છે.

“ સમક્ષિત ચારિત્રરૂપી જીવિતનો આધાર છે. ” આ પ્રમાણે ભાવવું, તે પાંચમી ભાવના છે.

“ સમક્ષિત શ્રુત ચારિત્રરૂપી રસનું પાત્ર છે. ” આ પ્રમાણે ભાવવું, તે છઠી ભાવના છે.

આ સમક્ષિતની છ ભાવના, સમક્ષિતની શુદ્ધિ કરનારી છે; તેથી સમક્ષિતધારી આવકે દમેગાં તે મારના માવચી જોડે.

સારાંજ પ્રશ્નો.

૧ ભાવના પટ્ટે શું ? ૨ ભાવનાના કેટલા પ્રકાર છે ? ૩ તે ને છ ભાવનાઓને કડ કડ વસ્તુની સાથે મર્યાબી છે. તે વસ્તુઓના નામ આપો. ૪ સમક્ષિતને રમના પાત્રનું શ્વર પ્રાપ્તું છે. તે શ્વર મારના છે ? ૫ “ સમક્ષિત ચારિત્ર પદ્ધતી કાટનું મૂલ છે. ” ૬ કેટલાવી મારના ? ૬ સમક્ષિતને જીવિતનો આધાર કરેલ છે, તે શ્વર મારના ? ૭ ચોથી મારનાવી સમક્ષિતને શેનું શ્વર પ્રાપ્તું છે ? ૮ “ સમક્ષિત જ્ઞાન ચારિત્ર રિતેને મુલ્ય રત્નનો નિર્મિત છે, ” ૯ કેટલાવી મારના ? ૧૦ ચોથી શ્વર મારના છે ? ૧૧ આ સમક્ષિતની મારના મારણી શું ? ૧૨ છે ?

.શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

મૂલ, દ્વાર, નિધિ, જીવિત, સમક્તિધારી.

પાઠ ૧૪ મો.

છ સ્થાન.

સમક્તિમાં છ સ્થાન ગુણાય છે. એ છ સ્થાન જીવને ઉદ્દેશીને કહેલાં છે. એ છ સ્થાનો આસ્તાપૂર્વક માનવાથી સમક્તિ ગુણને વધારે છે.

“ જીવ છે, ” એમ જે માનવું, તે પહેલું સ્થાન છે. જીવ કહો વા આત્મા કહો, એ બંને એકજ વસ્તુનાં નામ છે. તે જીવનું મુખ્ય લક્ષણ ચૈતન્ય છે.

“ જીવ નિત્ય છે, ” એમ જે માનવું, તે બીજું સ્થાન છે. જીવનો અત્યંત અભાવ થતો નથી, તેથી તેને નિત્ય કહ્યો છે.

“ જીવ કર્મોનો કર્તા છે, ” એમ જે માનવું, તે ત્રીજું સ્થાન છે. જીવ સારાં અને નઠારાં કર્મોનો કર્તા છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, અને યોગથી મલિન થઈને તે વેદનીયાદિ કર્મોનો કર્તા છે.

“ જીવ કર્મોનો ભોગવનાર છે, ” એવી રીતે જે

માનવું, તે ચોથું સ્થાન છે. જીવ કરેલાં કર્મોનાં મુલ દુઃખ વિગેરે ફલનો ભોક્તા છે.

“ જીવને મોક્ષ છે, ” એમ જે માનવું, તે પાંચમું સ્થાન છે. સમ્યક્ દર્શન, સમ્યક્ જ્ઞાન, અને સમ્યક્ ચારિત્ર—એ ત્રણ રત્નથી ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થ કરી, કર્મના વશ અંશને દૂર કરનારા જીવનો મોક્ષ થાય છે.

“ જીવને મોક્ષનો ઉપાય છે, ” છઠ્ઠે જીવને કયે રહિત થવાનો ઉપાય છે, એમ માનવું, તે છઠું સ્થાન છે. તે ઉપાય સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્ર છે.

માર્ગદર્શ પ્રશ્નો.

૧ સ્થાન કેટલાં છે ? ૨ સ્થાન કોને ઉદ્દેશને ફેરવ્યાં છે ? ૩ જીવને મોક્ષનો ઉપાય છે એમ માનવું, તે ફેરવ્યામું સ્થાન ? ૪ મોક્ષનો ઉપાય શું ? ૫ ‘ જીવ તે ’ એમ માનવું, તે ફેરવ્યામું સ્થાન ? ૬ જીવ અને આત્મા વચ્ચે કયું છે ? ૭ જીવનું મુખ્ય યત્ન શું છે ? ૮ “ જીવના મોક્ષ છે ” એમ માનવું, તે ફેરવ્યામું સ્થાન ? ૯ મોક્ષ કેમ જીવને થાય છે ? ૧૦ ત્રણ રત્નો કયાં ? ૧૧ “ જીવ નિત્ય છે ” એમ માનવું, તે કયું સ્થાન છે ? ૧૨ જીવ નિત્ય તો કયું છે ? ૧૩ “ જીવ જ-દે-ના મોક્ષકાર છે ” એમ માનવું, તે ફેરવ્યામું સ્થાન

छे ? १४ जीव कयां फळनो भोक्ता छे ? १५ “ जीव कर्मोनो कर्त्ता छे ” एम मानवुं, ते केटलामुं स्थान छे ? १६ जीव केवां कर्मोनो कर्त्ता छे ? १७ जीव शेनाथी मलिन थइने वेदनीयादि कर्मोनो कर्त्ता छे ?

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूती आपवी.

स्थान; उद्देशीने, आस्तापूर्वक, चैतन्य, अत्यंत अ-
भाव, अविरति, योग, वेदनीआदि, भोक्ता, पुरुषार्थ,
अंश,

पाठ १५ मो.

समकितना सडसठ गोल विषे.

कविता.

सवैया एकत्रीशा.

मणे विचारे जे नव तत्वो करे भक्तिथी मुनिवर सेव,
पासध्यादि भ्रष्ट तणी राखे नहीं संग कर्पाणी टेव;
दूर रहे मिथ्या दृष्टिथी ए भेदो श्रद्धाना चार,
ते समकित गुणधारी थावक समजी ल्यो समकितनो सार. १

મન ઇચ્છા સિદ્ધાત શ્રવણની વ્રત ચારિત્ર તળો અભિલાષ,
 દેવ ગુરુ આદિ ઉત્તમની વૈયાવચ્ચ કરવાની આશ;
 એ વ્રણ છે સમક્ષિતનાં લિંગો ધારણ કરવા ધરતા પ્યાર,
 તે સમક્ષિત ગુણધારી શ્રાવક સમર્પી ન્યો સમક્ષિતનો સાર. ૨

શ્રી અરિહંત સિદ્ધ જિન પ્રતિમા ચારિત્રાગમ ને અનગાર,
 ઉપાધ્યાય આચાર્ય ચતુર્વિધ સંચ અને દર્શન મુલકાર;
 એ દર્શનો શુભ વિનય કરે ને એ દર્શ રાસે વિનય પ્રસાર,
 તે સમક્ષિત ગુણધારી શ્રાવક સમર્પી ન્યો સમક્ષિતનો સાર. ૩

મનની વચનતળી કાઢાની એ વ્રણ શુદ્ધિ રાસે આપ,
 શંકા નદિ રાસે જિનવચને પરમત ચાંછા ન કરે ભાષ;
 ધર્મવળા પદ્મમાં નવ રામે હૃદય રિપે સંદેહ લગાર,
 તે સમક્ષિત ગુણધારી શ્રાવક સમર્પી ન્યો સમક્ષિતનો સાર. ૪

તે પામંદી ધર્મ કુલિંગી લોકો કરતા જગવિખ્યાત,
 કરે કદિ ન પ્રગમા નેની મુગધી મેમ પરી માણાત;
 નવ રામે વશિષ્ઠ્ય એ જનનો એ પાંચે દૂષણ દુઃખરાત,
 તે સમક્ષિત ગુણધારી શ્રાવક સમર્પી ન્યો સમક્ષિતનો સાર. ૫

જ્ઞાતા જિનવ્રત વચનનો છે ધર્મ તળો ઉપદેશક ભાષ,
 ન્યાય વર્તે વદનામ વાદી પંચ શુક્લ ગ્યોતિવની છાત,
 જલની માંચિર શિદ્ધામિટિ ખાટ વનારક એ મુગધાત,
 તે સમક્ષિત ગુણધારી શ્રાવક સમર્પી ન્યો સમક્ષિતનો સાર. ૬

જિનવ્રતની જે પંચ દુષ્ટતા નામન વધારના કરનાર,
 તોડાવ નોડનો મેશ ધર્મ રિપે દરના પડના.

દેવ ગુરુ શ્રુત વિનય વધારે એ પાંચે ભૂપણ ભવદાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૭

કપાય ટાઢે ઉપશમ ગુણથી શિવસુખ ઇચ્છે ધરી સંવેગ,
ઉદાસ રહે ભવથી નિર્વેદે અનુકંપા ધરવાનો વેગ;
જિનવચ્ચને આસ્તા દૃઢતાથી પાંચે સમકિત લક્ષણ સાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૮

જે પરતીર્થી દેવ અને પરતીર્થીની પ્રતિમા કહેવાય,
બાંદે નહિ કરજોડી તેને નહીં મસ્તકથી નમન કરાય;
તેની સાથે પ્રથમ ન ઘોલે ચારંચાર વદે ન લગાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૯

ધર્મચુદ્ધિએ પરતીર્થિકને સ્નાનપાન નવ આપે લેશ,
ગંધ પુષ્પ તેને નવ અપે રાखी ધર્મ તળો ઉદેશ;
એ યતના છે સમકિતની છો રાखો નિત્યે સમકિત ધાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૧૦

રાજા જ્ઞાતિ પંચ અને વલ્લભંત દેવનો જે અભિયોગ,
આજીવિકાને ગુરુ નિગ્રહથી વિપરિત કરવાનો સંયોગ;
હોય અનિચ્છા લાચારીથી કરતાં એ છે છો આગાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૧૧

સમકિત છે ચારિત્ર વૃક્ષનું મૂળ મનોહર જે સુસ્વકાર,
સમકિત છે ચારિત્ર નગરમાં પ્રવેશ કરવાનું શુભ દાર;
સમકિત છે ચારિત્ર મહેલનો દૃઢ પાયો ધરતો વિસ્તાર,
તે સમકિત ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમકિતનો સાર. ૧૨

જીવ વસ્તુ છે જીવ નિત્ય છે જીવ કર્મનો છે કરનાર,
જીવ કર્મનો મોગવનારો મોક્ષ જીવને છે મુક્તકાર;
મોક્ષ તળો છે ઉપાય તેને એ છે સ્થાન તળોજ પ્રકાર,
તે સમક્તિન ગુણધારી શ્રાવક સમજી લ્યો સમક્તિનો સાર. ૧૩

દોહા.

સડસડ પૂરા ચોલ એ, સમક્તિના નિરધાર,
કંઠ કરે જે પ્રેમથી, તે પામે ભવપાર. ૧

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

પામખ્યાદિ, શ્રદ્ધા, શ્રવણ, અભિલાષ, ચારિત્રાગમ,
પરમત ચાંછા, મીનાગ્ધ (મીનાર્થ), તીરથ (તીર્થ),
ભવહાર, ઉદ્દેગ, સમક્તિધાર, અભિગોમ, ગુરુ નિવ્રત.
ચિત્તીત (કામ).

પાઠ ૧૬ મો.

વચનગાન ભાગ ૧ મો.

વચનગાન એ માત્રના માત્રાનો શબ્દ છે. તેને ગંગા
ખાતેથી વચનગાન કહે છે. વચનગાન એ ગાન
વચ ૧૬ કહેતા છે. ગંગા ૧૬ કહેતા. ગંગા ૧૬ કહેતા, ગંગા

ત્રીજું પદ આખ્યાન-અ ત્રણ પદ મળીને પ્રત્યાખ્યાન શબ્દ થયેલો છે. પ્રતિ એટલે તરફ, આ એટલે મર્યાદા—હદ, અને આખ્યાન એટલે કહેવું, એવા તેના જુદા જુદા અર્થ થાય છે. તે વધાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, અવિરતિપણા તરફ આગારની મર્યાદા કરી કહેવું, તે પ્રત્યાખ્યાન અથવા પચ્ચ્ચાણ કહેવાય છે. તે પચ્ચ્ચાણના મૂળ ગુણરૂપ અને ઉત્તર ગુણરૂપ એવા બે ભેદ છે. મુનિને પંચમહાવ્રત લેવાં, તે મૂળ ગુણનું પચ્ચ્ચાણ છે, અને શુદ્ધ આહાર લેવા વિગેરે જે કરવું, તે ઉત્તર ગુણનું પચ્ચ્ચાણ છે. શ્રાવકને પાંચ અણુવ્રતનાં જે પચ્ચ્ચાણ, તે મૂળ ગુણનું પચ્ચ્ચાણ છે, અને શિષ્ટાવ્રત વિગેરેનાં જે પચ્ચ્ચાણ, તે ઉત્તર ગુણનું પચ્ચ્ચાણ છે. પચ્ચ્ચાણ હમેશાં સાધારણ રીતે અવિરતિનું વિરોધી છે, અને અવિરતિ દૂર કરવાનો જ તેનો હેતુ અથવા ઉદ્દેશ છે.

તે પચ્ચ્ચાણનું ઉપયોગીપણું હમેશાં ઉત્તર ગુણરૂપે રહેલ છે. તે ઉત્તર ગુણ પચ્ચ્ચાણના દશ ભેદ પડે છે. તે દશ પ્રકારનાં નામ આ પ્રમાણે છે—

૧ અનાગંત પચ્ચ્ચાણ, ૨ અતિક્રાંત પચ્ચ્ચાણ, ૩ કોટી સહિત પચ્ચ્ચાણ, ૪ નિયમિત પચ્ચ્ચાણ, ૫ અનાગાર પચ્ચ્ચાણ, ૬ સાગાર પચ્ચ્ચાણ, ૭ નિરવશેષ પચ્ચ્ચાણ, ૮ પરિમાણકૃત પચ્ચ્ચાણ, ૯ સાંકેતિક પચ્ચ્ચાણ, અને

૧૦ અદ્વા પચ્ચસ્વાણ. આ દ્વગે પ્રકારનાં પચ્ચસ્વાણ, તે ઉત્તર ગુણનાં પચ્ચસ્વાણ કહેવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પચ્ચસ્વાણ એ કેવો શબ્દ છે ? ૨ પચ્ચસ્વાણને સંસ્કૃતમાં શું કહે છે ? ૩ પ્રત્યાગ્ધ્યાન એ શબ્દમાં કેટલાં પદ છે ? ૪ પ્રતિ, આ, અને આગ્ધ્યાન એ શ્રણે પદનો જુદો જુદો અર્થ કરો. ૫ પ્રત્યાગ્ધ્યાન અથવા પચ્ચસ્વાણનો ભાવાર્થ શો ? ૬ પચ્ચસ્વાણના કેટલાં ભેદ છે ? ૭ પચ્ચસ્વાણને મૂળ તથા ઉત્તર ગુણરૂપે મુનિ તથા શ્રાવકમાં ઘટાયો. ૮ મુનિ તથા શ્રાવકને મૂળ ગુણનું પચ્ચસ્વાણ કર્યું ? ૯ મુનિ તથા શ્રાવકને ઉત્તર ગુણનું પચ્ચસ્વાણ કર્યું ? ૧૦ પચ્ચસ્વાણનો હેતુ અથવા ઉદ્દેશ શો છે ? ૧૧ ઉત્તર ગુણ પચ્ચસ્વાણના કેટલાં ભેદ છે ? ૧૨ ઉત્તર ગુણ પચ્ચસ્વાણના દ્વગે ભેદનાં નામ આપો.

નિશ્ચય. નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

સંસ્કૃત. સંસ્કૃત. સર્વોદા, પ્રશિષ્ટિ. પ્રાણાસ. મુનિ
પદ. ઉત્તર ગુણ. નિશ્ચય. ઉદ્દેશ.

પાઠ ૧૭ મો.

પદ્મસ્થાન ભાગ ૨ જો.

પર્યુપણ વિગેરે પર્વ આવ્યાની અગાઉથી ગુરુની પાસે પદ્મસ્થાન લઈને જે તપ કરવામાં આવે, તે પહેલું અનાગત પદ્મસ્થાન કહેવાય છે. પર્યુપણ વિગેરે પર્વ ધીતી ગયા પછી તેજ કામના હેતુથી પાછલ્લથી આઠમ વિગેરેના તપને મોટે જે પદ્મસ્થાન લે, તે ધીજું અતિક્રાંત પદ્મસ્થાન કહેવાય છે. સવારે ઉપવાસ પ્રમુખ વ્રત કરીને વહી ધીજે દિવસે સવારે તેજ ઉપવાસ વિગેરેનું પદ્મસ્થાન કરે, એમ છઠ્ઠ વિગેરેની કોટિ મેલ્લવે, એટલે એક પદ્મસ્થાન પૂરા થયાની વચ્ચે ધીજા પદ્મસ્થાનની સંધિ મેલ્લવે, તે ત્રીજું કોટિસહિત પદ્મસ્થાન કહેવાય છે. એકાશના વિગેરેના પદ્મસ્થાન પાર્યા પહેલાં આંધિલ વિગેરે કરવાં, એટલે એકનો છેદો અને ધીજાની શરૂઆત, તે પળ કોટિ સહિત પદ્મસ્થાન થાયછે. પોતે તંદુરસ્ત અથવા રોગી હોય, પણ તે એવું ચિંતવે કે મારે અમુક દિવસે છઠ્ઠ કે અઢમ વિગેરે તપ કરવું, પછી ગમે તેવું કારણ ઉપજે, તોપણ તે નિર્ધારેલા દિવસે તે તપ અવશ્ય કરે, પણ છોડે નહીં, તે નિયંત્રિત પદ્મસ્થાન કહેવાય છે. આ પદ્મસ્થાન જે કાળે વજ્રરૂપમ નારાચ સંહનનવાલા તથા ચૌદપૂર્વી, દશપૂર્વી અને જિનકલ્પી હતા, તે કાળે હતું; હાલ તેનો વિચ્છેદ થઈ ગયો છે.

કહેવાય ? ૭ જે પચ્ચલાળમાં આઘાર હોય, તે કેવું પ-
ચ્ચલાળ કહેવાય ? ૮ નિરવશેષ પચ્ચલાળ કોને કહે-
વાય ? ૯ જેમાં દાતિ, કોઢીયા અને ઘરની સંખ્યા કર-
વામાં આવે, તે કયું પચ્ચલાળ કહેવાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

પર્યુપણ પર્વ, કોટિ, વજ્રરુપમ નારાચ સંહનન, ચૌદ-
પૂર્વી, દશપૂર્વી, જિનકલ્પી, ઉચ્છેદ, આઘાર, અશન,
અનાહાર વસ્તુ, ચલવિહાર, અનશન, દાતિ, પરિમાણ.

પાઠ ૧૮ મો.

પચ્ચલાળ ભાગ ૩ જો.

(નવમા સાંકેતિક પચ્ચલાળના આઠ ભેદ.)

કાંઈપણ સંકેત ણ્ટણે ચિન્હ કરીને પચ્ચલાળ ઢેવું,
તે નવમું સાંકેતિક પચ્ચલાળ કહેવાય છે. આ પચ્ચલાળ
ઘણુંકરીને ગૃહસ્થને હોય છે. કોઈ શ્રાવક પોરસી વિ-
મેરેના પચ્ચલાળ કરીને વહાર કોઈ કામે ગયો હોય,
અથવા ઘરમાં વેઠો હોય, અને પોરસીનો વસ્ત્ર પૂરો થઈ
ગયો હોય, પરંતુ ભોજનની સામગ્રી તૈયાર થઈ ન હોય,
તે વચ્ચે એવો વિચાર કરે કે, આટલો વસ્ત્ર મારો પ-

ચ્ચરણ વગરનો રહેશે, તે વચ્ચે તે એવો સંકેત-ચિત્ર કરે કે, “ જ્યાં મુધી હું મૂઠ વાળી નવકાર ન ગણું, ત્યાં મુધી મારે પચ્ચરણ છે; તે સાંકેતિક પચ્ચરણનો પહેલો ભેદ છે. વાળી મુદ્રિકા ધારી રાખવા મુધીનો નિયમ તે યોજો ભેદ છે. ગાંઠ વાંધી રાખવા મુધીનું પચ્ચરણ ધારે તે યોજો ભેદ છે. જ્યાં મુધી ધરમાં હોય, ત્યાં મુધી ધારે, તે ચોથો ભેદ છે.

જ્યાં મુધી શરીરના પરસેવાનાં ટીપાં નીકળે, ત્યાં મુધી ધારે તે પાંચમો ભેદ છે. જ્યાં મુધી શ્વાસ હેરાય, ત્યાં મુધી ધારે તે છઠ્ઠો ભેદ છે. જ્યાં મુધી પાત્ર વિગેરે પાણીનાં ટીપાં મૂકાય, અથવા હાથ વિગેરે મૂકાય, ત્યાં મુધી ધારે, તે સાતમો ભેદ છે. જ્યાં મુધી દીસાની ગ્વાંતિ મેં, ત્યાં મુધી ધારે, તે આઠમો ભેદ છે.

આ પ્રમાણે સાંકેતિક વચ્ચરણના આઠ ભેદ કરેલા છે. જો પોરમાં વિગેરે વચ્ચરણ ન કરે, અને કેવળ અભિપ્રાય કરે તો ગાંઠ વિગેરે ન છોડે, ત્યાં મુધી તેરે વચ્ચરણના વાદ. તેથી આ સાંકેતિક વચ્ચરણ એમ યોગ્ય વચ્ચરણનાં ચરમો વાદ છે, એમ અભિપ્રાયને વિશે વળ મદ કરે છે. માટેને વળ તો કોઈ જ્ઞાનકે. જ્યાં મુધી મુદ્ર વિગેરે ન આવડા હોય, ત્યાં મુધી ધરમાં માતાવિદ વિગેરે જ્યાં જાગ્ય હોય, ત્યાં વળ આ અભિપ્રાય તરફ વચ્ચરણ વાદ છે.

सारांश प्रश्नो.

१ सांकेतिक पञ्चखाण कोने कहेवांय ? २ संकेत एटले शुं ? ३ आ पञ्चखाण कोनायी करी शकाय छे ? ४ आ पञ्चखाणना केटला भेद छे ? ५ पहिला भेदमां शुं आवे छे ? ६ मुद्रिका पहेरी राखवा सुधीनुं पञ्चखाण धारे, ते केटलामो भेद छे ? ७ सांकेतिक पञ्चखाणनो बीजो भेद कयो ? ८ घरमां होय, त्यां सुधी धारे ते केटलामो भेद छे ? ९ सांकेतिक पञ्चखाणनो पांचमो भेद कयो छे ? १० ज्यां सुधी आस लेवाय, त्यां सुधी धारे ते कयो भेद छे ? ११ सांकेतिक पञ्चखाणनो सातमो भेद कयो छे ? १२ दीवानी ज्योति रहे, त्यां सुधी धारे ते कयो भेद गणाय छे ? १३ सांकेतिक पञ्चखाण अभिग्रहने विषे थइ शके के नहीं ? १४ आ पञ्चखाण साधुने पण क्यारे थाय छे ?

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूती आपयी.

संकेत, पोरसी, सामग्री, ज्योति, अभिग्रह, मुद्रिका.

પાઠ ૧૯ મો.

પચ્ચાણ ભાગ ૪ થો.

(દસમા અદ્ધા પચ્ચાણના દસ ભેદ.)

જેમાં જે ઘટો તથા પોરસી વિગેરેના કાઢના પ્રમા-
ણથી પચ્ચાણ લેવામાં આવે, તે દસમું અદ્ધા પચ્ચાણ
અથવા કાઢ પચ્ચાણ કરેવાય છે. તે અદ્ધા પચ્ચાણના
દસ ભેદ છે. ૧ નોકારસી, ૨ પોગિસી, સાહુપોરસી,
૩ પુરિમટ, ૪ ઇકાગળ, ૫ ઇકલગાળું, ૬ અગિચ્છ, ૭ અ-
ભક્તાર્થ, ૮ ચરિમ, ૯ અભિગ્રહ, અને ૧૦ વિગાડ, એનાં
નેનાં નામ છે. જે નવકાર કરીને પારવામાં આવે, અને
જેનું જે ઘટોનું પ્રમાણ છે, તે પોરેનું નોકારસી પચ્ચાણ
કરેવાય છે. એક પોરોર દિવસ ગુપીનું જે પચ્ચાણ તે
સીનું પોરમી પચ્ચાણ કરેવાય છે. સાહુપોરમી પચ્ચાણ
દોઢ પોરોરનું પચ્ચાણ પણ તેમાં આવી જાય છે. જે
પોરોરનું પચ્ચાણ તે સીનું પુરિમટ પચ્ચાણ કરેવાય છે.
પુરિમટનું સીનું મંદિત નામ પુરિમટ પચ્ચાણ કરે છે. એકાગળ
સીનું પચ્ચાણ પણ આવાનું નિયમ તે સીનું પચ્ચાણ
પચ્ચાણ કરેવાય છે. એકત્ર શરૂ અને એક પ્રગત શરૂ
પચ્ચાણ કરે છે. તે પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ કરેવાય છે.
પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ પચ્ચાણ

જેમાં વિગય તથા નિર્વીઆતા સ્વાય નહીં, અને લુલું રાંધેલું અનાજ પાણીમાં ધોડેને સ્વાયું, તે આયંચિલ નામે છટું પચ્ચાણ કહેવાય છે. જે ઉપવાસનું પચ્ચાણ તે અમ્ભક્તાર્થ નામે સાતમું પચ્ચાણ કહેવાય છે, અમ્ભક્તાર્થ પચ્ચાણનું માગધીમાં નામ અમ્ભક્તદ્વે એવું છે. દિવસ ચરિમ અથવા ભવ ચરિમ વિગેરેનું જે પચ્ચાણ તે આઠમું પચ્ચાણ કહેવાય છે.

“ જ્યારે અમુક કાર્ય કરાય, ત્યારેજ અમુક વસ્તુ સ્વાવી, ” એવો નિયમ ધારીને જે પચ્ચાણ લેયું, તે નવમું અભિગ્રહ પચ્ચાણ કહેવાય છે. વિગડ ઇટલે વિકાર કરે તેવી દુધ, દહીં, ઘી, ગોઝ, તેલ, વિગેરે વસ્તુઓ સ્વાવાનું જે પચ્ચાણ કરે, તે દશમું વિગડ પચ્ચાણ કહેવાય છે. આ દશે પચ્ચાણોમાં કાઢની મુખ્યતા છે, માટે તે અદ્દા પચ્ચાણ કહેવાય છે.

આ વધામાં નોકારસી કર્યા પછી આગઢ પોરસી વિગેરે પચ્ચાણ થઈ શકે, તે વિના ન થઈ શકે. જો કદિ નોકારસી કર્યા વિના પોરસી વિગેરે કરે, તો તે કાઢ સંકેતરૂપ જાણવો. તેને માટે વૃદ્ધ લોકોના સંપ્રદાયમાં એમ પણ કહે છે કે, જે નોકારસી પચ્ચાણ છે, તે રાતના ચઝવિહાર વિગેરેના પચ્ચાણનું શિક્ષારૂપ છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ અદ્દા પચ્ચસ્થાણ કોને કહેવાય ? ૨ અદ્દા પચ્ચસ્થાણનું ધીજું નામ શું છે ? ૩ અદ્દા પચ્ચસ્થાણના ફેટલા ભેદ છે તે કહો, અને તેનાં નામ આપો. ૪ નોઝારસી પચ્ચસ્થાણ કોને કહેવાય ? ૫ એક પોહોર સુધીના પચ્ચસ્થાણને શું કહે છે ? ૬ સાઠપોરસી પચ્ચસ્થાણ દેખી ગણાય છે ? ૭ પુરિમદ્દ પચ્ચસ્થાણ ઇટલે શું ? ૮ પુરિમદ્દનું સંસ્કૃત નામ શું છે ? ૯ એકાસણાનું પચ્ચસ્થાણ ફેટલાનું કહેવાય છે ? ૧૦ એકલઠાણું પચ્ચસ્થાણ ઇટલે શું ? ૧૧ આયંચિલ્લ પચ્ચસ્થાણ ઇટલે શું ? ૧૨ અમલાર્થ પચ્ચસ્થાણનો અર્થ શો, અને તેનું ધીજું નામ શું છે ? ૧૩ આઠમું પચ્ચસ્થાણ કયું કહેવાય છે ૧૪ અમુક કારિ કરાવ, ત્યારેન અમુક વસ્તુ ગ્યાવી, એ પચ્ચસ્થાણનું નામ શું ? ૧૫ ચિગડ પચ્ચસ્થાણ ઇટલે શું ? ૧૬ આ દેગ પચ્ચસ્થાણોમાં મુખ્યતા કોની છે ? ૧૭ નોઝારસી પચ્ચસ્થાણને માટે શુદ્ધ ચોરોનો ગો મંદાવ છે ?

નિશ્ચયે. નીચેના જાણદોની મમજૂરી. ગાળવી.

વજાનદ્દ, ખદ. શિરમ પચ્ચિય, ખદ પચ્ચિય, ખનિદદ.
ચિદગ. ખદ, ઠંકેચ્ચન મંદાવ, ચિદગચ્ચ, ચિદગ.

પાઠ ૨૦ મો.

પચ્ચલાળ કરવાનું ફલ.

પચ્ચલાળ કરવાથી શ્રાવકને સારું ફલ મળે છે. કોઈ પણ કામ આપણાથી સ્વાભાવિક રીતે સારું થઈ જાય, પણ જો તે પચ્ચલાળનો નિયમ લઈને કરવામાં આવ્યું હોય, તો તેનું ફલ મળે છે, અને નહીં તો તે નફામું થઈ જાય છે. દાસલા તરીકે નોકારસીનું પચ્ચલાળ ન કર્યું હોય, તોપણ આપણે અમુક ચલત પછી સ્વાભાવિક રીતે કાંઈ પણ આહારપાણી વાપરીએ છીએ, પણ જો નોકારસીનું પચ્ચલાળ લઈ, તેને નવકારથી પારીને તે વાપરીએ તો આપણને સારું ફલ મળે છે, માટે દરેક શ્રાવકે પચ્ચલાળ લેવાનો ઉચ્ચ નિયમ રાખવો જોઈએ.

પચ્ચલાળ લેવાથી આલોક અને પરલોક ધમેનું ફલ મળે છે. આ લોકનું પણ ધમ્મિલકુમારે મેળવ્યું હતું, જેની કથા ધમ્મિલના રાસમાં પ્રખ્યાત છે, અને પરલોકનું ફલ દામનક નામે એક વેપારીને મળ્યું હતું. દામનક નામે એક વેપારી રાજગૃહ નગરમાં થયો હતો. એણે આઠ વર્ષનો હતો, ત્યારે મરકીના રોગથી મૃત્યુ પામી ગયું હતું. પછી દામનક એક સાગરદત્ત નામના વેપારીને ઘેર રહ્યો હતો. એણે કાંઈ કે સાધુ સાગરદત્ત વેપારીને કહે

ચઢ્યા; ત્યાં દામનકને જોઈ તેમાંથી એક સાધુ ઘોલ્યા કે, આ
 છોકરો આ ઘરનો ધણી થશે. આ વાત ગુપ્તરિતે સાગર-
 દત્તે સાંભળી, તેથી તેને દામનક ઉપર રૂપ્યા ઉત્પન્ન થા,
 અને તેને છુપીરિતે મારી નાખવા ચાંદાલને જગાણું.
 વનમાં ફરતે ચાંદાલ મારવા લડી ગયો, પણ તેને દયા
 આવવાથી તેની ટચલી આંગળી કાપી લઈ સાગરદત્તને
 પંધાળો તરીકે આપી, અને દામનકને છોડી મૂક્યો.
 દામનક ભય પામીને ત્યાંથી નાગી છુટ્યો. ફરતો ફરતો
 તે સાગરદત્તના વમાવેલા ગોકુલ ગામમાં આવી ચઢ્યો.
 ગોકુલપતિષ્ તે ચાલકને સ્વરૂપવાન જોઈ પોતાના પુત્ર
 તરીકે રાખ્યો. અનુક્રમે ચાલક યુવાન થયો, ત્યારે સા-
 ગરદત્ત મૃત ન્યાં આવ્યો; તેણે દામનકને ઓછાથી ભીષો.
 પછી તેને કોઈ કાર્યનું કરાનું કરી એક પત્રલગી પોતાના પુત્રની
 પામે મોકલ્યો, અને તેમાં તેને વિધિ આપવાનું લખ્યું. ૬૨
 મૃતને દામનક ચાલ્યો, ત્યાં રમતામાં ચાંદાની ખેંદર જોઈ
 કામદેવનું મંદિર આવ્યું, તેમાં તેને વિધાય ભીષો, અને તે
 ત્યાં મૃત ગયો; ત્યાં સાગરદત્તની રિયા નામની દીકરી તે
 મંદિરમાં જ મેચરારાને કામદેવની પૂજા કરવા આવી. આ
 મૃત જુદામને મૃત્યો જોઈ તેની કપડાં મોટા પામી મા-
 તેની પાંચ વર રહ્યા ૫ વર્ષો, તેમાં પોતાના રિયા
 મારા મંદિરમાં. તેમણે રિયાના યેગમાં મૃત કર્યો,
 રિયાને રિયા કરતી રહ્યા જાનો જાનો રિયા કર્યું. ૬૩
 ૫ વર્ષો પછી ૫૫ મન પોતી જાત પડી રહ્યા

જાગી ડઠયો. તે ત્યાંથી સાગરદત્તને ઘેર આવ્યો. સાગરદત્તના પુત્રે તે પત્ર વાંચી, તેની સાથે પોતાની વહેન વિપાને પરનાવી. સાગરદત્તના પુત્ર સાથે દામનકની મીતિ થઈ, તે વાત જાણી સાગરદત્ત ઘણોજ નાસ્તુશ થઈ ગયો. પછી કુલ્લમાતાનું પૂજન કરવા માટે દામનકને મોકલ્યો, અને ત્યાં તેને ઠાર મારવાને ચાંદાલ નાખ્યા. કુલ્લમાતાનું પૂજન કરવાનો વચત નઠારો હતો, તેવી વેળાએ નવા પરણેલાને માતાનું પૂજન કરવા મોકલ્યો, તે યોગ્ય ન લાગવાથી સાગરદત્તનો પુત્ર તેનીવતી પૂજન કરવાને ગયો, ત્યાં અગાઉથી સંકેત કરી રાખેલા ચાંદાલોએ તેને મારી નાખ્યો. આ વાત સાંભળી સાગરદત્તની છાતી શોકથી ફાટી ગઈ, અને તે મરણ પામી ગયો. પછી સાગરદત્તના ઘરનો સ્વામી દામનક થયો.

દામનકનું આરું પુણ્ય પચ્ચલાળના નિયમથી થયું હતું. દામનક પૂર્વ ભવે કુલકર હતો, તેણે જિનદાસ નામના કોઈ શ્રાવકની સંગતથી સાધુ પાસે જઈ મચ્છનું માંસ ને રાવાનું પચ્ચલાળ લીધું હતું. એક વચ્ચે દુકાળ પડવાથી લોકો માંસાહારી થયા, એટલે લોકો તે કુલકરને બબ્બાત્કારે ડપાટી માછલાં પકડવાને પાળીના ધરા પાસે લાવ્યા. ત્રણ દિવસ સુધી બબ્બાત્કારે તે કામ કરાવ્યું, તેવામાં એક માછલાની પાંચ તુટેલી જોડ તેણે અનશન લીધું. પછી તે મૃત્યુ પામીને આ દામનક થઈને અવતર્યો હતો.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પચ્ચલાળ કરવાથી શો લાભ છે ? ૨ દામનકે
 શ્રાવકે કેવો નિયમ રાખવો જોઈએ ? ૩ પચ્ચલાળ લેવા
 આ લોકનું ફલ કોને મળ્યું હતું ? ૪ પચ્ચલાળ લેવા
 પરલોકનું ફલ કોને મળ્યું હતું ? ૫ દામનક કોણ હતો
 ૬ તે દુઃસ્વી થઈને કયા નગરમાં કોને ધેર રહ્યો હતો
 ૭ સાગરદત્તે તેને મોટે શું કર્યું હતું ? અને તે શામાટે
 હતું ? ૮ દામનકને વિપાની સાથે કોણે પરણાવ્યો હતો
 અને કેવી રીતે પરણ્યો હતો ? ૯ વિપાણ સાગરદત્તના
 પત્રમાં કેવા ગ્રન્થનો શો ફેર કર્યો હતો ? ૧૦ દામનકને
 સાગરદત્તે શું પૂજન કરવા મોકલ્યો હતો ? ૧૧ દામનક
 કોને ષડાંગે કોણ પૂજન કરવા ગયું હતું ? ૧૨ સાગરદત્ત
 ઘેરે ગાર્થી મૃત્યુ થયું હતું ? ૧૩ દામનક પૂરે ખરે કોણ
 હતો, અને તેણે શું પુણ્ય કર્યું હતું ? તે દર્શકન ગમતારો
 ૧૪ દામનક સાગરદત્તના પરનો સ્વામી કયા પુણ્યથી
 પડ્યો હતો ?

સ્વંડ ૨ જો.

પાઠ ૨૧ મો.

સદાચાર ભાગ ૧ લો.

શિક્ષક—છોકરાઓ ! આજે તમને સદાચાર વિષે શીખવવાનું છે, માટે તેમાં ધ્યાન આપજો.

છોકરાઓ—સાહેબ ! અમે બરાબર ધ્યાન આપીશું, આપ કૃપા કરીને સદાચાર વિષે સમજાવો.

શિક્ષક—છોકરાઓ ! આચાર એટલે આચરણ, જે સારું આચરણ તે સદાચાર કહેવાય છે. સદાચાર રાત્રવાર્ધા ધર્મ સારી રીતે જાણવાય છે. જેનામાં સદાચાર હોતો નથી, તે માણસ ધર્મને સાધી શકતો નથી. ધર્મ સાધવાની યોગ્યતા શુચિ એટલે પવિત્ર રહેવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. જેનામાં અશુચિ હોય, તેનામાં ધર્મ સાધવાની યોગ્યતા આવતી નથી. શુચિ-પવિત્ર રહેવાની રીત સદાચારથી મેળવાય છે. જ્યારે કાયાની શુદ્ધિ થઈ, એટલે હૃદય નિર્મલ થવાથી મન વચનની શુદ્ધિ થઈ જાય છે; માટે દરેક કાવળે સદાચાર પાળવો જોઈએ. સદાચારને માટે એક વિદ્વાન લખે છે કે, અનાચાર રાત્રવાર્ધા મલિનતા આવે

છે, અને અતિ આચાર રાખવાથી મૂર્ખતા દેખાપ છે, વિચાર અને આચાર વેનેના યોગને સદાચાર કરેછે.

આ શરીર હમેશાં અશુચિથી ભરેલું છે, તેથી તે દ્રવ્યથી શુદ્ધિ કરવાની જરૂર છે. લઘુનીતિ તથા નીતિષ્ જડ આવ્યા પછી રાત્ર તથા જલ્થી હાથ ધોવા જોઈએ, શાદે જવાનાં વસ્ત્ર જુદાં રાખવાં જોઈએ. નતાં મુખી તો જંગલ જડ આવ્યા પછી ન્હાવું જોઈએ. છતાં કદિ તેમ ન થને, તો હાથ પગ ચરાપર સાફ કરી કોમળા કરી, ધોઈ ધોઈ, થી જાતની અશુચિ દાખ જોઈએ.

ઠોકરાઓ—સાહેબ ! હવે અમે સદાચારને સમજ્યા. દનુ પણ કાંઈ તે વિષે શીતું સમજાવો.

મારાંજ પ્રશ્નો.

૧ આચાર પૂરે છે શું ? ૨ સદાચાર પૂરે છે શું ? ૩ સદાચાર રાખવાથી શું થાય છે ? ૪ થયે માનમ પડે માની સજ્જો મળી ? ૫ પદે માનસની મોહતા શું થાય છે ? ૬ જેણે માનમથી પદે માનસની મોહતા મારી મળી ? ૭ સદાચારથી જેણે શીતું મેળવ્યું છે ? ૮ સદાચારને કારણે જેણે વિજ્ઞાન શું જાણ્યું છે ? ૯ જેણે સદાચારથી જેણે જીવન જીત્યું છે ? ૧૦ માનમ

પાળીથી હાથ પગ ક્યારે ધોવા જોઈએ ? ૧૧ જંગલ
જઈ આવ્યા પછી શું કરવું જોઈએ ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

આચરણ, શુચિ, અશુચિ, નિર્મલ, મલિનતા, મૂર્ખતા,
ધુ નીતિ, ઘડી નીતિ.

પાઠ ૨૨ મો.

સદાચાર ભાગ ૨ જો.

શિક્ષક—છોકરાઓ ! તમે સદાચારને માટે થોડું
તો સમજ્યા હશે, હવે તે વિષે વધારે સમજાવું, તે ધ્યા-
નમાં રાખજો.

સદાચારનો વીજો શબ્દ આચાર છે, તેના ત્રણ
ભાગ પડે છે. મનનો આચાર, વચનનો આચાર, અને
કાયાનો આચાર. હમેશાં મન ચોરૂં રાખવું, એ મનનો
આચાર કહેવાય છે. મનનો આચાર રાખવાથી મન ચોરૂં
રહે છે, અને જ્યારે મન ચોરૂં રહે, તો પછી તેમાં નઠારા
વિચારો આવતા નથી.

છોકરાઓ—સાહેબ ! તમે કશું કે, મન ચોરૂં
રાખવું, ત્યારે મન ચોરૂં ન રહે, એ કેવી રીતે થનવું

હશે ? વઢી મન ઝેનાયી મેલું યાય ? તે થયું અને સારી રીતે સમજાવો.

શિક્ષક—છોકરાઓ ! સ્વોદું ધ્યાન કરાણી. મનમાં કપટ રાસવાયી, અને સ્વરાવ વિચાર સારાણી મન મેલું થઈ જાય છે. જ્યારે મન મેલું થયું, એટલે મનને આચાર નાન પામે છે, તેથી કરીને માણસ અનેક કા- તનાં નઠારાં કામ કરે છે, માટે હમેશ મનને ધોલું રાગું. મનને ધોલું રાસવું, એ મનનો આચાર પામ્મો હો- યાય છે.

છોકરાઓ ! ઘીનો વચનનો આચાર છે. મા- વચનો ધોલવાં, સત્ય ધોલું, સત્યુકતનાં વચન કરાં. ધોલવામાં નમ્રતા તથા વિનય રાગવો, એ વચનનો આચાર કોરાય છે. વચનનો આચાર રાગવાયી સાતી વચન ધોલાય છે, અને મારી વચનો ધોલવાયી સાતી કા- કરી કરાય છે. તેઓ વચનનો આચાર રાગવા નહીં. તેઓ નઠારી વચન ધોલે છે. તેમનાં મુગ્ધમાંથી શુંતાં રજાં અને ઘીનાની નિંદાનાં વચનો નીકળે છે, તેનાં કામને વચનના આચાર વિનાના નીચ મનાય છે.

છોકરાઓ ! ઘીનો વાપાનો આચાર છે. દર જો વચનનો આચાર એ માણી, અને વાપાનો આચાર ! થયો છે. દરોડીની ધમ્મીય દૂર જાયી, દરોડા રાગે રાગવો નહીં, દરોડા રાગે રોડવાની મુઠ્ઠાં પણ મળાં

મોઢું, હાથ, પગ, વરાવર સંભાળીને ધોવાં. આંખ, કાન, અને નાકના મેલ દૂર કરી, તેને સાફ રાખવાં, એ વધો કાયાનો આચાર કહેવાય છે. કાયાનો આચાર રાખવાથી ઘણી આલોકમાં પણ કેટલાંક ફાયદા થાય છે. શરીર સાફ રાખનારને ચામડીના કે રુધિરના રોગો યતા નથી, તેથી ઘણે ભાગે શરીરની તંદુરસ્તી સારી રહે છે, માટે દરેક શ્રાવકના ઓકરાએ કાયાનો આચાર સાચવવાની જરૂર છે.

ઓકરાઓ—સાહેબ ! હવે અમે સદાચારમાં વરાવર સમજી ગયા. આપની આ શીલામણ પ્રમાણે અમે હમેશાં ચાલીશું, અને આપનો આભાર માનીશું.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સદાચારનો બીજો શબ્દ શો છે ? ૨ આચારના કેટલા ભાગ પડે છે ? તેનાં નામ આપો. ૩ મનનો આચાર ઇટલે શું ? ૪ મન શાથી મેલું થાય છે ? ૫ વચનનો આચાર ઇટલે શું ? ૬ વચનનો આચાર ન હોય, તો કેવાં વચનો નીકળે છે ? ૭ કાયાનો આચાર ઇટલે શું ? ૮ ભાવથી અને દ્રવ્યથી કયા કયા આચાર છે ? ૯ કાયાનો આચાર રાખવાથી આ લોકમાં શા શા ફાયદા થાય છે ?

- ૮ જીવવાઝી શ્રુમિ ઉપર નહાયું નહિ, તથા તેથી શ્રુમિ ઉપર મલ મૂત્ર કરવાં નહિ.
- ૯ જપણા રાહ્યા વિના હાલવું ચાલવું નહિ.
- ૧૦ જીવવાઝા દાણા વિગેરે દઢવા, ધરડવા તથા રાંધવા નહિ.
- ૧૧ ધર્મનાં કામ અનાદરથી કરવાં નહિ.
- ૧૨ દેવ, ગુરુ અને સાધર્મિઓની નિંદા તથા દ્રેષ કરવી નહિ.
- ૧૩ દેરાસરનું દ્રવ્ય ત્યાજ્યું નહિ.
- ૧૪ દેવ, ગુરુ અને ધર્મની નિંદા કરનારની સંગત કરવી નહિ.
- ૧૫ ધર્મી જીવોની મશ્કરી કરવી નહિ.
- ૧૬ અતિ કષાયવાઝાં કામ કરવાં નહિ.
- ૧૭ પંદર કર્મોદાનનાં આચરણ કરવાં નહિ.
- ૧૮ પાપવાઝી નોકરી કરવી નહિ.

આ અદાર ન કરવાનાં કામ હું કરીશ નહીં, કો-ઈની પાસે કરાવીશ નહીં, અને કરતા હોય તેમને અતુ-મોદીશ નહીં.

હમેશાં આ મમાળે યાદ કરવાથી વિવેક એક સારો ઉષ્મ આવક થયો હતો, અને તેનું વિવેક એવું નામ જગતમાં સાર્થક થયું હતું.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ધર્મદાસ કેવો આવક હતો ? ૨ તેને કેટલું
 દીકરા હતા ? ૩ વિનય અને વિવેકને તે શા શા શિક્ષ
 શીખવતો હતો ? ૪ વિવેક હમેશાં શું યાદ કરતો હતો ?
 ૫ ન કરવાનાં કામ કેટલાં ગણાવ્યાં છે ? ૬ તે ન
 કરવાનાં કામ યાદ કરવાથી વિવેકને શો લાભ પડે
 હતો ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

કર્મી, કામચલાઉ, તાલુકા, મજૂર, પંચમી, કર્મીશાળ.

પાઠ ૨૪ મો.

કર્મીના યોગ્ય કામ.

ધર્મદાસે વિનયને કારણે યોગ્ય કામ મળ્યાં, જે
 તેના કામ કરવામાં મદદ કરે. તેના મુખ્ય કામ ૧૧
 મળ્યાં હતાં. તેમાં ૫ કરવાનાં મુખ્ય કામ ૧૧.

૧ કામ કરવું. ૨ કામ કરવું. ૩ કામ કરવું.
 ૪ કામ કરવું. ૫ કામ કરવું. ૬ કામ કરવું. ૭ કામ કરવું. ૮ કામ કરવું. ૯ કામ કરવું. ૧૦ કામ કરવું. ૧૧ કામ કરવું.

મનમાં ઠસાવી દીધું હતું. તેથી વિનય હમેશાં સવારે તેને યાદ કરતો હતો.

૧ જે દેશમાં જે કામ ન કરવા યોગ્ય હોય, તે દેશ વિરુદ્ધ ગણાય છે.

૨ જે કાળે જે કામ ન કરવા યોગ્ય હોય, તે કાળ વિરુદ્ધ ગણાય છે.

૩ જે માણસો રાજાની વિરુદ્ધ હોય, તેમની સાથે મઠ્ઠું, અથવા જે રાજાને મના કરેલું હોય, તે કરું, તે રાજ વિરુદ્ધ ગણાય છે.

૪ જે કામ લોકમાં નટારું કહેવાતું હોય, અથવા જે કામને લોકો ધિકારતા હોય, તેવું કામ કરું તે લોક વિરુદ્ધ કહેવાય છે.

૫ જે કામ ધર્મની વિરુદ્ધ હોય, તે ધર્મ વિરુદ્ધ કહેવાય છે.

આ પાંચે પ્રકારના વિરુદ્ધ વગરનું જે કામ હોય, તે કરવા યોગ્ય કામ ગણાય છે તેવાં કરવા યોગ્ય કામને વિનય હમેશાં યાદ કરતો, અને તે પ્રમાણે વર્તતો હતો. તેમ વર્તવાથી વિનય જ્યારે લાયક ઉમ્મરનો થયો, ત્યારે તે એક સુત્તમ પ્રકારનો આવક વાપરતો હતો.

સારાશ પ્રશ્નો.

૧ વિરુદ્ધ કેટલા પ્રકારના છે ? તે ગણાવો. ૨ શ્રેષ્ઠ વિરુદ્ધ અને કાઠ વિરુદ્ધ પટલે શું ? ૩ રાત્ર વિરુદ્ધ, લોક વિરુદ્ધ, અને ધર્મ વિરુદ્ધ પટલે શું ? ૪ કરતા યોગ્ય કામ કેવું ગણાય ? ૫ કરતા યોગ્ય કામ કરવાનો વિનય કેવો થયો હતો ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

વિરુદ્ધ, કાઠ, વળમ પ્રકારનો.

પાઠ ૨૫ મો.

ખોજન વિધિ ભાગ ૧ શ્લો.

મારફના આચારની ખોજન વિધિ પણ ગ્રાંથ છે. વિધિ મુજબ ખોજન કરવાથી માણસની પગા જાય થાય છે, અને ખોજનનો આચાર માણસની જાતે જાય પણ લેઈથી ઉઠાય છે. ધારણે રહેલી રમતના ખોજન જાય. રમતી પુણી ખોજનનો રમત જાતેજ જાય રહો મળે. ખોજન જાયની જાણ થતી જાય. જો જાય તો જાય લેઈથી ખોજન જાય જાય જાય.

આળસનો ધાવના ધાવવી, અને યોગ હોય તો દાન દેવું, તેમજ માતા, પિતા, ભાઈ, મહેન, મુજ, સ્ત્રી, સેવક, મ્હાન—દુઃસ્ત્રી, અને ચાંપેલાં ગાય વિગેરે જાનવરોની સંભાલ પહેલાં લેવી જોઈએ. પ્રથમ માતાપિતાને ભોજન કરાવવું, તે પછી સરસ્વા આસન ઉપર બેસી, પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી, દેવ શુરુનું નામ લઈ, મહાસ્વાળ પારી, સર્વ નિયમોને સંભારી શાંતિથી ભોજન કરવું.

જે પાંતાની તબીયતને માફક આવે તેવા ચદાર્યો જમવા. સ્વાવામાં કોઈ चीज ઉપર અતિ હોલુપતા રાખવી નહીં. જે વસ્તુ અમૃત્ય પટલે પાપવાળી હોય તે સ્વાવી નહીં. સ્વાવામાં મિતાહાર કરવો, વધારે પડતું જમવું નહીં. વધારે પડતું જમવાથી અત્રીર્ણ, હલદી, શ્વાદો વિગેરે થાય છે. જે માણસ મિતાહાર કરે છે, તે ચલ્લાન થાય છે, અને જે વધારે પડતું જમે, તે રોગી થાય છે. જો આત્મી જીંદગી નિરોગી રહેવું હોય, તો નીચેની પાંચ શાબત હમેશાં ધ્યાનમાં રાખવી.

- ૧ નૂર લાગે સ્વારે હિતકારી ધોદો સ્તોતક લેવો.
- ૨ દાઢી શાલુ નીચે શસ્ત્રી મુવું.
- ૩ ધોદો ધળો ચાલવાનો અભ્યાસ રાખવો.
- ૪ વ્યારે હાજત થાય, સ્વારે તરત દિશ્તા માખા કરવાં.
- ૫ વિષય ભોગ ધળોજ ઓછો કરવો.

पाठ २६ मो.

भोजन विधि भाग २ जो.

श्रावके भोजन विधिमां पचीश बावतेनो त्याग करवानो छे. १ अति सवारे, अति संध्याकाले, अने रात्रे भोजन करवुं नहीं. २ सढेलुं अने वासी अन्न खावुं नहीं. ३ हालतां चालतां खावुं नहीं. ४ जमणा पग उ-पर हाथ राखी खावुं नहीं. ५ खावाना पदार्थ हाथमां राखी खावुं नहीं. ६ खुल्ला आकाशमां, तढकामां, अने अंधारामां बेसी खावुं नहीं. ७ झाड नीचे बेसी खावुं नहीं. ८ तर्जनी (अंगुठानी पासेनी) आंगळी उंची राखी खावुं नहीं. ९ हाथ, पग, मुख विगेरे धोया विना खावुं नहीं. १० नम्र थइने के मेलां वस्त्र पहरीने खावुं नहीं. ११ थाळी पकडया विना खावुं नहीं. १२ फक्त एक धोतीयुं पहरी खावा बेसवुं नहीं. १३ भीनां वस्त्र पहरी खावुं नहीं. १४ भीनुं वस्त्र माथे लपेट्री खावुं नहीं. १५ ज्यारे अपवित्र होइए, त्यारे खावुं नहीं. १६ अति लंपट थइ एटेल अकरांतीया थइ खावुं नहीं. १७ उपान पहरी निःकेवळ भूमिपर बेसी खावुं नहीं. १८ विदिशा तथा दक्षिण दिशा तरफ मुख राखी खावुं नहीं. १९ चंडाल के धर्मभ्रष्टनी देखतां खावुं नहीं. २० फुटेला तथा मलिन भाजनमां खावुं नहीं. २१ हत्या करनार तथा रजम्यला स्त्रीए स्पर्श करेली वस्तु खावी नहीं. २२ गाय,

શ્વાન તથા પંત્રીણ મુંઘેલી, અજાણી અને ફરીથી જ
કરેલી વસ્તુ સ્વાધી નહીં. ૨૩ વચ્ચવાટ સ્વદ સા
સ્વાધું નહીં. ૨૪ ડાઘાટી પઠી રહેલી વસ્તુ સ્વાધી નહીં
અને ૨૫ મુઘ્વ ફાટતાં ચુરું લાગે, એમ મુઘ્વ ફરી નહીં
નહીં.

આ પચવીસ નિયમોને ચરાચર ધ્યાનમાં રાખી ખાં
દમંત્રી ભોજન કરવું. અતિ સ્વાદ, અતિ સ્વાદુ, અતિ મીઠું
અતિ ટંટું અને અતિ મીઠું સ્વાધું નહીં. અતિ ગરમ તથા
રમ નાન પામે છે, અતિ સ્વાદુ સ્વાધાથી ઇન્દ્રિયોની ક્રિયા
કમ થઈ જાય છે, અતિ સ્વાદુ સ્વાધાથી નેત્ર થઈ જાય
છે, અતિ તીક્ષ્ણ સ્વાધાથી નાભિકાની ક્રિયા થઈ જાય
છે. માંદ દેહક પદાર્થ સાચાગ્નિ રીતે ચાસે. એ
ખોરા ખોરા થયા રમ હોવા જોઈએ. તીક્ષ્ણ તથા કઠોર
સ્વાધાથી કમ્પ દૂર થઈ જાય છે, તથાગ્નિ અને ઇન્દ્રિયો
સ્વાધાથી રિપ્ત નાન પામે છે, ત્રી રિપ્તે ત્રીક્ષ્ણ સ્વાધાથી
સ્વાધાથી ચાસુ દૂર થઈ જાય છે.

જમણી વસ્તુ મીઠી વસ્તુ મીઠું અને ખોરા મીઠું
જમણું. જે મીઠું મોજન રીતે ને ચરમી જમણું. અને કઠોર
મોજન જમણી જમણી. જમણા વસ્તુ ત્રી રીતે
જમણું. જમણા વસ્તુ ત્રી રીતે મીઠાથી અતિ મીઠું થઈ જાય
છે. જમણી જમણી મીઠાથી ત્રી રીતે જમણું થઈ જાય છે.
જમણું થઈ જાય છે. જમણું થઈ જાય છે. જમણું થઈ જાય છે.
જમણું થઈ જાય છે. જમણું થઈ જાય છે. જમણું થઈ જાય છે.

મીંજાણા હાથ, ગલું, કપોઝ, તથા આંખ ઉપર લગાડવા નહીં.

ઘટું મુઠ્ઠું નહીં, જોડે તે પ્રમાણમાં જ લેવું. જમ્યા પછી શરીરનું મર્દન, દિશાગમન, વોજો ઊઠાવવાનું કામ, વેસી રહેવું અને સ્નાન, ઘટલાં કામ કરવાં નહીં. કોઈ વિશેષ પુણ્યનું કામ શરૂ કરતાં અને આઠમ, ચૌદશ વિગેરે પર્વને દિવસે ભોજન કરવું ન જોડે. એવી તપશ્ચા આલોક અને પરલોકમાં હિતકારી છે, તથા ગુણકારી છે. ભોજન કર્યા પછી નવકાર મંત્ર ગણી ઊઠવું. આ વિધિ પ્રમાણે ભોજન કરનારો શ્રાવક સદાચારને સેવનાર તથા સ્વર્ધર્મ પ્રમાણે વર્તનાર ગણાય છે.

સારાશ પ્રશ્નો.

૧ ભોજન વિધિમાં કેટલી વાતોનો ત્યાગ કરવાનો છે ? ૨ તે પચવીસ વાત હુંકામાં ગણાવો. ૩ રસ, ઇન્દ્રિયોની શક્તિનો નાશ, નેત્રનું ઘગડી જવું, નાસિકાની શક્તિની મંદતા કેવા કેવા પદાર્થો સ્વાધ્યાયી થાય છે ? ૪ કફ, પીત્ત, અને વાયુ કેવો પદાર્થ સ્વાધ્યાયી નાશ પામે છે ? ૫ જમતી વચ્ચે પહેલું, વચ્ચે, પાછલુંથી કેવું કેવું જમવું ? ૬ જમતી વચ્ચે પાણી પીવું ક્યારે સારું, અને ક્યારે નઠારું ? ૭ જમ્યા પછી મીંજાણા હાથ ક્યાં ક્યાં ન ટમાડવા જોડે ? ૮ જમ્યા પછી શું શું ન

करवुं जोइए ? ९ कये कये दिवसे भोजन न ह्यो
जोइए ? १० तपस्या करवायी सो लाभ याए छे ?
११ भोजन कर्या पछी थुं भणीने उठवुं ? १२ नि
प्रमाणे भोजन करनारो थावक केवो गणाय छे ?

शिक्षके नीचिना शब्दोनी समजूती आपणी.

तर्जनी, छंफट, उपान, निःकवळ, विदिता, ए
भट्ट, रजम्बन्ना, रम, कफ, पीत्त, अप्रि मंद, दिनादर.

खंड ३ जो.

पाठ २७ मो.

जीव.

जेन मागनी नर मर्या मानेनी छे, तेमानु जीव
एक मर्य छे. जे मागने प्राण करे, धने तेमानु के
मर्य होय. जे जीव बहेसाय छे. जे जीवनी मर्य के
होय. छे जीवनी छे. तेही जीवनी जीव मर्या मर्या
एक मर्या छे. तेही जीवनी मर्या धने मर्या मर्या
मर्या के मर्या होय छे. तेमानु मर्या मर्या जीव मर्या
मर्या मर्या मर्या मर्या मर्या मर्या मर्या मर्या

ચાલી શકે નહીં, અને સ્થિરજ રહે, તે સ્થાવર જીવ કહેવાય છે. ત્રીજી જાતિમાં તેના ત્રણ ભેદ પડે છે. સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, અને નપુંસક વેદ અર્થાત્ સ્ત્રી જાતિના, પુરુષ જાતિના, અને નપુંસક જાતિના જીવ હોય છે તે. ચોથી જાતિમાં દેવતા, મનુષ્ય, નારક્ષી અને તિર્યચ એમ ચાર જાતના જીવ થાય છે. પાંચમી જાતિમાં એકેન્દ્રિય, બેન્દ્રિય, ત્રેન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, અને પંચેન્દ્રિય એમ પાંચ ભેદ પડે છે, અને છઠ્ઠી જાતિમાં છકાય જીવ થાય છે. પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજકાય, વાયુકાય વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય. આ પ્રમાણે જીવની છ જાતિઓ થાય છે. તેમાં પાંચમી જાતિમાં જે એકેન્દ્રિય [એક ઇન્દ્રિવાળા] જીવ કહેલ છે, તેના સૂક્ષ્મ અને ઘાદર એવા બે ભેદ પડે છે. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવ નિરતિશયી^૧ સૂક્ષ્મ નામ કર્મના ઉદયવાળા હોવાથી તે ઘના ક્ષીણામાં ક્ષીણા હોય છે. તે આ વધા ચૌદ રાજ્ય-લોકમાં વ્યાપીને રહેલા છે, તે પર્વત વિગેરેને ભેદીને જાય આવે છે, તે કોઈથી ભેદાતા નથી, અને અગ્નિથી વઢતા નથી. માણસોનાં ચર્મચક્ષુથી^૨ જોવામાં આવતા નથી, અને માણસ કે કોઈ ધીજાના ઉપયોગમાં આવતા નથી.

ઘાદર એકેન્દ્રિય જીવ દૃશ્ય^૩ સાતિશય નામ કર્મના ઉદયવાળા હોવાથી માણસોથી જોઈ શકાય છે, એક નિ-

૧ એક જાતનું કર્મ છે, જે કર્મ ઉદય આવે, સ્યારે પ્રાણી ક્ષીણામાં ક્ષીણું રૂપ મેળવી શકે છે. ૨ ચામડાની આંખો. ૩ એક જાતનું કર્મ છે. જે ઉદય આવતાં પ્રાણી દૃશ્ય-જોઈ શકાય તેવું રૂપ મેળવે છે.

પાઠ ૨૮ સો.

પર્યાપ્તિ.

જીવના શરીરનો વંધ પુદ્ગલોથી વને છે. એ પુદ્ગલોના વધારાથી જે કાંઈ પુદ્ગલના પરિણામને^૧ કરનારી કોઈ જાતની શક્તિ થાય, તે પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. તે પર્યાપ્તિનો ઓછો વધતો સંબંધ જીવની સાથે હોય છે. તે પર્યાપ્તિને આધારેજ જીવનું જીવન^૨ રહે છે. પર્યાપ્તિનો હુંકો અર્થ આહારાદિ^૩ પુદ્ગલોનો મેલાપ એવો પણ થઈ શકે. એ પર્યાપ્તિના છ ભેદ છે. ૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પર્યાપ્તિ, ૩ ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪ શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ, ૫ ભાષા પર્યાપ્તિ અને ૬ મનઃ પર્યાપ્તિ.

૧ આહાર પર્યાપ્તિ દરેક જીવ વીજા જીવની ઉત્પત્તિ વચ્ચે જે શક્તિવડે આહાર લે, અને તે આહારને પછી રસપણે પરિણમાવવાની જે શક્તિ તે.

૨ શરીર પર્યાપ્તિ આહારના રસરુપ ધણ્ટા પરિણામને રસ, રુધિર, માંસ, ધરવી (મેદ), અસ્થિ^૪, મજ્જા^૫ અને વીર્ય, એ સાત ધાતુરુપે પરિણમાવી શરીર ઘાંધવાની જે શક્તિ તે.

૧ એક રુપને ઘણે રુપે યદ જવું, તે ' પરિણામ' કહેવાય છે. ૨ જીવન. ૩ રાડો તે. ૪ હાડકાં. ૫ એક જાતની ધાતુ છે

૩. ઇન્દ્રિય પર્યાસિ સાન ધાતુપણે પરિણમણેને રસને જેને જેટલી ઇન્દ્રિયો જોડે, તેટલી ઇન્દ્રિયને રસિ માવવાની જે શક્તિ તે.

૪. શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાસિ સ્પર્શની પ્રણ રસો ચાંપીને પછી શ્વાસોચ્છ્વાસને યોગ્ય એવી વર્ગીકરણ દર્શિ (દષ્ટિયા) લઈ, તેમને શ્વાસોચ્છ્વાસને પરિણમણે અવલંબી મુકવાની જે શક્તિ તે.

૫. ભાષા પર્યાસિ ભાષાને યોગ્ય એવી રૂપ લઈ, તેને ભાષાપણે પરિણમણેને અવલંબી મુકવાની જે શક્તિ તે.

૬. મનઃ પર્યાસિ મનોવર્ગીકરણ યોગ્ય રૂપ લઈ તેને મનપણે પરિણમણેને અવલંબી મુકવાની જે શક્તિ તે.

આ છ પર્યાસિઓ ત્રીસમાં રોપ છે. તેમાંથી તે ત્રીસ જેટલી પર્યાસિ કરી છે. તેટલી પૂરી કર્યા પછી જો રસને, જે પર્યાસિ ત્રીસ કરેલા છે, અને તેને જેટલી કરી છે, તેટલી પૂરી કર્યા વિના કમન રસને, જે આવી ત્રીસ કરેલા છે.

૭. આ પર્યાસિઓમાં આઠમાં પર્યાસિ, ત્રીસમાં રસને રૂપ રૂપે પર્યાસિ આ રૂપે ત્રીસ પર્યાસિઓ પૂરી થઈ રસને રૂપે ત્રીસ રસને રૂપે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પર્યાપ્તિ એટલે શું ? ૨ તેનો હુંકો અર્થ શું થઈ શકે ? ૩ પર્યાપ્તિના કેટલા ભેદ છે ? ૪ પરિણામ શબ્દનો અર્થ શો ? ૫ સાત ધાતુ કયા ? ૬ વર્ગણા એટલે શું ? ૭ દલિયા એટલે શું ? ૮ અવલંબી મુકવાની એટલે શું ? ૯ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા જીવ કયા કહેવાય ? ૧૦ કઈ કઈ પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના જીવ મરતો નથી ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

પરિણામ, પુદ્ગલ, પર્યાપ્તિ, જીવન, આહાર, उत्पत्ति, જાત, અસ્થિ, વર્ગણા, દલિક, અવલંબી, મનોવર્ગણા.

પાઠ ૨૧ મો.

જીવના ચૌદ ભેદ.

જીવની છ જાતિમાં પાંચમી જાતિની અંદર પંચેન્દ્રિય જીવ કહેલ છે, તેને ચામડી, જીમ, નાક, આંખ અને કાન—એ પાંચ ઇન્દ્રિયો હોય છે. એ પંચેન્દ્રિય જીવના સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી એવા બે ભેદ થાય છે. જેનામાં મનની સંજ્ઞા (મન) હોય તે સંજ્ઞી, અને જેનામાં મનની સંજ્ઞા

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પાંચ ઇન્દ્રિયોનાં નામ કહો. ૨ સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી શું ? તે સમજાવો. ૩ જીવના સાત ભેદ કયા ? તે જાણો. ૪ કયા જીવના એક એક ભેદ થાય છે ? અને કયા જીવના બે બે ભેદ થાય ? તે જણાવો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

સંજ્ઞા, સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી, પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા.

પાઠ ૩૦ મો.

જીવના ચૌદ ભેદ વિષે કવિતા.

ચોપાદ.

જીવતણી છો જાતિ બને,
 એકેન્દ્રિય પાંચમીમાં^૧ ગણે. ॥ ૧ ॥
 સૂક્ષ્મ ને શાદર તેના ભેદ,
 દ્વિ ત્રિ^૨ ચૌ ઇન્દ્રિય એક ભેદ. ॥ ૨ ॥

૧ પાંચની જાતિમાં. ૨ દ્વિ-દ્વીન્દ્રિય (દ્વૈન્દ્રિય), ત્રિ-ત્રીન્દ્રિય (ત્રૈન્દ્રિય), ચૌ-ચૌન્દ્રિય, તેમના એક એક ભેદ છે.

અને તેવી વસ્તુના જ્ઞાનથી જીવ અને અજીવ તત્ત્વનું સ્ફુટ જ્ઞાન સારી રીતે થઈ શકે છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ અજીવ તત્ત્વ ઇટલે શું ? ૨ અજીવ તત્ત્વના મુખ્ય કેટલા ભેદ છે ? ૩ રૂપી અને અરૂપી ઇટલે શું ? ૪ રૂપી અજીવના કેટલા ભેદ છે ? ૫ અરૂપી અજીવના કેટલા ભેદ છે ? ૬ અરૂપી અને રૂપી અજીવના બધા મલીને કેટલા ભેદ થાય છે ? ૭ અજીવ શું કહેવાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

અરૂપી, રૂપી, આસ્તિક, ચેતન, જડ.

પાઠ ૩૨ મો.

અસ્તિકાય.

અસ્તિ ઇટલે પ્રદેશ તેનો કાય ઇટલે સમૂહ, તે અસ્તિકાય કહેવાય છે, ઇટલે પ્રદેશના સમૂહને અસ્તિકાય કહે છે. ચલન (હાલવા ચાલવામાં) મદદ કરવાના સ્વભાવ ગુણવાળો જે પ્રદેશનો સમૂહ, તે ધર્માસ્તિકાય

કહેવાય છે. જે સ્થિર રાસ્રવામાં મદદ કરવાનો સ્વભાવ
વાળો હોય, તે અધર્માસ્તિકાય કહેવાય છે. એક જ
ગ્યાથી ધીની જગ્યામાં જતાં જે અવકાશ ઓછો, તે
આકાશાસ્તિકાય કહેવાય છે; પટલે ચત્તનમાં રાસ્ર
કરવાનો સ્વભાવવાળો પ્રદેશ સમૂહ તે ધર્માસ્તિકાય.
સ્થિર રાસ્રવામાં મદદ કરવાનો સ્વભાવવાળો પ્રદેશ સમૂહ
તે અધર્માસ્તિકાય, અને એક જગ્યાથી ધીની જગ્યા
જનાં અવકાશ આપનારો પ્રદેશનો સમૂહ, તે આકાશાસ્તિ-
કાય એમ સમજવું.

આ પ્રમેય પ્રકારના અસ્તિકાયના સ્તંભ, દેશ કે
પ્રદેશ પણ પ્રણ પ્રણ ભેદ પડે છે. જે આગો વાદ્ય
હોય, તે સ્તંભ કહેવાય છે. તેના સ્તંભની માથે ઘેરો
વાળો જે કેટલોયક ભાગ, તે દેશ કહેવાય છે. જે
તેનો ભાગ કરવાથી ધીનો ભાગ પડે તેને નીચે
પ્રદેશ કહેવાય છે.

માર્ગાંશ પ્રશ્નો.

૧. મરિચિકાન વ સમુદ્રનો પ્રશ્ન થશે. ૨. મરિચિકા
વાદ્ય મુ. પ્રમેય વાદ્ય વાદ્ય મુ ? ૩. વર્ણાશિકાન વાદ્ય
મુ ? ૪. વર્ણાશિકાન વાદ્ય મુ ? ૫. માર્ગાશિકાન
વાદ્ય મુ ? ૬. વર્ણાશિકાન, વર્ણાશિકાન, પ્રમેય વાદ્ય
વાદ્ય વાદ્ય વાદ્ય વાદ્ય મુ ? ૭. મરિચિકા, દેશ કે
પ્રદેશ વાદ્ય મુ ? ૮. મરિચિકા.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

અસ્તિકાય, ષ્ણ, સ્વભાવ, અવકાશ, સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશ.

પાઠ ૩૩ મો.

અરુપી અજીવના દશ ભેદ.

અરુપી અજીવના દશ ભેદ છે. ધર્માસ્તિકાયના ત્રણ, અધર્માસ્તિકાયના ત્રણ, આકાશાસ્તિકાયના ત્રણ, અને કાલનો એક, એમ ચાલીને અરુપી અજીવના દશ ભેદ થાય છે. ધર્માસ્તિકાયના સ્કંધ, દેશ, અને પ્રદેશથી ત્રણ ભેદ થાય છે. અધર્માસ્તિકાયના સ્કંધ, દેશ, અને પ્રદેશથી ત્રણ ભેદ થાય છે, અને આકાશાસ્તિકાયના પણ સ્કંધ, દેશ, અને પ્રદેશથી ત્રણ ભેદ થાય છે, અને કાલનો ભેદ એકજ છે, તેને કાલ અથવા અદ્વા કહે છે. એકંદરે તેના દશ ભેદ નીચે પ્રમાણે થાય છે—

૧ ધર્માસ્તિકાય સ્કંધ.	૨ ધર્માસ્તિકાય દેશ.
૩ ધર્માસ્તિકાય પ્રદેશ.	૪ અધર્માસ્તિકાય સ્કંધ.
૫ અધર્માસ્તિકાય દેશ.	૬ અધર્માસ્તિકાય પ્રદેશ.
૭ આકાશાસ્તિકાય સ્કંધ.	૮ આકાશાસ્તિકાય દેશ.
૯ આકાશાસ્તિકાય પ્રદેશ.	૧૦ કાલ—અદ્વા.

सारांश प्रश्नो.

१ अरुणी अजीवना केटला भेद थाय ? २ प्राण
जास्त्रिकायना वण भेद गणावो. ३ अधर्मासिक्काय
वण भेद क्या ? ते कहो. ४ अद्दा एट्ठे भुं ? ५ एं
दर अरुणी अजीवना दण भेद कहो.

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूनी आप्पो.
काज, अद्दा.

पाठ ३४ मो.

रुणी अजीवना चार भेद.

भागज करेवामां भाव्युं ते के, ते मरणां व
त्रोर होय. ते रुणी अजीव पुद्गलास्त्रिकाय करेवामां
ते रुणी अजीवना चार भेद ते. १ पुद्गल भेद
२ देव, ३ अदेव, अने ४ परमाणु, एसा भेदनी था
ऐ. एहं, देव, अने देवदुं हाय भागज अजीव
भाव्युं ऐ एहे पुद्गल अने परमाणुं एसा अजीव
त्रोर अने पुद्गल अजीव एहे पुद्गलानी क्या दनी
एसा एसा, ते पुद्गल करेवामां ऐ. ए पुद्गलानी
एसा देव अने परमाणु एसा चार भेद थाय ऐ. ए
एसा विषय दण्ठानी ज विविधताय भाग दण्ठानी

યાગ પડી શકે નહિ એવો ભાગ, તે પરમાણુ કહેવાય છે. એ પરમાણુ પુદ્ગલનો એક ભેદ પણ યાય છે. પુદ્ગલાસ્તિકાયાય રૂપી હોવાથી તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, અને શબ્દ રહેલા છે, તે વચ્ચે સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિશ્ર ગમે તેવો શબ્દ, અંધકાર, પ્રકાશ, ચંદ્રની જ્યોતિ, છાયા, સૂર્યનો તડકો વિગેરે ગુણો તેનામાં રહેલા છે. તે ચૌદ રાજલોકમાં વ્યાપક છે, અને સંરૂપાત, અસંરૂપાત અને અનંત પ્રદેશી છે. ધર્માસ્તિકાયા અને અધર્માસ્તિકાયા તે બંનેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શબ્દ અને રૂપ નથી, તેથી તે અરૂપી કહેવાય છે. તે અસંરૂપાત પ્રદેશી અને ચૌદ રજ્જુમણ લોકમાં (ચૌદ રાજલોકમાં) વ્યાપક છે. આકાશાસ્તિકાયા પણ લોકાલોક વ્યાપક, અનંત પ્રદેશી અને વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શબ્દ અને રૂપથી રહિત છે, તેથી તે પણ અરૂપી કહેવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ રૂપી અજીવના કેટલા ભેદ છે ? તેનાં નામ આપો.
- ૨ પુદ્ગલ એટલે શું ? તેનું સ્વરૂપ વતાવો.
- ૩ પુદ્ગલના કેટલા ભેદ છે ? તે ગણાવો.
- ૪ પરમાણુ એટલે શું ? તે કહો.
- ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાયારૂપી શી રીતે છે ? તે વિવેચન કરી વતાવો.
- ૬ પુદ્ગલાસ્તિકાયામાં શું શું હોય છે ? તે કહો.
- ૭ ધર્માસ્તિકાયા, અધર્માસ્તિકાયા અને આકાશાસ્તિ-

જીવનો-એક-શુદ્ધક ભવ બે સાદાસત્તર-શુદ્ધક ભવ જેટલો. કાઢ તે શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ પ્રાણ છે, તેવા સાત પ્રાણનો એક સ્તોક કહેવાય છે. તેવા સાત સ્તોકનો એક લવ કહેવાય છે, અને તેવા સત્તોતેર લવનો એક મુહૂર્ત ગણાય છે. તે મુહૂર્તનું પ્રમાણ બે ઘડીનું છે; તેવા ત્રીશ મુહૂર્તનો અહોરાત્ર થાય છે. તેવા પંદર અહોરાત્રનો એક પક્ષ (પચ્ચાદીયું) થાય છે, બે પચ્ચાદીયાનો એક માસ થાય છે, ચાર માસનું એક વર્ષ થાય છે, અસંખ્યાતા વર્ષોથી એક પલ્લોપમ થાય છે, દશ કોઢાકોડી પલ્લોપમનો એક સાગરોપમ થાય છે, દશ કોઢાકોડી સાગરોપમે એક ઉત્સર્પિણી થાય છે, તેટલાજ પ્રમાણે એક અવસર્પિણી થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો:

૧ કાઢ શી રીતે જાણી શકાય ? ૨ સમય કોને કહે છે ? ૩ કેટલા સમયની આવલિકા કહેવાય છે ? ૪ નિગોદના જીવોનું આયુષ્ય કેટલી આવલિકાનું છે ? ૫ શ્વાસોચ્છ્વાસરૂપ એવા કેટલા પ્રાણનો એક સ્તોક કહેવાય છે ? ૬ કેટલા સ્તોકનો લવ કહેવાય છે ? ૭ મુહૂર્તનું પ્રમાણ કેવી રીતે છે ? ૮ કેટલા મુહૂર્તનો અહોરાત્ર થાય છે ? ૯ પક્ષ, માસ અને વર્ષ કેવી રીતે થાય ? તે કહો.

૧૦ વત્સર્પિણી અને અવતર્પિણી કાલના મમાનનાં શો
તેકારન છે ?

દિશકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

ધૂમ્રો મતિ, ગિયાનું પરિણામ, અતિ મૂઢ્ય, વિશેષ
પ્રજાત મત, આયોગ્યિમત્ત માત્ર, સ્તોક, સ્તવ, અશોક,
પત્ત, કુરાતું રક્ત, વન્ધોત્તમ.

પાઠ ૩૬ મો.

૭ દ્રવ્ય.

અંત્ર કામનની ૭ દ્રવ્ય ગણાય છે. વદ્ર ગ્રીહ થી
કર્મીશની લાંબ દ્રવ્ય લગીને ૭ દ્રવ્ય ગણાય છે. ગ્રીહ ત્રિ
શિરે માન્ય કરેલાની માન્ય છે, અને કર્મીશના પાંચે
ત્રણ માન્યતા છે. રહે કર્મીશના લાંબ દ્રવ્યનો વિશેષ
જાણ મહત્ત્વ એવું વિશેષજ કરેલાની જાણ છે. વર્તીશના
અર્થજાણના, આજના જાણના, ગુણજાણના થી
જાણ, વ લાંબ કર્મીશ દ્રવ્ય જાણના છે. એવ માન્ય
જાણના જાણના જાણના જાણના છે. જાણના જાણના
જાણના જાણના જાણના જાણના છે. એવ માન્ય
જાણના જાણના જાણના જાણના છે. એવ માન્ય
જાણના જાણના જાણના જાણના છે. એવ માન્ય

કરવામાં જે અપેક્ષા કારણ, તે પહેલું ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય છે, અર્થાત્ ધર્માસ્તિકાયને લડને જીવ તથા પુદ્ગલનો સંચાર થઈ શકે છે.

વીજું અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય છે, તેનું સ્વરૂપ વધી રીતે ધર્માસ્તિકાયને મઢતું છે, પણ એ દ્રવ્ય જીવ તથા પુદ્ગલને સ્થિરતા રાખવામાં સહાય કરે છે. જેમ કોઈ મુસાફર રસ્તે ચાલતાં થાકી જાય, ત્યારે વિશ્રામ લેવા કોઈ ક્ષાત્ર વિગેરેની છાયામાં જઈ બેસે છે, અહીં સ્થિતિ તો પોતેજ કરે છે, પરંતુ આશ્રય વિના સ્થિતિ થઈ શકતી નથી, તેથી તેને વૃક્ષની છાયા એ અપેક્ષા કારણ છે. તેવી રીતે જીવ તથા પુદ્ગલ ગતિ કરતાં સ્થિતિ કરવાને પ્રસંગે સ્થિતિ તો પોતેજ કરે છે, તેને વૃક્ષની છાયા જેવું સ્થિતિ કરવાનું જે અપેક્ષા કારણ, તેજ અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહેવાય છે.

ત્રીજું આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય છે. તેનું વીજું સ્વરૂપ ધર્માસ્તિકાયના જેવું છે. આ દ્રવ્ય, જીવ અને પુદ્ગલને રહેવામાં અવકાશ આપે છે, તે દ્રવ્ય લોકાલોક વ્યાપી છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, અને આકાશાસ્તિકાય આ ત્રણે એકરૂપીમાં મળી ગયેલાં છે. જ્યાં સુધી આ ત્રણ દ્રવ્યો છે, ત્યાં સુધી લોક છે, અને જ્યાં ફેવલ આકાશાસ્તિકાય છે, અને ત્રીજું કંઈ નથી, તે અલોક છે.

પાચઘ્ન કાઢ દ્રવ્ય છે, તેનું સ્વરૂપ આગળ કહેવામાં આવ્યું છે.

શ્રીસેઠિયા જૈન યશો
બીજાગિર !

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ જૈન શાસનમાં કેટલાં દ્રવ્ય ગણાય છે ? ૨ છ દ્રવ્ય કયાં ? તે ગણાવો. ૩ ઇંદ્ર અજીવ દ્રવ્યના નામ આપો. ૪ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યમાં શેનો દાખલો છે ? તે કહો. ૫ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યનો શો સ્વભાવ છે ? ૬ ધર્માસ્તિકાયને લઈ જીવ તથા પુદ્ગલ શું કરી શકે છે ? ૭ અધર્માસ્તિકાયનું સ્વરૂપ શું છે ? ૮ અધર્માસ્તિકાય જીવ તથા પુદ્ગલને કેવી સહાય કરે છે ? ૯ અધર્માસ્તિકાયનો દાખલો આપી સમજાવો. ૧૦ આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્ય જીવ તથા પુદ્ગલને શું કરે છે ? ૧૧ તે દ્રવ્ય કેવું છે ? તેનું વિશેષ વિવેચન કરો. ૧૨ આલોક કયાં સુધી છે, અને અલોકમાં કયું દ્રવ્ય છે ? ૧૩ પુદ્ગલાસ્તિકાયનું ધીજું નામ શું છે ? ૧૪ પરમાણુઓનાં કાર્ય કયા પદાર્થો કહેવાય છે ? ૧૫ એક પરમાણુમાં વર્ણ, રસ, ગંધ, અને સ્પર્શ કેટલા છે ? તે કહો. ૧૬ પરમાણુમાં બીજી શી સુવી છે ? તે જણાવો. ૧૮ પરમાણુ અનાદિ તથા અનંત કયારે છે, અને આદિ તથા અંત સહિત કયારે છે ? તે સમજાવો. ૧૯ પરમાણુઓનાં કાર્ય અનાદિ તથા અનંત કયારે હોય છે, અને આદિ તથા

૫ રહેવા સ્થાન આપવાથી, ૬ સુવા વ્રેસવાને આપવાથી, ૭ ગુણી જનને દેસી મનમાં સંતોષ તથા નવાથી, ૮ ગુણી જનની વચનવદે પ્રશંસા કરવાથી, ૯ યાથી સેવા કરવાથી અને ૧૦ ગુણીજનને નમસ્કાર આપવાથી, આ નવ પ્રકારનાં કારણથી પ્રાણી પુણ્ય ઉપાર્જન છે. અહીં પાત્રને દાન આપવામાં બે પ્રકાર છે. પાત્રદાન, અને વીજું અનુકંપાદાન. જે પાત્રને આપવામાં આવે, તે પાત્રદાન કહેવાય છે. તેવું દાન આપ્યા પછી મોક્ષ ધંનેનું કારણ થાય છે, અને કોઈ પણ પ્રાણી પ્રાણી હોય, તેને અનુકંપાથી આપે, તે અનુકંપાદાન કહેવાય છે. આ અનુકંપાદાન અવશ્ય ફળદાયક હોય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

પુણ્ય તત્ત્વ ૧ કેટલામું તત્ત્વ છે ? ૨ પુણ્ય ૧-૨ કેટલામું તત્ત્વ છે ? ૩ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાનાં કેટલાં કારણ છે ? ૪ કેટલા પ્રકાર છે ? ૫ પાત્રદાન અને અનુકંપાદાન બંનેમાં શો તફાવત છે ?

તે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

૧ પ્રકૃતિ, ઉપાર્જન, ગુણીજન, પ્રશંસા, પાત્ર,

પાઠ: ૩૯. મો:

પુણ્ય ભોગવવાના ચેંતાલીશ^૧ પ્રકાર—ભાગ ૧ લો.

ઉપરના પાઠમાં કહેલી નવ રીતીથી માણસ પુણ્ય ઉપાર્જન કરે છે, પણ તે પુણ્યને કેવી રીતે ભોગવવા ? તે પ્રકાર જાણવા જોઈએ. તે પુણ્ય ભોગવવાના ચેંતાલીશ પ્રકાર છે. જે પુણ્યના ઉદયથી જીવ શાતા, ભોગવે, તે શાતાવેદનીય નામે પહેલો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જીવ ક્ષત્રિ, આદિ ઊંચા કુલમાં ઉત્પન્ન થાય છે; તે ઉચ્ચ મોચ્ર નામે બીજો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જીવ મનુષ્ય ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય, તે મનુષ્ય ગતિ નામે ત્રીજો પ્રકાર છે, જેમ વલ્લદ વાંકો ચાલતો હોય, તેને નાથ ધાલીને સિદ્ધો ચલાવવામાં આવે, તેમ જીવ વક્રગતિએ વીજી ગતિમાં જતો હોય, તેને સીદ્ધો ઉપજવાને સ્થાને જેથી પહોંચાડવામાં આવે, તે આનુપૂર્વી કહેવાય છે. મનુષ્યની ગતિ અને મનુષ્યની આનુપૂર્વીને મનુષ્યદિક્ષ કહે છે. ૫ મનુષ્યાનુપૂર્વી નામે ચોથો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી દેવતાની ગતિ પ્રાપ્ત થાય, તે દેવગતિ નામે પાંચમો પ્રકાર છે. તે પછી દેવાનુપૂર્વી નામે છઠ્ઠો પ્રકાર છે. આ દેવગતિ અને દેવાનુપૂર્વી તે બંનેને સુરદિક્ષ કહે છે. જેના ઉદયથી પંચેદ્રિપપથું પ્રાપ્ત થાય,

૧ ૫ ચેંતાલીશ પ્રકાર નામ કર્મની પ્રકૃતિના ભેદ છે.

न पंचेन्द्रिय जानि नामे मातमो ब्रह्मर तं जेना त
 यथा आदितिक शरीरने योग्य एवां दुष्टगणेषु त
 र्गने तथा नेने शरीरके पण्डितारने जीव प
 द्देनने मागे ब्रह्मर, ने ओदितिक नामरने ब्र
 श्मरको ब्रह्मर तं जेना उदयपी वैदित शरीरने ए
 एवां दुष्टगणेषु ब्रह्मर जीव तथा नेने शरीरने प
 द्देनने जीव पंचाना ब्रह्मरने मागे ब्रह्मर, ने वैदित
 शरीर नामे नवको ब्रह्मर तं भा वैदित शरीर
 आदितिक भने शरीर अदितिक एवां वैदित
 आदितिक वैदित शरीर देवना तथा नादितिक
 तं, भने शरीर ब्रह्मर वैदित शरीर वैदित
 शरीर, अदितिक शरीर तं जेना उदयपी ब्रह्मर
 शरीर वैदित शरीर वैदित शरीर वैदित शरीर
 वैदित शरीर वैदित शरीर वैदित शरीर वैदित शरीर

તેવીજ રીતે જેના ઉદયથી વૈક્રિય અંગોપાંગ પ્રાપ્ત થાય, તે વૈક્રિય અંગોપાંગ નામે ચૌદમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી આહારક અંગોપાંગ પ્રાપ્ત થાય, તે આહારક અંગોપાંગ નામે પંદરમો પ્રકાર છે. યાકીના તૈજસ અને કાર્મણ શરીરને અંગોપાંગ નથી.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પુણ્ય ભોગ્યવાના કેટલા પ્રકાર છે ? ૨ શાતા વેદનીય, ઉચ્ચ ગોત્ર-એ વે પ્રકાર સમજાવો. ૩ આનુપૂર્વી ઇટલે શું ? તે દાખલાથી સમજાવો. ૪ મનુષ્યદ્વિક અને સુરાદિક કોનું નામ ? તે કહો. ૫ પંચેન્દ્રિય જાતિનો પ્રકાર સમજાવો. ૬ ઔદારિક વિગેરે પાંચ શરીરના પ્રકાર સમજાવો. ૭ વૈક્રિય શરીરના કેટલા ભેદ થાય ? ૮ ઔષ્ણ-પાતિક વૈક્રિય શરીર કોને હોય છે ? ૯ લઘ્વિ પ્રત્યયિક વૈક્રિય શરીર કોને હોય છે ? ૧૦ આહારક શરીરવાળો પ્રાણી શું જોઈ શકે ? ૧૧ તૈજસ્ શરીરથી શું થઈ શકે ? ૧૨ કાર્મણ શરીરથી શું થઈ શકે ? ૧૩ અંગ કેટલાં હોય ? તે ગણાવો. ૧૪ અંગોપાંગ કયાં તે કહો. ૧૫ ઔદારિક અંગોપાંગ, વૈક્રિય અંગોપાંગ અને આહારક અંગોપાંગ-એ ત્રણે પ્રકાર સમજાવો. ૧૬ કયા શરીરને અંગોપાંગ નથી, તે કહો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

માતા, વક્ર ગતિ, આનુસૂચી, મનુષ્યદ્વિત્વ, દુર્ગતિ
પરિણામત્વી, પ્રદેશ, અભિવ્યવસ્થા, ચૌદ પૂર્ણાચારી, મેત્રોત્તર
કર્મણી પરમાણુ, અંગ, જાતિ, સ્ત્રિય, પ્રત્યક્ષ, ધર્મ
વાદિક.

પાઠ ૨૦ મો.

ગુણ્ય યોગ્યગણના યંત્રાચ્છીજા પ્રકાર—આગ ૧ નો.

જન દરેકે મીઠી, કષ્ટ દરેકે વાશે અને મારા
દરેકે જે વાગા કરેલું જે, અર્થાત્ મેનાર વાશે અને જે
જન મીઠીઃ માનું નામ જાણના મનારાય નામે મેનાર
કરેલાં છે. સારીની રાત્રીને મેનાર મંચર ને મંચર
કરેલાં છે, અને જેને મંચરની મંચરને કરે છે. જેના ના
મીઠી વાશે મેનારના મીઠીના આ જાણના મનારાય નામની મીઠી
મંચરને કરે, અને જેના મીઠીના મીઠીને મેનાર
વાશે. જે જાણના મનારાય નામે મેનારને કરે છે અને
જાણના મનારને કરે મેનારને કરે મેનારને કરે
મનારને કરે મનારને કરે મેનારને કરે મેનારને કરે

પ્રાણી તેવા સંસ્થાનને પ્રાપ્ત કરે, તે સમચતુરસ્ર સંસ્થાન નામે સત્તરમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી શરીરનો રંગ સારો પટલે ધોળો, રાતો કે પીળો થાય, તે શુભ વર્ણ નામે અઠારમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી સુગંધ થાય, તે શુભ ગંધ નામે ઓગણીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી શરીરમાં સારો રસ પ્રાપ્ત થાય. તે શુભ રસ નામે વીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી શરીરમાં સારો સ્પર્શ પ્રાપ્ત થાય, તે શુભ સ્પર્શ નામે એકવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી શરીરનું વજન લોઢાની જેમ ભારે નહીં, તેમજ આકઢાનાં ફની જેમ હલકું પણ નહીં, પટલે મધ્યમ રીતનું વજન પ્રાપ્ત થાય, તે અંગુરુ લઘુ નામ કર્મ નામે બાવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી પ્રાણી ગમે તેવા વઢવાનને પણ જીતવાને સમર્થ થાય, તે પરાઘાત નામ કર્મ નામે ત્રેવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી સુખેથી શ્વાસોચ્છ્વાસ છડે શ્વાસ તે શ્વાસોચ્છ્વાસ નામ કર્મ નામે ચોવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી ચંદ્રનાં ચિંવની જેમ શીતલતા ઉત્પન્ન કરનાર તેજોયુક્ત શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, તે ઉદ્યોત નામ કર્મ નામે છવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી દુષ્પ્રભ તથા હંસની જેમ સારી જાતની ચાલવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય, તે શુભસ્વ ગતિ નામે સત્યાવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી પ્રાણી સુતારની જેમ પોતાના અંગના સર્વ અવયવ યોગ્ય સ્થળે ગોઠવાની શક્તિ ધરાવે, તે નિર્માણ નામ કર્મ નામે અઠ્યાવીશમો પ્રકાર છે.

પાઠ ૪૧ મો.

પુણ્ય ભોગવવાના ચેતાઢીશ પ્રકાર—ભાગ ૧ જો.

જેના ઉદયથી જીવ પ્રસ વિગેરે દશ પ્રકૃતિને પ્રાપ્ત કરે, તે અસદશક નામ કર્મ કહેવાય છે, તેમાં પ્રસ વિગેરે દશ પ્રકાર આવે છે. જેના ઉદયથી પ્રાણીને વેદ્રિય વિગેરે શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, તે અસ નામ કર્મ નામે ઓગળગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જીવને યાદર શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, તે યાદર નામ કર્મ નામે ગ્રીશમો પ્રકાર છે. જે શરીર દેલાવામાં આવે, તે યાદર કહેવાય છે. જેના ઉદયથી જીવ પોતપોતાની પર્યાપ્તિ પૂરી કરે, તે પર્યાપ્તિ નામ કર્મ નામે એકગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જુદાંજુદાં શરીર પ્રાપ્ત થાય, પણ અનંતા જીવની વચે એક શરીર પામે નહિ, તે પ્રત્યેક નામ કર્મ નામે ઘગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જીવ દાંત વિગેરે અવયવોની દ્રઢતા મેળવે, તે સ્થિર નામ કર્મ નામે ત્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જીવને શરીરનાં સર્વ અવયવ સારા હોય, અથવા નાભિની ઉપરનું શરીર સારું હોય, તે શુભ નામ કર્મ નામે ચોગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી માણસ સર્વને મિત્ર થાય, તે સૌખ્યાગ્ય નામ કર્મ નામે પાંચગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી વાણીમાં કોયલના જેવી મધુરતા આવે, તે સુસ્વર નામ કર્મ નામે છગ્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી માણસનાં વચન હો-

કર્મો માનર્નાય યાય, તે આદેય નામ કર્મ નામે સ્ત્ર-
 વ્રીક્રમો મહાર છે. તેના ઉદયથી લોકમાં ધન-કૌંટિ
 યાય, તે ચક્રોનામ કર્મ નામે આદર્શીકમો મહાર છે.
 તેના ઉદયથી લીલને દેવનાના આયુષ્યની માતિ ધાર. તે
 સુરાયુષ્ય રૂપ નામે ઓગળનાર્જીકમો મહાર છે. તેના
 ઉદયથી મનુષ્યના આયુષ્યની માતિ યાય, તે નરાયુષ્ય
 રૂપ નામે પાર્શ્વીકમો મહાર છે. તેના ઉદયથી વિદ્યાર
 આયુષ્યની માતિ ધાય, તે તિર્ગનાયુષ્ય રૂપ નામે રા-
 તાર્જીકમો મહાર છે, અને તેના ઉદયથી માર્ગીને વિદ્ય-
 યના પૂર્યનાર્જી માતિ યાય, તે તીર્થિકત નામ કર્મ
 નામે રેશર્જીકમો મહાર છે.

માર્ગના મહો.

૧. આદર્શ નામ કર્મ કરી શું ? ૨. રૂપ વિ-
 દ્યાર કરી ? ૩. ને સ્ત્રીકમો. ૪. આદર્શ નામ કરી શું ? ૫. પાર્શ્વી-
 કમો નામ કરી મારે મારે આદર્શ નામ કરી શું ? ૬. ને રા-
 તાર્જીકમો નામ કરી, માર્ગના નામ કરી અને પાર્શ્વી-
 કમો નામ કરી. ૭. તેના ઉદયથી મનુષ્યના આયુ-
 ષ્યના નામ કરી. ૮. તેના ઉદયથી વિદ્યારના આયુષ્યના નામ કરી.
 ૯. તેના ઉદયથી રાતારના આયુષ્યના નામ કરી. ૧૦. તેના ઉદયથી
 તીર્થિકત નામ કરી.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

દશ પ્રકૃતિ, વાદર, પર્યાપ્તિ, સ્થિરતા, નાભિ, પ્રિય, મધુરતા, માનનીય, તિર્યંચ, ત્રિશુવન, પૂજ્ય.

પાઠ ૪૨ મો.

પાપ તત્ત્વ.

જે અશુભ પ્રકૃતિરૂપ કર્મ જીવોને દુઃખ આપે, તે પાપ કહેવાય છે, અથવા જે આત્માના આનંદ રસને પીવે પટલે ભસ્મ કરે, તે પાપ કહેવાય છે. એ પાપ પુણ્યથી વિપરીત છે. એ પાપથી નરક વિગેરે નઠારાં ફલ મળે છે, તેથી તે અશુભ કહેવાય છે. પુણ્યની જેમ પાપનો સંબંધ પણ આત્માની સાથે રહેલો છે. સુખ તથા દુઃખ જુદાંજુદાં અનુભવવામાં આવે છે, તેથી તેમનાં કારણરૂપ પુણ્ય તથા પાપ પણ સ્વતંત્રપણે અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે. એકલું પુણ્ય કે એકલું પાપ કે એકલું પુણ્ય પાપ મિશ્ર માનવું યોગ્ય નથી.

આ પાપ અઠાર પ્રકારે વંધાય છે, અને બ્યાડી પ્રકારે ભોગવાય છે. ૧ માળાતિપાત—કોડની હિંસા કરવી, ૨ મૂળાવાદ—સોહું શોલવું, ૩ અદાદાન—ચોરી કરવી, ૪ મૈથુન—બ્રહ્મચર્ય ન રાખવું, ૫ પરિગ્રહ રાખવો,

પાઠ ૪૩ મો.

પાપ ભોગવવાના પ્રકાર—ભાગ ૧ લો.

પાપને ભોગવવાના વ્યાસી^૧ પ્રકાર છે. દરેક મા-
ળીને ઉપર કહેલા અઢાર પ્રકારે बांधેલું પાપ ભોગવવું
પડે છે. પહેલાં જ્ઞાનાવરણીયના પાંચ પ્રકાર કહે છે. પાંચ
પ્રકારના જ્ઞાનને જે આચ્છાદન કરે, તે જ્ઞાનાવરણીય
પાપ કર્મ કહેવાય છે. જેના ઉદયથી પાંચ ઇન્દ્રિય તથા
મનની મારફત નિયત (નિશ્ચયવાળી) વસ્તુનું જ્ઞાન થાય
છે, એવા મતિજ્ઞાનનું જેનાથી આચ્છાદન થાય, તે મતિ-
જ્ઞાનાવરણીય નામે પહેલો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી
શાસ્ત્રને અનુસારે જ્ઞાન થાય છે, એવા શ્રુતજ્ઞાનનું જેનાથી
આચ્છાદન થાય, તે શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય નામે બીજો
પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી ઇન્દ્રિય વિગેરેની અપેક્ષા વિના
આત્મદ્રવ્યને—સાક્ષાત્કરૂપી દ્રવ્યને જાણવાનું જ્ઞાન
થાય છે, એવા અવધિ જ્ઞાનનું જેનાથી આચ્છાદન થાય, તે
અવધિ જ્ઞાનાવરણીય નામે ત્રીજો પ્રકાર છે. જેના ઉદ-
યથી સંશ્લિષ્ટ પંચેન્દ્રિયના મનોગતભાવને જાણવાનું જ્ઞાન થાય
છે, એવા મનઃપર્યવ જ્ઞાનનું જેનાથી આચ્છાદન થાય, તે
મનઃપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય નામે ચોથો પ્રકાર છે. જેના
ઉદયથી ઉપર કહેલા ચાર જ્ઞાન રહિત એકલું નિરાવરણ

૧ આ વ્યાસી પ્રકાર કર્મની પ્રકૃતિના બેદ જાણતા.

જ્ઞાન થાય છે, એવા કેવલ જ્ઞાનનું જેનાથી આચ્છાદન થાય, તે કેવલ જ્ઞાનાવરણીય નામે પાંચમો પ્રકાર છે.

જે આર્જુ આવે, તે અંતરાય કર્મ કહેવાય છે, તેના પણ પાંચ પ્રકાર છે. પોતાના ઘરમાં દેવા યોગ્ય વસ્તુ છતાં, તથા દાનનું ફલ જાણતાં છતાં જેના ઉદયથી કોઈને આપી શકાય નહીં, તે દાનાંતરાય નામે છઠ્ઠો પ્રકાર છે. સારો દાતાર હોય, અને તેના ઘરમાં આવાનું હોય, અને માગનાર ઢાળો હોય, તે છતાં પણ જેના ઉદયથી માગેલી વસ્તુ મળે નહીં, તે લાભાંતરાય નામે સાતમો પ્રકાર છે.

પોતે જુવાન હોય, સારું રૂપ હોય, અને ભોગ કરવા યોગ્ય વસ્તુની મામિ થઈ હોય, તે છતાં પણ જેના ઉદયથી તે ભોગથી શકાય નહીં, તે ભોગાંતરાય, અને ઉપભોગાંતરાય નામે આઠમો અને નવમો પ્રકાર છે. પોતે જુવાન, નિર્ગંધો. અને વ્યવસ્થા છતાં પણ જેના ઉદયથી પોતાની શક્તિ પોરથી શકાય નહીં, તે ધીર્માતરાય નામે દશમો પ્રકાર છે.

દશનાવરણીય કર્મેના નવ પ્રકાર છે. તેમાં ચાર પ્રકાર દશનના, અને યાવ પ્રકાર નિદ્રાના છે. તે માન્ય પ્રયોગ. તે દશન કહેવાય છે. તેથી માંગે કરી શકે મા ગન્યપણ દશન થાય છે. પણ વચ્ચેનું બેમાં વચ્ચેનું થાય. તે વચ્ચેનાવરણીય નામે અર્ધ, વા-

રમો પ્રકાર છે. ચક્ષુ વિના વીજી ચાર ઇન્દ્રિયો તથા મને કરી પોતપોતાના વિષયનું સામાન્યપણે જેનાથી ગ્રહણ થાય છે, તેવા અચક્ષુર્દર્શનનું જેના ઉદયથી આચ્છાદન થાય, તે અચક્ષુર્દર્શનાવરણીય નામે ચારમો પ્રકાર છે. જેમાં સામાન્ય રીતે રૂપી દ્રવ્યનું મર્યાદાથી ગ્રહણ થાય છે, એવા અવધિ દર્શનનું જેના ઉદયથી આચ્છાદન થાય, તે અવધિ દર્શનાવરણીય નામે ત્રેરમો પ્રકાર છે. જેમાં સામાન્ય રીતે ઘણી વસ્તુઓ દેહી શકાય છે, એવા કેવલ દર્શનનું જેના ઉદયથી આચ્છાદન થાય, તે કેવલ દર્શનાવરણીય નામે ચૌદમો પ્રકાર છે. હવે પાંચ પ્રકાર નિદ્રાના કહે છે. જેના ઉદયથી નિદ્રાવસ્થા થઈ ગયા પછી સુતે જાગ્રત અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય, તે નિદ્રારૂપ નામે પંદરમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી નિદ્રાવસ્થા થઈ ગયા પછી દુઃખરૂપ જાગ્રત અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય, તે નિદ્રા નિદ્રારૂપ નામે સોઢમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી વેસતાં તથા ઉઠતાં નિદ્રા આવ્યા કરે, તે પ્રચલારૂપ નામે સત્તરમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી હરતાં ફરતાં પણ નિદ્રા આવે, તે પ્રચલા પ્રચલારૂપ નામે અઠારમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી દિવસે ચિંતવેલું કામ રાત્રે નિદ્રા વચ્ચે જાગ્રતની પેઠે થાય, તે ધીનદ્ધીરૂપ નામે ઓગણીશમો પ્રકાર છે. આ ધીનદ્ધીરૂપ નિદ્રાને સંસ્કૃતમાં સ્ત્યાનર્દિ કહે છે. ૫ નિદ્રાના સમયે પ્રાણી વામ્બુદેવના

અર્થા વચ્ચવાળો થાય છે, અને તે જીવ નરકગારી
હોય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ પાપ ભોગવવાના કેટલા પ્રકાર છે ? ૨ તે
કેવે પ્રકારે બાંધેલું પાપ ભોગવવું પડે છે ? ૩ જ્ઞાના-
રણીય કર્મ એટલે શું ? ૪ મતિજ્ઞાનાવરણીય, અવધિ જ્ઞાના-
વરણીય, અને મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીયના અર્થ સમજાવો.
- ૫ જ્ઞાનને અનુમાને જે જ્ઞાન થાય છે, તેનું શું નામ !
- ૬ એકલું નિગ્ધવરણ જ્ઞાન શેમાં થાય છે ? તે કયો.
- ૭ અંતરાયનો અર્થ શું ? ૮ અંતરાય કેટલા પ્રકારના છે ?
- ૯ જ્ઞાનાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય, અને વીર્યાંતરાય વિશે
સમજાવો. ૧૦ જેના ઉદયથી માંગેલી વસ્તુ મળે નહીં, તે
કયો અંતરાય ? ૧૧ જુવાનવય, રૂપ, અને ભોગ્ય વસ્તુ
મળી હોય, તે છતાં ભોગવી શકાય નહીં, તે કયો અંત-
રાય કહેવાય ? ૧૨ દર્શનાવરણીય કર્મના કેટલા પ્રકાર
છે ? ૧૩ નિદ્રાના પ્રકાર કેટલા છે ? તેનાં નામ પ્રાપ્તો.
- ૧૪ અધુરજ્ઞનાવરણીય, અર્થાત્ દર્શનાવરણીય, અને અધુર-
જ્ઞનાવરણીય વિશે સમજાવો. ૧૫ જેમાં સામાન્ય રીતે
૧૬ દર્શનાવરણીય પ્રકાર નથી, તે કયું દર્શન કહેવાય છે ?
- ૧૭ દર્શન કેટલા શું ? તેનાં પ્રકાર સમજાવો. ૧૮ ત્રિદર્શન.
- ૧૯ ત્રિદર્શનનાં પ્રકાર સમજાવો. ૨૦ ત્રિદર્શન

ચિંતવેલું કામ રાત્રે નિદ્રા વસેતે જાગ્રતેની પેઠે થાય, તેથી નિદ્રાનું શું નામ છે ? ૧૯ યીળદ્વી નિદ્રાને સંસ્કૃતમાં શું કહે છે ? ૨૦ યીળદ્વી નિદ્રાવાળા માણસમાં કેટલું વળ આવે છે ? ૨૧ કેવી નિદ્રાવાળો નરકગામી હોય છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

આચ્છાદન, નિયત, અનુસારે, અપેક્ષા, સાક્ષાત્, રૂપીદ્રવ્ય, આત્મદ્રવ્ય, નિરાવરણ, અંતરાય, ફોરવી, સામાન્ય, ઉપયોગ, ચક્ષુ, મર્યાદાથી, નિદ્રાવસ્થા, જાગ્રત અવસ્થા, વાસુદેવ, નરકગામી.

પાઠ ૪૪ સો.

પાપ ભોગવવાના પ્રકાર—ભાગ ૨ જો.

જેના ઉદયથી પ્રાણી સ્વરૂપવાન તથા ધનવાન છતાં નીચ જીલ્લને વિષે ઉત્પન્ન થાય, તે નીચ ગોત્રરૂપ નામે વીંશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી પ્રાણીને દુઃસ્વનોજ અનુભવ થાય, તે અશાન્તા વેદનીય નામે એકવીંશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી વીતરાગનાં વચનથી વિપરીત સદ્દેહના થાય, તે મિધ્યાત્વ મોહનીય નામે ધાવીંશમો પ્રકાર છે. સદ્દેહનાને સંસ્કૃતમાં શ્રદ્ધા કહે છે.

હવે સ્થાવર દશકના દશ પ્રકાર કહેવામાં આવે છે. જે તાદાત્મ, તાપ વિગેરેથી પીઠાય, તોષણ ત્યાંથી રક્ષી શકે નહીં, તે સ્થાવર કહેવાય છે. જેના ઉદયથી एवं સ્થાવરપણું પ્રાપ્ત થાય, તે સ્થાવર નામ નામે ત્રેવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી દાદિષ્ઠ ન દેસાય, એવા સર્વ લોકમાં વ્યાપી રહેલા મૂક્ષમણાની પ્રાપ્તિ થાય, તે સૂક્ષ્મ નામ નામે ચોવીશમો પ્રકાર છે. આ મૂક્ષ તે પૃથ્વી વિગેરે પાંચ મૂક્ષ સમજવા. જેના ઉદયથી પોતાને યોગ્ય એવી પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના મરણ પામે, તે અપર્યાપ્ત નામ કર્મ નામે પચીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી અનંતા જીવ વશે એક ઔદારિક શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, એવી નિર્ગોઢ અવસ્થા મળે, તે સાધારણ નામ કર્મ નામે છત્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી શરીરમાં દાંત વિગેરે અવયવો સ્થિર રહે નહીં, તે અસ્થિર નામ કર્મ નામે સત્યાત્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી નાભિની નીચેના અંગનો ભાગ મારો ન હોય. પટ્ટને પગ વિગેરેના સ્પર્શથી પોતાને શોષ થાય, તે અશુભ નામ કર્મ નામે અઠ્ઠાવીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી યાજ્ઞમ વચાને અઠ્ઠાવીશમો ભાગ. તે દોષભાગ્ય નામ કર્મ નામે ધોગત્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી જાનને અનિયત્ત મળે, એવો દુઃખ મારક ન દુઃસ્થિર નામ કર્મ નામે ત્રીશમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી યાજ્ઞન વિગેરે તેનું ચોક્કસ કોઈ માન્ય જો નહીં ને અનાદ્ય નામ કર્મ નામે વજ્રચીનમો પ્રકાર

છે. જેના ઉદયથી લોકમાં અપકીર્તિ થાય, કોઈ યશ
 વોલે નહીં, તે અયશ નામ કર્મ નામે વત્રીશમી પ્રકાર છે.
 આ સ્થાવર દશક કહેવાય છે. પુણ્ય તત્ત્વના ત્રસ દશકથી
 આ તદ્દન વિપરીત છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ નીચ ગોત્ર અને મિથ્યાત્વ મોહનીય ઇટલે શું ?
 તે સમજાવો. ૨ જેના ઉદયથી પ્રાણીને દુઃખનોજ અનુભવ
 થાય, તે શું કહેવાય ? ૩ સદ્દેહના ઇટલે શું ? અને તેને
 સંસ્કૃતમાં શું કહે છે ? ૪ સ્થાવર દશક કયા, તે એકંદર
 નામ સાથે ગણાવો. ૫ સ્થાવર ઇટલે શું ? ૬ સ્થાવર
 નામ, અપર્યાપ્ત નામ, અસ્થિર નામ, દૌર્ભાગ્ય નામ, અને
 અનાદેય નામ, એ વિષે સમજૂતી આપો. ૭ જેના ઉદયથી
 દષ્ટિ ન દેખાય, એવા સૂક્ષ્મપણાની પ્રાપ્તિ થાય, તે કયો
 પ્રકાર ? ૮ જેના ઉદયથી નિગોદ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય,
 તે કયો પ્રકાર ? ૯ જેના ઉદયથી નાભિની નીચેના
 અંગનો ભાગ સારો ન હોય, તે કયો પ્રકાર ? ૧૦ જેના
 ઉદયથી કંઠનો સ્વર અમિય લાગે, તે કયો પ્રકાર ?
 ૧૧ જેના ઉદયથી લોકમાં અપકીર્તિ થાય, તે કયો પ્રકાર ?
 ૧૨ પુણ્ય તત્ત્વના ત્રસદશક અને આ સ્થાવર દશકની
 વચ્ચે શો તફાવત છે ?

હીંદી જેવો છે, માન પાપાણના યાંભટ્ટા જેવો છે, માયા વાંસના મૂઝ જેવી છે, અને લોભ કર્મિજના રંગ જેવો છે; આ ચાર અનંતાનુવંધીના આ પ્રમાણે ચાર પ્રકાર થાય છે. અનંતાનુવંધી ક્રોધ ૯ છત્રીશમો પ્રકાર છે, અનંતાનુવંધી માન સાહત્રીશમો પ્રકાર છે, અનંતાનુવંધી માયા આઠત્રીશમો પ્રકાર છે, અને અનંતાનુવંધી લોભ ઓગળ-ચાલીશમો પ્રકાર છે.

જેના ઉદયથી જીવ યોડું પણ પ્રત્યાહ્યાન પામે નહીં, ૯ અપ્રત્યાહ્યાનીય કપાય કહેવાય છે. અપ્રત્યાહ્યાનીય એવા ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એક વર્ષ સુધી કાયમ રહે છે, તેઓ દેશવિરતિપણને આવવા દેતા નથી, અને છેવટે તિર્યચની ગતિને આપે છે. તે ક્રોધ છુકાણલા તઢાવની રેલા જેવો છે, માન હાઢકાંના યાંભ-લા જેવો છે, માયા મેંઢાના શીંગડા જેવી છે, અને લોભ નગરની લાલના કાદવ જેવો છે. આ ચાર અપ્રત્યાહ્યાનીય કપાયના ચાર પ્રકાર થાય છે. અપ્રત્યાહ્યાનીય ક્રોધ ચાલીશમો પ્રકાર છે, અપ્રત્યાહ્યાનીય માન એકતાલીશમો પ્રકાર છે, અપ્રત્યાહ્યાનીય માયા ચેંતાલીશમો પ્રકાર છે, અને અપ્રત્યાહ્યાનીય લોભ તેંતાલીશમો પ્રકાર છે.

જેના ઉદયથી સર્વ વિરતિરૂપ પ્રત્યાહ્યાનનું આચ્છાદન થઈ જાય, તે પ્રત્યાહ્યાનીય કપાય કહેવાય છે. પ્રત્યાહ્યાનીય એવા ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ ૯ ચાર

માસ મુખી ટકે છે, સર્વ વિરતિરૂપ ચારિત્રનો તેઓ નાશ
 કરે છે, અને છેવટે મનુષ્ય ગતિ અપાવે છે. તેઓમાં ક્રોધ
 રેતીની લીંટી જેવો છે, માન કાઠના થાંભલા જેવો છે,
 માયા હલદના મૂત્રની રેસા જેવી છે, અને લોભ ગાદાની
 મઝીના રંગ જેવો છે. આ ચાર મન્યાભ્યાનીય કપાવના
 ચાર ભેદ પડે છે, તેમાં મન્યાભ્યાનીય ક્રોધ એ ધુમાલી-
 શમો પ્રકાર છે. મન્યાભ્યાનીય માન એ પીસ્તાલીશમો
 પ્રકાર છે, મન્યાભ્યાનીય માયા એ છંનાલીશમો પ્રકાર
 છે, અને મન્યાભ્યાનીય લોભ એ સુહતાલીશમો
 પ્રકાર છે.

જેના ઉદ્યર્થી ચારિત્ર ધારણ કરનારને પણ ધોરૂંદ
 તપાવે, તે મંચલન કપાવ કહેવાય છે. મંચલન પણ
 ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એ ચાર ભેદ છે. તેઓ
 એક પગલાઈમાં મુખી રહે છે, યથાભ્યાન ચારિત્રને આ-
 રણ કરે છે. અને દેવતાની ગતિને આપે છે. એ ક્રોધ
 પાળીની રેસા જેવો છે, માન નેત્રના થાંભલા જેવો છે,
 માયા ચામરની હાલ જેવો છે. અને લોભ હલદના રંગ
 જેવો છે. તેમાંથી મંચલન ક્રોધ એ અદમાલીશમો
 પ્રકાર છે. મંચલન માન એ આગળપણાશમો પ્રકાર
 છે. મંચલન માયા એ પશાશમો પ્રકાર છે, અને મં-
 ચલન લોભ એ જશાશમો પ્રકાર છે. આ ચારો મંચ-
 લન પણ માન પ્રકાર થાય છે.

૧. ૪૪૪૪ મહાશય ૪૪૪૪ કપાવના ચારણ શરૂ

તે નોકપાય કહેવાય છે. જેના નવ પ્રકાર થાય છે. જેના ઉદયથી હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોક, મય, અને દુગંછા એ છ વાનાં ઉત્પન્ન થાય, તે હાસ્ય પદ્ધતિ કહેવાય છે. હાસ્ય કોઈ નિમિત્તે અને નિમિત્ત વિના એમ બે પ્રકારે છે. આ હાસ્ય વિગેરે છનાં નામ ઉપરથી છ પ્રકાર થાય છે, એટલે યાચન, ટ્રેપન, ચોપન, પંચાચન, છપ્પન, અને સત્તાચન એટલા પ્રકાર થાય છે.

જેના ઉદયથી સ્ત્રી ભોગવવાની ઇચ્છા થાય, તે પુરુષ વેદ કહેવાય છે. આ વેદ ઘાસના અગ્નિ જેવો છે, તે પુરુષવેદ નામે અઘ્વાચનમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી પુરુષ ભોગવવાની ઇચ્છા થાય, તે સ્ત્રીવેદ કહેવાય છે. આ વેદને વકરીની લાંઠીઓના અગ્નિની ઉપમા અપાય છે, તે ઓગણસાઠમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી સ્ત્રી અને પુરુષ બંને ભોગવવાની ઇચ્છા થાય, તે નપુંસકવેદ કહેવાય છે. તે શહેર સહીયો ઉઠ્યું હોય, તે અગ્નિના જેવો છે, તે સાઠમો પ્રકાર છે. આ પ્રમાણે નોકપાયના નવ ભેદ કહેવામાં આવ્યા.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ' નરકત્રિક ' એટલે શું ? ૨ વધા મઢીને કપાય કેટલા છે ? ૩ નોકપાય કેટલા હોય ? ૪ નોકપાય એટલે શું ? ૫ નોકપાય શિવાયના કપાય કેટલા છે ? ૬ મુખ્ય સોઠ કપાય કયા ? તે ગણાવો. ૭ અ-

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

નરકત્રિક, નોકપાય, અનંતાનુબંધી, ફિર્મીજ, દેશ
વિરતિ સર્વ વિરતિ, અપ્રત્યાખ્યાનીય, પ્રત્યાખ્યાનીય, સં-
જ્વલન, યથાભ્યાત ચારિત્ર, સહચારી, હાસ્ય પદ્ક,
નિમિત્ત.

પાઠ ૪૬ મો.

પાપ ભોગવવાના પ્રકાર—ભાગ ૪ થો.

જેના ઉદયથી તિર્યચની ગતિ પ્રાપ્ત થાય, તે તિર્ય-
ચ ગતિ નામે એકસઠમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી તિર્ય-
ચની આનુપૂર્વી પ્રાપ્ત થાય, તે તિર્યેચાનુપૂર્વી નામે બાસઠમો
પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી પૃથ્વીકાય વિગેરે પાંચ સ્થાવર
જાતિના શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, તે એકેન્દ્રિય જાતિ નામે
ત્રેસઠમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી ચેદ્દ્રી જીવોની જાતિનું
શરીર પ્રાપ્ત થાય, તે ચેદ્દ્રિય જાતિ નામે ચોસઠમો પ્રકાર
છે. જેના ઉદયથી જું, માકડ, વિગેરે તેરેન્દ્રિય જીવોની
જાતિનું શરીર પ્રાપ્ત થાય, તે તેરેન્દ્રિય જાતિ નામે પાંસ-
ઠમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી વીંછી આદિક જીવોની
જાતિના શરીરની પ્રાપ્તિ થાય, તે ચતુરેન્દ્રિય જાતિ નામે
છાસઠમો પ્રકાર છે. જેના ઉદયથી હંટ તથા ગધેદાના
જેવી નઠારી ગતિ મળે, તે અશુભ વિહાયો ગતિ નામે

સારું અને નાખિ ઉપરનું અંગ નઠારું હોય, તે સાદિ-
સંસ્થાન નામે ઓગળાણશીમો પ્રકાર છે. જ્યાં પેટ વિગેરે
સારાં લક્ષણવાળાં હોય, અને હાથ, પગ, માથું અને કેટ
વિગેરે પ્રમાણ વગરનાં કુષાટાં હોય, તે વામન સંસ્થાન
નામે ણશીમો પ્રકાર છે. જેમાં હાથ, પગ, માથું, કેટ
વિગેરે પ્રમાણવાળાં અને પેટ વિગેરે પ્રમાણ રહિત હોય, તે
કુબ્જ સંસ્થાન નામે ણશીમો પ્રકાર છે. જેમાં ઘણા
અવયવ અશુભ હોય, તે હુંડક સંસ્થાન નામે વ્યાશીમો
પ્રકાર છે. આ પ્રમાણે પાપ તત્ત્વના વ્યાશી પ્રકાર થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ તિર્યચ ગતિ અને તિર્યચાનુપૂર્વી ઇટલે શું ? ૨ ઈન્દ્રિય વિગેરે કેટલી જાતિઓ છે ? તે સમજાવો. ૩ હંટ તથા ગધેદાના જેવી નઠારી ગતિ મળે, તે પ્રકારનું નામ શું ? ૪ શરીર અવયવોમાં હરસ, રસોઢી વિગેરે અશુભ અવયવો થાય, તે કયો પ્રકાર ? ૫ અપ્રગ્નસ્ત વર્ણ ચતુષ્ક ઇટલે શું ? તે ઘણા પ્રકાર વિષે સમજૂતી આપો. ૬ અપ્ર-યમ સંઘયણ ઇટલે શું ? ૭ જેના પે પાસાપ મર્કટવંધ તથા હનર પાટો હોય, તે કેવી સંઘયણ ? તેનું નામ આપો. ૮ નારાચ અને અર્પનારાચ સંઘયણમાં શો તફાવત છે ? ૯ છેવટું સંઘયણ કેવી રીતે હોય ? તે કહો. ૧૦ જ્યાં માંદેમાંદે દાઢકાને ઇક સ્ત્રીલીનો વંધ હોય, તે સંઘયણનું

ઘીજાપર આઠ નાસી મનમાંથી મકલાય,
 ઘાલી કરી ચિત્તમાંહે અતિ હરસાય છે;
 રતિ અરતિ ધરીને સોટાં કામ કરે ઘણાં,
 પરતળી નિંદા કરી પેટમાં ધરાય છે;
 માયા મૃણાવાદ કરી અનીતિને આચરતો,
 મિથ્યાત્વનું શલ્ય ધરી ધર્મથી ધરાય છે;
 અદાર પ્રકાર એ છે પાપકેરા વંધતળા,
 ઇથી અંધ વર્તી જીવ પાપથી ભરાય છે. ૨

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

સંગ્રહ, લોહુપ, અમાપ, પત્તપાત, કલહ, શલ્ય, અંધ.

પાઠ ૪૮ મો.

આશ્રવ તત્ત્વ.

જેનાથી જીવને વિષે કર્મ આવે, તે આશ્રવ
 કહેવાય છે. જેમ તઢાવમાં પાણી આવે, તેમ જીવરૂપ
 તઢાવમાં જેનાથી કર્મરૂપ પાણી આવે, તે આશ્રવ કહે-
 વાય છે. આ આશ્રવ ઇન્દ્રિય તથા પારના વંધનો હેતુ
 હોવાથી એ પ્રકારે છે. તેઓના અધિક અને ન્યૂનપણાથી

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ આશ્રવ એટલે શું ? ૨ આશ્રવને દાખલો આપી સમજાવો. ૩ આશ્રવના મૂળ કેટલા પ્રકાર છે ? ૪ આશ્રવની સિદ્ધિ તેના ભેદમાં કેવી રીતે થાય છે ? ૫ મૂળ ભેદની અપેક્ષા આશ્રવનાં કારણ કેટલાં છે, અને તે કયાં ? ૬ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો યંધ યવામાં શો હેતુ છે ? ૭ તે હેતુને શું કહે છે ? ૮ આશ્રવના ચૈતાલીશ ઉત્તર ભેદ કેવી રીતે થાય ? તે ગણાવો. ૯ મિધ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કપાય, અને યોગ-દ્વાર પાંચનાં લક્ષણો શું ? તે સમજાવો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

વ્યાપાર, સ્વસંવેદન, સ્વાનુભવ, પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, મૂળ ભેદ, અપેક્ષા, જ્ઞાનાવરણીય, ઉત્તર ભેદ.

પાઠ ૪૯ મો.

પાંચ ઇન્દ્રિય અને ચાર કપાય.

આ શરીરમાં પાંચ ઇન્દ્રિયો હોય છે. ઇન્દ્રિયોના જુદા જુદા વિષયો હોય છે. જેનાથી સ્પર્શનું જ્ઞાન થાય, તે સ્પર્શનેન્દ્રિય કહેવાય છે, જેનાથી સ્વાદો, સ્વારો, મીઠો

વઢની નિંદા કરે, તે ત્રીજો ચઢમદ કહેવાય છે. પોતાના રુપનો ગર્વ કરે, અને ઘીજાના રુપની નિંદા કરે, તે ચોથો રુપમદ કહેવાય છે. પોતાને મહાજ્ઞાની માને, અને ઘીજાને તુચ્છ બુદ્ધિ માને, તે પાંચમો જ્ઞાનમદ કહેવાય છે. “ મારા જેવો કોઈ તપસ્વી નથી, ” એમ તપનો ગર્વ રાખે, તે છઠ્ઠો તપમદ કહેવાય છે. પોતાને મોટો ભાગ્યવાન માને, અને ઘીજાને નિર્ભાગી માને, તેને સાતમો લાભમદ કહે છે. પોતાના ઐશ્વર્યનું ઘટલે પોતાની ઠકુરાઈનું અભિમાન કરે, અને ઘીજાને તૃણ સમાન ગણે, તે આઠમો ઐશ્વર્યમદ કહેવાય છે. આવી રીતે માનના પણ પ્રકાર થઈ શકે છે.

જીવ ઘીજાને ઠગવા વાસ્તે જે જે વિચારો કરે, તે માયા નામે ત્રીજો કષાય છે. જેનાથી અધિક વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની જીવને લાલચ થાય, તે લોભ નામે ચોથો કષાય છે.

આ પ્રમાણે પાંચ ઇન્દ્રિયો. અને ચાર કષાય એ નવ મેદ આશ્રયના થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ઇન્દ્રિયો કેટલી હોય ? ૨ પાંચે ઇન્દ્રિયોનાં નામ આપો, અને તેનાં લક્ષણ આપો. ૩ કષાય કેટલા છે ?

૪ કોષનું લક્ષણ શું ? ૫ માનના કેટલા ભેદ છે !
 ૬ માન અને મદમાં શો ફેર છે ? ૭ મદ કેટલા પ્રકારનો છે ? ૮ આઠે મદનાં નામ આપો. ૯ માન કેટલા પ્રકારનો છે ? ૧૦ જીવ યોજાને ઠગવા વાસ્તે કે વિચારો કરે છે, તે કપાયનું શું નામ છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

વિષય, સ્વર્ગ, દ્રવ્યરૂપે, સચેતન, અચેતન, નિમિષ, મૃદુતા, કોમળતા, અભાવ, મહાશત્રી, તુચ્છબુદ્ધિ, તરસી, વૃણ સમાન.

પાઠ ૫૦ મો.

આઠ મદનો ત્યાગ કર્યા વિષે કાવિના.

હુતંગી ઇંદ.

ધણ મો મરી ખંતો વાન જેતો,
 નહીં મદ કરી ત્રીસને વંધ દેતો;
 નહીં માત્રના વસતી વાન વાસો,
 નહીં ફરવે મરણી નિલ્ય તાસો. ?

नहीं बळतणुं मान रे चित्त धारो,
 यशो निर्वळा सद्य ए वात धारो;
 कदि रुप पामो रुडां कर्मयोगे,
 यशो नै गिरि गर्वना भाग्य भोगे. २

कदि ज्ञानधारी बनो पूर्ण सारा,
 न रहेशो मदे ज्ञानना प्रेम प्यारा;
 वन्या जो कदि भाग्यना लाभवाळा,
 तदा छोडजो गर्वना सर्व चाळा. ३

तपस्या करुं सर्वथी हुंज सारी,
 करे अन्य ते सर्वदा छे नठारी;
 तपस्या तणो गर्व एवो न धारो,
 नथी मार्ग ते धर्मनो सर्व सारो. ४

अभागी गणो अन्यने नै ह्दथी,
 बनो दुर्गुणी लाभना ते मदेथी;
 यदि चित्त अश्वर्यनो गर्व राखो,
 तदा कर्मना दुष्फळो सद्य चाखो. ५

गण्या मदतणा आ वधा आठ भेदो,
 करी दूर ते कर्मने नित्य छेदो;
 करे चित्तथी जे सदा ए विचारो,
 यशो नै कदी गर्वने धारनारो. ६

સાધુને સમાચારી, પ્રતિલેખના કરતાં, માર્ગમાં વિહાર કરતાં, નદી પ્રમુખ ઉતરતાં, નાવમાં બેસી નદી ઓઢંગતાં, નદીમાં તળાઈ જતાં એવાં સાધ્વી વિગેરેને વહાર કાઢતાં, વરપાદ વરસતાં, થંઢીલ જતાં, વરસાદમાં ગ્લાન સાધુ-ઓની માત્રાને પરઠવતાં, શુરુના શરીરને વ્યાધીને પ્રસંગે, તથા યાક લાગવાથી પગચંપી કરતાં જે હિંસા થાય, તે દ્રવ્યહિંસા કહેવાય છે; તથા શ્રાવકોને જિન મંદિર બનાવતાં, જિન પૂજા કરતાં, સાધર્મિ વાત્સલ્ય, તીર્થ યાત્રા, રથ યાત્રા, અઢાઈ મહોત્સવ, પ્રતિષ્ઠા, અને અંજનશલાકા કરતાં, અને શુરુની સન્મુખ સામૈયું કરી જતાં, ઇત્યાદિ કર્તવ્ય કરતાં જે હિંસા થાય છે, તે સર્વ દ્રવ્યહિંસા છે; પરંતુ ભાવહિંસા નથી. કારણ કે આ હિંસા પ્રસંગે સાધુ તથા શ્રાવકનાં પરિણામ ઘણાંજ સારાં હોય છે, માઠાં અધ્યવસાય નથી, અને ઉપયોગથી પ્રવર્તન છે, તેથી તે દ્રવ્યહિંસા છે. આવી હિંસામાં પાપ અલ્પ અને નિર્જરા ઘણી હોય છે.

ચીજા ભાંગામાં દ્રવ્યથી હિંસા ન હોય, પણ ભાવથી હોય; જેમકે જે પુરુષ ઉપરથી ગ્રાંત દેખાતો હોય, પણ તેના અંતઃકરણના અધ્યવસાય ઘણા મલીન અને હિંસામય હોય છે, તે પોતાનાં હૃદયમાં અનેક પ્રકારે જીવહિંસા કરવાનાં પામનો સંકલ્પ વિકલ્પ કર્યા કરે છે. જો કે તે હિંસા કરતો નથી, તેથી દ્રવ્યથી હિંસા નથી, પરંતુ તેના અધ્યવસાય હિંસામય હોવાથી તે ભાવથી હિંસા છે,

આવી ખાવહિંમા કરનારને અનંતકાલ સુધી આ સંસારમાં ભ્રમણ કરવું પડે છે.

ત્રીજા માંગામાં દ્રવ્યથી અને ખાવથી વંનેથી હિંસા રહેલી છે. ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં, તેમજ કષાયમાં અતિ લુબ્ધ યદ્ જીવહિંસા કરે, કસાઈ વને, શિકાર કરવા જાય, વિશ્વાસવાત વિગેરે જીવ જાય તેવાં કામ કરે, અને તેનાથી લાભ થતા જોઈ મનમાં આનંદ માને, તે દ્રવ્ય અને ખાવથી—વંનેથી હિંસા છે, આવી હિંસાથી સંસારમાં ભ્રમણ અને દુર્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ચોથા માંગામાં દ્રવ્યથી અને ખાવથી—વંનેથી હિંસા હોતી નથી. આ માંગો ગૂંચ્ય છે, આવા માંગારાત્રી જો પણ જીવ સંસારમાં હોતો નથી.

માર્ગાંશ પ્રશ્નો.

૧ ત્રીજા ભ્રમણમાં આવે છે ? ૨ ભ્રમણ વૃત્તે શું ? ૩ જીવહિંસા વૃત્તે શું ? ૪ મૈથુન વૃત્તે શું ? તે મદ્ય-ત્રાસો. ૫ વૈશ્ય ભ્રમણ જીવહિંસાના કેટલા માંગો છે ? ૬ વૈશ્ય માંગામાં માત્ર અને ખાવને દ્રવ્યહિંસા કેટલે માંગ ? તે મદ્યત્રાસો, અને દામટ્ટા ખાસો. ૭ જીવ-હિંસાના ત્રણ કેટલા માંગ ? મને ત્રિવેણી ત્રણ કે. નહીં ? ૮ માર્ગાંશમાં દામટ્ટા ખાસો. ૯ માર્ગહિંસા કેટલાં કે. નહીં ત્રણ ? ૧૦ દ્રવ્યથી અને ખાવથી હિંસા કેટલાં

કહેવાય ? અને તેવી હિંસાથી શું ફલ થાય ? ૧૧ ચોપો ભાંગો કેવો છે ? ચોપા ભાંગાવાળો કોઈ જીવ હોય કે નહીં ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

વધ, મૈથુન, સમાચારી, પ્રતિલેખના, વિહાર, નાવ, થંદીલ, ગ્લાન, માત્રા, પરવર્તા, સાધર્મિવાત્સલ્ય, તીર્થયાત્રા, રથયાત્રા, અઘાઈમહોત્સવ, પ્રતિષ્ઠા, અંજનશલાકા, કર્ત્તવ્ય, અધ્યવસાય, ઉપયોગ, પ્રવર્તન, અલ્પ, નિર્જરા, શાંત, મલીન, હિંસામય, સંકલ્પ વિકલ્પ, અતિ લુબ્ધ, શૂન્ય.

પાઠ ૫૨ મો.

પાંચ અવ્રત ભાગ ૨ જો.

ચીજા અવ્રત મૃપાવાદના વળ ઉપર પ્રમાણે ચાર ભાંગા થઈ શકે છે. કોઈ સાધુ રસ્તામાં ચાલ્યા જતા હોય, તેમની આગળ જંગલની ગાયો તથા હરણ વિગેરેનું ટોલું પ્રસાર થઈ ચાલ્યું ગયું હોય, તે વચ્ચે તે ટોળાની શોધ કરતો કોઈ શીકારી શસ્ત્ર લઈ ચાલ્યો આવે, તે શીકારી પેલા જીવોનો શીકાર કરવા વાસ્તે સાધુને પુછે કે, તમે અહીંથી કોઈ જાનવરોને જતાં જોયાં છે ? સાધુ તેનો

જાય. તો વ્યવહારથી તે પુરુષે રાજાની આજ્ઞા ભંગરૂપ ચોરી અથવા સ્ત્રીની ચોરી કરી છે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે ચોરી નથી.

કોઈ પુરુષ પોતાના ઘરમાં દ્રવ્ય રાखी ઘરનાં દ્વાર બંધ કરી પરદેશ ગયેલ છે, પછવાડે ગામમાં ચોરનો ઉપદ્રવ થયો. તે પરદેશ ગયેલા માણસનું દ્રવ્ય ચોરાઈ જશે, એમ તેના કોઈ હિતેચ્છુ પુરુષને લાગવાથી રાત્રિને સમયે તે પરદેશ ગયેલા પુરુષના ઘરનાં દ્વાર खोલી, તેનું સઘળું દ્રવ્ય લે, અને જ્યારે તે પાછો પરદેશથી ઘેર આવે, ત્યારે તેને પાછું આપવાની બુદ્ધિથી તે પોતાના ઘરમાં રાखે આ દૃષ્ટાંતમાં ધીજાનું દ્રવ્ય તેની રજા શિવાય તેના કબજામાંથી લઈ લેવાથી તે દ્રવ્યથી ચોરી થાય છે, પરંતુ તેના હૃદયમાં વદયાતનો અભાવ હોવાથી ભાવથી ચોરી થતી નથી. આ ત્રીજા અવતનો પહેલો ભાંગો છે.

કોઈ પુરુષ ચોરી કરતો નથી, પરંતુ ચોરી કરવાના અધ્યવસાય તેના મનમાં થયા કરે છે, તે દ્રવ્યથી ચોરી નહીં, પણ ભાવથી ચોરી છે. જે શ્રી વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્માની આજ્ઞાના ભંગ કરનારા છે, તેઓને ભાવચોર કહેલા છે. કોઈ પુરુષ ચોરી કરે, અને ચોરી કરવાનો અધ્યવસાય પણ રાखે, તે દ્રવ્યથી અને ભાવથી ચોરી છે. ચોયો ભાંગો પૂર્વની જેમ શૂન્ય છે.

ળને મોટે પકડે, તેવા પ્રસંગોમાં પકડવું તે સ્પર્શવદે દ્રવ્યથી મૈથુન છે, પરંતુ ભાવથી નથી; તે પહેલો માંગો છે. બીજા માંગામાં કોઈ પુરુષ સ્ત્રીને ભોગવતો નથી, પરંતુ તેના મનમાં સ્ત્રી સેવન કરવાની અભિલાષા વહુજ રહ્યા કરે છે, તે દ્રવ્યથી મૈથુન નહીં, પરંતુ ભાવથી મૈથુન છે. ત્રીજા માંગામાં સ્ત્રીની સાથે જે ઇચ્છાપૂર્વક મૈથુન કરવું, તે દ્રવ્યથી અને ભાવથી મૈથુન છે. ચોથો માંગો પૂર્વની જેમ શૂન્ય છે.

પાંચમા અવ્રત પરિગ્રહના પળ ચાર માંગા છે. કા-યોત્સર્ગે રહેલા કોઈ મુનિના ગઢામાં કોઈ માણસ હાર વિગેરે આભૂષણો પહેરાવી જાય, તે જોઈને ત્રીજા અજાણ્યા માણસો તેમને પરિગ્રહવાળા ધારે, પણ મુનિને તે પદાર્થ ઉપર પરિગ્રહની વૃદ્ધિ નથી, તેવા પ્રસંગમાં દ્રવ્યથી પરિગ્રહી કહેવાય, તે ભાવથી પરિગ્રહી નથી, તે પહેલો માંગો છે.

કોઈ પુરુષ પાસે એક કોડી પણ નથી, પરંતુ તેને દ્રવ્ય મેળવવાની વહુજ અભિલાષા રહ્યા કરે, તે ભાવથી પરિગ્રહી છે, દ્રવ્યથી નહીં. ત્રીજા માંગામાં ધન પણ પાસે હોય, તેના ઉપર મૂર્છા હોય, અને ધન મેળવવાની અભિલાષા પણ રહ્યા કરે, તે દ્રવ્યથી અને ભાવથી પરિગ્રહી છે. ચોથો માંગો શૂન્ય છે.

सारांश प्रश्नो.

૧ ચોથા અવતરના ફેટલા ખાંગા છે ? ૨ પાંચમા ખાંગાનો દાઢલો સમજાવો. ૩ વીજા અને ત્રીજા ખાંગાને દાઢલા સાથે સમજાવો. ૪ પાંચમા અવતરના ફેટલા ખાંગા છે ? ૫ તેના પહેલા તથા વીજા ખાંગાને દાઢલા સાથે સમજાવો.

शिक्षके नगिना शब्दोनी समजूनी आपर्या.

अप्रत्ययर्षे, इत्तापूर्वक, कायेन्संग, आभूतन.

पाठ ५४ मो.

પ્રશ્ન પોતે અને જણવડિયા કિયા—ભાગ ? પાં.

આધર જરૂરના પ્રગ યોગથી થીજા પ્રગ પ્રદાન થા
તે. શુધ મશુધનો પ્રેશ મનને તોડી, ને વીરો મનો
યોગ કરેવાય છે. શુધ મશુધનો પ્રેશ જરૂરને તોડી,
ને થીજો જળનયોગ કરેવાય છે. અને શુધ મશુધનો
પ્રેશ જરૂરને તોડી, ને થીજો જ્વાળયોગ કરેવાય છે.

[illegible]

કાયિકી ક્રિયા બે પ્રકારની છે. અનુપરતા કાયિકી ક્રિયા અને અનુપયુક્ત કાયિકી ક્રિયા. અતિ દુષ્ટ એવા મિથ્યા-દ્રષ્ટિ જીવ મન વચનની અપેક્ષા વિના વીજા જીવને પીઠા ઘાય, તેવો કાયાનો ઉદય કરે, તે પહેલો પ્રકાર છે, અને જે પ્રમાદી સંયમી ઉપયોગ વિના અનેક કર્તવ્યરૂપે કાયાનો વ્યાપાર કરે, તે વીજો પ્રકાર છે.

ફસાડ વિગેરે શસ્ત્રથી વીજા જીવોનો ઘાત ફરી, પોતાના આત્માને નરક ગતિમાં જવાનો અધિકારી કરે, તે આધિકરણિકી નામે વીજી ક્રિયા છે, અથવા અધિકરણ ઇટલે ઘરનાં ઉપકરણોથી જે જીવનો નાશ કરે, તે પણ આધિકરણિકી ક્રિયા કહેવાય છે. આ આધિકરણિકી ક્રિયાના બે પ્રકાર છે. એક સંયોજના, અને વીજી નિવર્ત્તના. ક્ષેર, ફાંસી, ધનુષ્ય, યંત્ર, તલવાર વિગેરે જીવહિંસા કરવાનાં શસ્ત્રોને જીવોને મારવા વાસ્તે સંયોજન કરે, ઇટલે જોડીને એકઠા કરે, જેમ ધનુષ્યની સાથે તીર જોડે, એ વિગેરે વધા સંયોજના આધિકરણિકી ક્રિયામાં આવે છે. તલવાર, તોપર, શક્તિ, તોપ, અને વંધુક, વિગેરેને નવાં સરસ ધનાવવાં, એ નિવર્ત્તના આધિકરણિકી ક્રિયામાં આવે છે. જીવ ઇટલે પ્રાણી, અને અજીવ ઇટલે સુંટો, કાંટો, પથ્થર, વિગેરે—તે બંનેની ઉપર દ્વેષ કરે, તે પ્રાદેષિકી નામે વીજી ક્રિયા છે. પોતાના હાથેથી તેમજ વીંજાને હાથે જીવોને માર મારી પરિતાપ ઉપજાવવો, તે પરિતાપનિકી નામે ચોથી ક્રિયા

છે. તે ક્રિયાનાં બે ભેદ છે. સ્ત્રી, પુત્ર વિગેરેના વિયોગથી
 દુઃસ્ત્રી થઈ જે પોતાને હાથે છાતી તેમજ મસ્તક કૂટું, કે
 સ્વપરિતાપના નામે પહેલો ભેદ છે, અને પુત્ર તથા કિ-
 પ્યને માર મારવો, તે પરપરિતાપના નામે ધીજો ભેદ
 છે. જે પોતાના તથા ધીજાના જીવને હણવો હજારો.
 તે પ્રાણાનિપાતિકી નામે પાંચમી ક્રિયા છે. પોતાને
 હાથે પોતાનો ઘાત કરવો, જેમકે કુચામાં પડી મરું, કે
 વેત ઉપરથી ગરી પડવું, અગ્નિમાં સંપલાવવું, અને ફે-
 સવાવું, એ ચર્ષી આત્મઘાતની ક્રિયા તે પહેલો ભેદ છે.
 અને કપાપને વગ્ર થઈને ધીજા એકેદિય પ્રમુગ ધીરનો
 ઘાત કરવો, તે ધીજો ભેદ છે, જેથી પૃથ્વીકાય શિત્તે
 ઉકાપના જીવોનો ઉપધાન થાય, તેવા રેતી પ્રમુગ કા-
 ધનો આરંભ કરવો, તે આરંભિકી નામે છઠી ક્રિયા
 છે. પન, પાન્ય વિગેરે નવ પ્રકારના પરિવ્રજ મેઝરનાં કા-
 તેની ઉપર ધોઈ કરનાં જે ક્રિયા જાગે, તે પારિવ્રજિકી
 નામે સાતમી ક્રિયા છે. માયા-કપટથી ધીજાને ઢગી, કે
 માયા પ્રમ્થગિકી નામે આઠમી ક્રિયા છે. મિત્ર રસ
 પર ધક્કા ન રાગતા, વિરગિત પ્રદરના કરવાથી જે
 ક્રિયા જાગે, તે મિષ્ટ્યા દર્શન પ્રમ્થગિકી નામે નાવે
 ક્રિયા છે. અશિશિર કરી વશગાન છીવા રિત્યા જે
 ગાતા રીતવાની રમ્પુનો જેમાં ગ્લાન નહિ, પણ જે પ્ર-
 થી રહેતી ક્રિયા જાગે, તે અપ્રમ્થગાક્યાશિરિકી નામે
 દસમી ક્રિયા છે. પંચા શિત્તે પ્રીત તથા રસ મદન

જીવોને જોવા વાસ્તે જવું, તે દ્રષ્ટિકી નામે અગીયારમી
 ક્રિયા છે. રાગને વશ થઈને જે પુરુષ, સ્ત્રી, ગાય, ચઢદ,
 અને વસ્તુ વિગેરે જીવ અજીવ સુકુમાર વસ્તુને સ્પર્શ કર-
 નાથી જે ક્રિયા લાગે, તે સ્પૃષ્ટિકી અથવા પૃચ્છિકી નામે
 દ્વાદશમી ક્રિયા છે. બીજાને ઘેર હાથી, ઘોડા, વસ્તુ, વિગેરે
 ઉપદા વસ્તુ જોઈ, ' એ વસ્તુ એની પાસે કેમ હોય, ' એવું
 વિચિત્રવાથી જે ક્રિયા લાગે, તે પ્રાતિત્યકી નામે ત્રીસમી
 ક્રિયા છે. જીવ એટલે પોતાના ઘોડા વિગેરેને જોવા આ-
 વેલા લોકોને પ્રશંસા કરતાં જોઈને જે હર્ષ લાવવો તે,
 અને અજીવ એટલે ઘર, આશ્રૂપણ, વસ્તુ, વિગેરે જોવા
 આવેલા લોકોને પ્રશંસા કરતાં જોઈને હર્ષ લાવવો તે,
 અથવા દૂધ, દહીં, ઘી, અને તેલનાં પાત્ર ઉઘાડાં મુકવાથી
 તેમાં જે ત્રસ જીવ આવી પડે, તેની હિંસાથી જે ક્રિયા
 લાગે, તે સામંતોપનિપાતિકી નામે ચૌદમી ક્રિયા છે.
 જીવ એટલે મનુષ્ય વિગેરે તથા અજીવ એટલે પથરા વિ-
 ગેરેને ફેંકવા, તે નૈશસ્ત્રિકી નામે પંદરમી ક્રિયા છે,
 અથવા બીજાઓએ ઉપદેશ કરેલાં પાપમાં જે ઘણો કાઢ
 પ્રવર્તે, અને તે પાપની ભાવથી અનુમોદના કરે, તે પણ
 નૈશસ્ત્રિકી નામે પંદરમી ક્રિયા કહેવાય છે. પોતાના હાથથી
 જે પાપની ક્રિયા કરે, તે સ્વહસ્તિકી નામે સોઢમી
 ક્રિયા છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ યોગ કેટલા ? ૨ મનોયોગ, વચનયોગ, અને કાયયોગનાં લક્ષણો કહો. ૩ આશ્રવ તત્ત્વના પ્રકારોને જે ક્રિયાઓ મનેલી છે, તે કેટલી છે ? ૪ કારણો ક્રિયા ઇચ્છે શું ? ૫ કાર્યિની ક્રિયાના કેટલા ભેદ છે ? ૬ અનુસ્યુક્ત કાર્યિની ક્રિયાનો અર્થ સમજાવો. ૭ અધિકારણેની ક્રિયાનો અર્થ શો ? તે સમજાવો. ૮ મનો જના અને નિવર્તના વિષે સમજૂતી આપો. ૯ ત્રીસ વસ્તુઓ અતીવ ઉચ્ચ દેવ કરે, તે કઈ ક્રિયા કહેવાય ? ૧૦ ૧૧ પરિતાપના અને પરપરિતાપના એ કઈ ક્રિયાના ભેદ છે ? ૧૧ પ્રાણાનિવાનિહી ક્રિયાના કેટલા ભેદ છે ? ૧૨ વેગ પૃથ્વીરૂપ સિંહેરે ઉઠાવના જાંવોનો ઉપપાત થાય, અને તેથી જે ક્રિયા માંગે, તે ક્રિયાનું શું નામ ? ૧૩ રાજા દ્રોહી અને અવ્યાપ્તિની ક્રિયાનો અર્થ શું ? ૧૪ પોતાને કષ્ટથી ઠગવું, એ ક્રિયાનું નામ શું ? ૧૫ વિરવપનર થકા ન રાગનાં વિરસીન વધવાના કારણથી કઈ ક્રિયા માંગે ? ૧૬ ત્રીસ અતીવ મુદ્ધનાર વસ્તુને જાણ કરવાથી કઈ ક્રિયા માંગે ? ૧૭ દ્રષ્ટિની અને વાંઈની ક્રિયાનો અર્થ શું ? ૧૮ તોળના કાપથી જે વાતનો ઉદય કરે, તે ક્રિયાનું નામ શું ? ૧૯ ત્રીસ વસ્તુઓ જાણવાથી કઈ ક્રિયા માંગે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

શુભ, અશુભ, જપણા, મિથ્યાદ્રષ્ટિ, અપેક્ષા, પ્રમાદી સંયમી, કર્તવ્ય રૂપે, વ્યાપાર, ઉપકરણો, યંત્ર, સંયોજન, તોમર, શક્તિ, દ્વેષ, પરિતાપ, આત્મઘાતની, વિપરીત પ્રરૂપણા, મુકુમાર.

પાઠ ૫૫ મો.

ત્રણ યોગ અને પચવીશ ક્રિયા—ભાગ ૨ જો.

શ્રી અરિહંત ભગવાનની આજ્ઞા ઉલ્લંઘન કરી, પોતાની શુદ્ધિથી જીવાંજીવ વિગેરે પદાર્થ પ્રરૂપણા કરવાથી જે ક્રિયા લાગે, તે આજ્ઞાપનિકી નામે સત્તરમી ક્રિયા છે. ધીજાનાં અછતાં માઠાં આચરણને પ્રકાશ કરી, તેની પૂજાનો નાશ કરવો, તેથી ઉત્પન્ન થયેલી જે ક્રિયા લાગે તે, અથવા ફાંદ સચિત્ત કે અચિત્ત વસ્તુ વિગેરે વિદારવાથી જે ક્રિયા લાગે, તે વૈદારાણિકી નામે અઠારમી ક્રિયા છે. આભોગ પટલે ઉપભોગ, તેથી જે વિપરીત હોય, તે અનાભોગ કહેવાય છે. તેનાથી જે ક્રિયા લાગે, અથવા દેખ્યા વિના તેમજ માર્જન કર્યા વિના ધીંત કે જમીન વિગેરે ઉપર શરીર નાચવાથી જે ક્રિયા લાગે, તે અનાભોગિકી નામે ઓગણીશમી ક્રિયા છે. પરમેશ્વરે કહેલ

જે કરવાં યોગ્ય વિધિઓ, તેમાંની કોઈ પોતાને તથા કોઈ
 પરને હિતકારી છે, તેવી વિધિઓમાં પ્રમાદને હડ અનાદર
 કરવો, તે અનવકાંક્ષાપ્રત્યાધિક્ષી નામે વાંચતી ક્રિયા છે.
 પ્રયોગ ઇટલે મન, વચન, અને કાયાનો વ્યાપાર, દોરડું,
 ચાલડું, વિગેરે કાયાનો વ્યાપાર, હિંસાકારી કઠોર તથા
 ઝુડું ચોલચાલ વચનનો વ્યાપાર, અને ઘીઝાની ઈર્ષા
 તથા અભિમાન વિગેરે મનનો વ્યાપાર, એ ત્રણ વ્યાપાર
 કરવાથી જે ક્રિયા હાગે, તે પ્રાયોગિકી નામે ઇક્કી-
 ચમી ક્રિયા છે, જેણે કરીને વિષયનું ગ્રહણ પામ, તે
 સમુદાન ઇટલે ઇન્દ્રિય કરેલાય છે. તેનો દેગથી અને સ-
 વેથી વપરાત કરવો. જેમકે આદેશ આપીને નીખાદા વિ-
 ગેરે હિંસાનાં કામ કરાવનાં, તે સમુદાન નામે ચાં-
 ચમી ક્રિયા છે. માયા—રૂપદ તેમજ સંભવથી જે ક્રિયા
 કરાવામાં આવે, તે પ્રેમપ્રત્યયિકી નામે શ્રેણીચમી ક્રિયા
 છે. ક્રોધ તથા માને કરીને જે પામ, તે પ્રેમપ્રત્યયિકી
 નામે ચાંચીચમી ક્રિયા છે. પાત્કારથી જે ક્રિયા હાગે, તે
 ઇર્ષાપ્રત્યયિકી નામે વચીચમી ક્રિયા છે. આ વચીચમી
 ક્રિયામાંની કેટલીક ક્રિયાઓ ખાતમનો માર્યા નહીં
 છે. તોત્તવ જે મુલત્ત રીતે માર્યા નથી, એમ મનવડું.

મારાંત ગાંધી.

૧ ખાતમનો માર્યા નહીં, ૨ નહીં, ૩ નહીં, ૪ નહીં, ૫ નહીં, ૬ નહીં, ૭ નહીં, ૮ નહીં, ૯ નહીં, ૧૦ નહીં.

૨ અનાભોગથી જે ક્રિયા લાગે, તે ક્રિયાનું શું નામ છે ?
 ૩ આજ્ઞાપનિકી અને વૈદારણિકી ક્રિયા પટલે શું ?
 તે સમજાવો. ૪ કષ્ટ અને લોભથી જે ક્રિયા કરવામાં
 આવે, તે ક્રિયાનું શું નામ ? ૫ પરમેશ્વરે કહેલ વિધિઓ-
 માં પ્રમાદથી અનાદર કરવો, તે કઈ ક્રિયાઓ કહેવાય ?
 ૬ પ્રયોગિકી અને સમુદાન ક્રિયા વિષે વરાવર સમ-
 જાવો. ૭ દ્વેષપ્રત્યયિકી અને હિંસાપથિકી ક્રિયાનો
 અર્થ શું ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

હ્રસ્વઘન, પ્રરુપણા, અછતાં, વિદારવું, ઉપયોગ, મા-
 જન, વિધિ, હિતકારી, અનાદર, વ્યાપાર, સમુદાન,
 ઉપયાત.

પાઠ ૫૬ મો.

આશ્રય તત્વ વિષે કવિતા.

દોહરા.

જેવી આવે કર્મજલ, જીવ સરોવરમાંય,
 તે આશ્રવનું સર્વથી, લક્ષણ ઘેટું ગણાય. ૧

તે સંવરના દ્રવ્ય અને ભાવ એવા બે ભેદ પડે છે. જે નવાં કર્મનું રોકાવું, તે દ્રવ્યસંવર કહેવાય છે. સમિતિ વિગેરેથી જે શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ દ્રવ્યપણું પરિણામે પામે, અને તેથી કરીને આત્માના પરિણામ ભાવ કર્મના રોધક થાય, પટલે રોકનાર યાય, તે ભાવસંવર કહેવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સંવર તત્ત્વ કેટલામું તત્ત્વ છે ? ૨ સંવર શબ્દનો અર્થ શો ? ૩ સંવર તત્ત્વના ભેદ કેટલા છે ? ૪ સંવરના એકંદર ભેદ ગણાવો. ૫ દ્રવ્યસંવર અને ભાવસંવર શું ? તે સમજાવો. ૬ ભાવસંવરમાં આત્માનાં પરિણામ કેવાં યાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

સમિતિ, શુષ્ઠિ, યતિધર્મ, ભાવના, પરીપહ, ચારિત્ર, શુદ્ધ ઉપયોગ, પરિણામ, ભાવકર્મ, રોધક.

પ્રયોજનને સાધનાર, અને સંદેહ વિનાનાં વચનો જે ચોલવામાં આવે, તે ભાષા સમિતિ છે. ચૈતાઝીશ પ્રકારનાં દૂષણોથી રહિત, એવા આહાર વિગેરેને ગ્રહણ કરવા, તે ત્રીજી ઇષણા સમિતિ છે. ઇષણાનો અર્થ ઇચ્છા થાય છે. ઇષણા સમિતિવાળો પુરુષ નિર્દોષ અને શુદ્ધ આહારની ગવેષણા કરે છે. વેસતાં, ઉઠતાં, અને કોઈ વીજ લેતાં કે શુક્રતાં પુંજવાનો ઉપયોગ રાસતો, તે ચોથી આદાન નિષ્કેષણા સમિતિ કહેવાય છે.

વિદ્યા, મૂલ, ધુંક, ચઢત્વા, શરીરનો મેલ, વસ્ત્ર, અન્ન અને પાણી જે શરીરને ઉપયોગના ન હોય, તે સર્વ જીવ વિનાની ભૂમિમાં પરઢવે, તેવા ઉપયોગને પાંચમી પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ કહે છે.

મન, વચન, અને કાયાના યોગને ગોપવવા, તે શુષ્ઠિ કહેવાય છે, તે મનોશુષ્ઠિ, વચનશુષ્ઠિ, અને કાયશુષ્ઠિ, એવા ત્રણ પ્રકારની છે. જે મનને ગોપવવું, તે પહેલી મનોશુષ્ઠિ છે, જે વચનને ગોપવવું, તે ત્રીજી વચનશુષ્ઠિ છે, અને જે કાયાને ગોપવવી, તે ત્રીજી કાયશુષ્ઠિ છે.

ઉપર કહેલ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ શુષ્ઠિ, ૫ આઠ ચોલ ચારિત્રનો નિર્વાદ કરવાને માટે માતા સમાન છે, તેથી તેને શાસ્ત્રમાં અષ્ટપ્રવચનમાતા એવા નામથી કહેવાય છે.

ધર્મ આવે છે. યતિધર્મ અથવા મુનિધર્મના દશ પ્રકાર છે. કદિ પોતામાં સામર્થ્ય હોય, અથવા ન હોય, તોપણ વી-જાનાં દુર્વચન સહન કરવાં, તેનાં જે પરિણામ રાખવાં, તે પહેલો ક્ષમાધર્મ છે. નમ્ર થઈ અભિમાનનો ત્યાગ કરવો, તે વીજો માર્દવધર્મ છે. મન, વચન અને કાયાની કુટિલતાનો ત્યાગ કરવો, ઇટેલે નિષ્કપટપણે રહેવું, તે વ્રીજો આર્જન ધર્મ છે. વાહેર અને અંદરથી તૃપ્તિ કે લોભનો ત્યાગ, તે ચોથો સુક્તિધર્મ છે. રસ વિગેરે ધાતુ અથવા આઠ પ્રકારનાં કર્મ, જેનાથી ભસ્મ થાય, તે અનશન વિગેરે તપ, તે પાંચમો તપોધર્મ છે. તપ ધર્મથી ઇચ્છાનો નિરોધ થાય છે. આશ્રવને ત્યાગ કરવાની જે વૃત્તિ, તે છઠો સંયમધર્મ છે. પ્રાણાતિપાત વિગેરે પાંચ-માંથી વિરામ પામવું, પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો, ચાર કપાયને જાતિવા, અને ત્રણ દંડની નિવૃત્તિ, એ સત્તર ભેદે સંયમધર્મ કહેવાય છે. સત્ય બોલવું, ઇટેલે મૃપાઘાદનો ત્યાગ કરવો, તે સાતમો સત્યધર્મ કહેવાય છે. સં-યમ વૃત્તિમાં કલંકનો અભાવ, તે આઠમો શૌચધર્મ કહેવાય છે. આ શૌચધર્મને વીજી રીતે પણ વર્ણવેલો છે. ઘેંતાલીશ દોષથી રહિત માત્ર પાણી વિગેરે આહાર લેવો; તે દ્રવ્યથી શૌચ કહેવાય છે, અને આત્માના જે શુદ્ધ અધ્યવસાય ઇટેલે કપાય વિગેરેથી રહિત એવાં શુદ્ધ પરિણામની શુદ્ધિ, તે માત્ર શૌચ કહેવાય છે; અથવા મન, વચન, અને કાયા શુદ્ધ રાખવાં, સંયમને વિષે નિરતિચા-

શું ? તે સમજાવો. ૧૩ ઔદારિક અને વૈક્રિય સંબંધી
મૈથુન કેટલા પ્રકારનું છે ? તે કહો. ૧૪ સ્વરેસ્વરો યતિ
કોણ કહેવાય ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

સામર્થ્ય, દુર્વચન, પરિણામ, નમ્ર, કુટિલતા, રસ
વિગેરે ધાતુ, નિરોધ, નિગ્રહ, વ્રણ દંડ, કલંક, અધ્ય-
સાય, વૃદ્ધિ, નિરતિચારપણે, જીવ અદત્ત, સ્વામિ અદત્ત,
શુર અદત્ત, તીર્થંકર અદત્ત, મૂર્છા, ઔદારિક, વૈક્રિય.

પાઠ ૬૦ મો.

બ્રહ્મચર્ય—નવ ગુપ્તિ.

અથવા

નવ વાહ.

૧ વસ્તિ, ૨ કથા, ૩ આસન, ૪ ઇન્દ્રિય, ૫ કુ-
ટ્યાંતર, ૬ પૂર્વ ક્રિદાનું સ્મરણ, ૭ પ્રણીત ભોજન, ૮
અતિમાત્રાહાર, અને ૯ વિભૂષણ. આ નવ બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ
કહેવાય છે. દરેક ગુપ્તિ આ નવ ગુપ્તિ સાથે બ્રહ્મચર્ય
રાખવું જોઈએ, જે ૯ નવ ગુપ્તિથી શીઘ્ર પાળે, તે સ્વરેસ્વર

સાધુ કર્મણ્ય છે. જ્યાં દેવી અને માનુષી એ બે પ્રકાર
સ્ત્રી પ્રત્યક્ષ કે મૂર્તિરૂપે રહેતી ન હોય, જ્યાં પશુ પક્ષ
નિર્ચયણી, ગાય, કુતરી, પાઢી, ઘોડી. વગેરે કે જે
ચિંગેરે રહેતી ન હોય, અને જ્યાં નપુંસક રહેતા ન હોય
તેવી વસ્તીમાં સાધુએ રહેવું જોઈએ. જે વસ્તીમાં સ્ત્રી, પશુ
અને નપુંસક રહે, તે સૌપશુ પંડકવાળી વસ્તી કહેવાય
છે. નપુંસકનું શીનું નામ પંડક છે. જો તે પ્રાણીની
સ્ત્રીમાં સાધુ રહે, તો તેઓની કામ ચિંતારની પેટા દે
સવાળી પ્રજાવારી સાધુના મનમાં ચિંતાર ઉત્પન્ન થવાથી
પ્રજાવર્ધન થવા થાય છે. આ પ્રજાવર્ધનની પત્તિ માટે
પરોક્ષી મુખિ (વાદ) છે.

પ્રજાની મોંઘે ઉદેગીને કયા કહેતી, તથા મોંઘે
નૌજ કયા કહેતી. એ માનુષે યોગ્ય નથી. કારણ કે એ
કયા માત્ર જન્મ કલ્યાણનો હેતુ છે. પ્રજાવર્ધનમાં માનુષ
મોંઘા રૂપ, જ્ઞાન, દુઃખ, ભેદ, માયા, મતિ, વિચાર,
સાધના, બેટા, રમતું, મોંઘા, કલ્યાણ, દુઃખ, મતિ અને
જીવન કે યુગાન્તનો કયા માનુષ કહેતી ન બોલે, એ
બેટો કયા કયા, તે સુનિર્ણય થઈ ચિંતાર થાય છે. એ કલ્યાણ
પ્રજાવર્ધનની રીતી મુખિ (વાદ) છે.

મોંઘાનો કલ્યાણ પદ કલ્યાણના સુનિર્ણયમાં માત્ર માત્ર
માત્ર એ કલ્યાણ પ્રજાનો મોંઘા હોય, તે કલ્યાણ
પ્રજાનો કલ્યાણ પદ કલ્યાણનો મોંઘા માત્ર માત્ર માત્ર

કારણ કે, ત્યાં વેસવાથી સ્ત્રીનું સ્મરણ થાય છે, તેમજ સ્ત્રીના વેસવાથી શય્યા, અથવા આસન મલીન થવાથી સ્ત્રીના સ્પર્શવાળા આસન વિગેરેથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે. આ આસન નામે ત્રીજી ગુણિ કહેવાય છે.

સ્ત્રીઓનાં અંગ, ઉપાંગ ને નેત્ર ફાડીને જુવે નહીં. કદિ દૃષ્ટિ પડી જાય, તો “ વાહ ! કેવો સુંદર છે ? ” એવું ચિંતવન કરે નહીં. આ ઇન્દ્રિય નામે ચોથી ગુણિ કહેવાય છે.

જ્યાં દીવાલ, તટ્ટી, કે કનાતને અંતરે સ્ત્રી પુરુષ મેથુન સેવન કરતાં હોય, તેમજ તેઓના અવાજ સંભળાતા હોય, ત્યાં વ્રજ્જચારી સાધુએ રહેવું નહીં. આ કુટ્યંતર નામે પાંચમી ગુણિ છે.

પૂર્વે ગૃહસ્થ અવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે વિષય ભોગ ક્રીડા કરી હોય, તેનું સ્મરણ સાધુએ કરવું નહીં. જો સ્મરણ કરે, તો વિષય સેવવાની ઇચ્છા થાય. આ પૂર્વ-ક્રીડા નામે છઠી ગુણિ છે.

અતિ ચીકાશવાળા, મીઠા, દુધ, દહીં વિગેરે ધાતુ ગુણ કરનાર પદાર્થોનો નિરંતર આહાર કરવો નહીં. જો તેવો આહાર કરે, તો વીર્યની વૃદ્ધિ થવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેથી વસ્તવે વિષયની ઇચ્છા થાય છે. આ પ્રણતિ નામે સાતમી ગુણિ છે.

કદિ લુહી ખિસા હોય, લોપણ સાધુષ્ટ પ્રમાણથી
અધિક લાવી નહીં; કારણ કે, હૃદ ઉપરાંત ચારાપી
વળ વિકાર ઉત્પન્ન પાવ, અને શરીરને શાદા ચિંગેરો
પોદા થઈ પડે છે. આ અતિમાત્રાદ્વાર નામે ખાડો
ગુણિ છે.

સ્નાન, વિલેપન અને ધૂવે કરી શરીરને ધુંદર કરવું,
નવ સમારવા, દાંત સાફ કરવા, કેશમાં તેલ નાચવું,
કપાળે તિલક કરવું, આંચમાં કાનઢ સારવું, યુક્તોચ્છ
કરવા વાસ્તે દાથ, વળ ચિંગેરે શરીરના અવયવને તેવ
અપવા સાચવી મસઢવાં—આ પ્રમાણે શરીરનો રૂબરૂ
ન કરે, આ વિભૂષણાદિ નામે નરમી ગુણિ છે.

આ નર મહારની ગુણિ તે પ્રસ્થવર્યની રાજા માં
છે, તેથી માત્ર મિરાવ રીતે પ્રસ્થવરીવ વળ આ નર રાજ
માવરવી જોડય.

મારાંત મખો.

૧. પ્રસ્થવર્યની રીતે ગુણિ છે ? ૨. ગુણિ વાંચે
ધુ ? ૩. નર ગુણિની નાવ અતો. ૪. રાજી નાવની ગુણિ
મોગા રીતે રીતે રીતે ? ૫. ગી, જગુ, અને રાજ
૬. ગુ ? ૭. નર ગુણિ. ૮. ગુણિની માટે રીતે પ્રસ્થવરી
૯. ૧૦. ૧૧. ૧૨. ૧૩. ૧૪. ૧૫. ૧૬. ૧૭. ૧૮. ૧૯. ૨૦.

સમજાવો. ૮ કેવી દીવાલ તટ્ટી કે કનાત હોય, ત્યાં સાધુએ ન રહેવું. ૯ હિંદ્રિય અને ક્રીડા એ બે ગુપ્તિ વિષે સમજાવો. ૧૦ ધાતુપુષ્ટ કરનાર પદાર્થોનો આહાર કરવો નહીં, તે ગુપ્તિનું નામ શું ? ૧૧ શરીરને શળગારવું નહીં, એ ગુપ્તિનું નામ શું ? ૧૨ અતિમાત્રાહાર અને પૂર્વક્રીડા એ બે ગુપ્તિ વિષે સમજાવો. ૧૩ આ નવ વાદ કોની રક્ષા માટે છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

કુટ્યાંતર, પ્રણીત, અતિમાત્રાહાર, માનુષી, નિર્ધૃચની, પંડક, નપુંસક, વ્રહ્મચારી, ઉદેશીને, વિલાસ, હાવભાવ, વેષ્ટા, લીલા, કટાક્ષ, રતિ, કલહ, ધૃંગાર, શય્યા, અંગ, વપાંગ, ધાતુપુષ્ટ, નિરંતર, વીર્ય, વિલેપન.

પાઠ ૬૧ મો.

(સંવર તત્ત્વના સતાવન ભેદ.)

ચાર ભાવના.

ચાર ભાવનાના ચાર પ્રકાર છે, અને તે સંવર તત્ત્વના સતાવન ભેદમાં ગણાય છે. ૧ અનિત્ય ભાવના, ૨ અશરણ

છે; તેથી તે શરીર કોઈ દિવસ શુચિ ઇટલે પવિત્ર થતું
 નથી. આ પ્રમાણે ભાવવું, તે છઠી અશુચિ ભાવના છે.
 પાંચ ઇન્દ્રિય, ચાર કપાય, પાંચ અગ્રત, ત્રણ યોગ, અને
 પચવીસ ક્રિયા—એવા ભેદથી કર્મ વંધાય છે, તેમજ દયા
 દાન વિગેરેથી શુભ કર્મ અને વિષય કપાય વિગેરેથી
 અશુભ કર્મ વંધાય છે. આ પ્રમાણે જે ભાવવું, તે સાતમી
 આશ્રવ ભાવના છે. જે જે સંવર આદરવાથી જે જે
 આશ્રવ રોકાય, તે તે સંવરને આદરવા, અને આશ્રવને
 રોકવા, તે આઠમી સંવર ભાવના છે. જેમ સંકીર્ણ
 સ્થાનકના યોગથી કેરી પાકે છે, તેમ વાર પ્રકારના તપે
 કરીને કર્મને પચાવવું, ઇટલે પૂર્વે કરેલાં કર્મને સાઢવું, તે
 રૂપી નિર્જરા સકામ તથા અકામ, એમ બે પ્રકારે છે. એવી
 જે ભાવના આવે, તે નવમી નિર્જરા ભાવના છે. આ
 ચૌદ રાજલોક ફેદ ઉપર બે હાથ દઈ, બંને પગ પસારીને
 ઉભેલા પુરુષના જેવા આકારવાળો છે, તે પદ્મવ્યરૂપે છે.
 પૂર્વના પર્યાય નાશ પામે, નવા પર્યાય ઉત્પન્ન થાય, અને
 દ્રવ્યપણે નિશ્ચલ, એમ ઉત્પાદ, વ્યય તથા ધ્રુવ સ્વરૂપ છે.
 જે લોકનું નીચેનું તર્યાયું વંધા વાહેલા ચપળા જેવું, મધ્ય
 ભાગ જાલર જેવો, અને ઉપરનો ભાગ મૃદંગના જેવો છે.
 વઢી ૧ લોક શાશ્વતો છે. આ પ્રમાણે જે ભાવના કરવી,
 તે દસમી લોક સ્વરૂપ ભાવના છે. જીવને આ સંસાર-
 માં ભ્રમતા અનંતા પુરુષ પરાવર્ત ચડે ગયા, તેમાં અ-
 નંત વાર ચક્રવર્તી વિગેરેની સમૃદ્ધિ મળી, તથા યપા

વહનિકરણને યોગે કરી, તથા અકામ નિર્જેરાચરે દુઃખના
પ્રયોગથી મનુષ્યમત્ત. આયેદેશ. નિર્ગેર્ગી કાયા, અને
ધર્મના શ્રવણનો યોગ પ્રાપ્ત થયો. નોપણ સમ્પન્ન પાવનું
અતિ દુઃખ છે. એવી જે ભાવના ભાવતી. તે પ્રતિપાદકો
કોપિ દુઃખ ભાવના છે. દુઃખે તરી શકાય એવા આ
સંસાર મનુષ્યમાંથી નાશવાને વાદાણ મમાન એકો તે થી
જિન પ્રણીત શમા વિગેરે દુઃખ પ્રશ્નનો મુદ્દા ધર્મ. તથા
જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર્ય એ ગુણ સ્વરૂપ ધર્મ પામશે
દુઃખ છે. તથા તે ધર્મના સાધક પ્રવિરૂપ વિગેરે વળ આ
સંસારમાં પામતા દુઃખ છે. આ પ્રમાણે તે વિનશી, તે
શરણો ધર્મ ભાવના રહેવાય છે.

તથા કોઈની શરૂઆત. તથા વાન પ્રદાનની
દોષ પ્રતીતિ વાન વાન એવે વચાત્. અને દેશી, પ્રસાદ,
કાશ્વર, અને કેશા- - એ જોઈ ચીત્તો અજનામોને ૧૦
મુદ્દા દુઃખરૂપે વચાત્ ગાત્રીને નાશી નોદન.

માર્ગના પ્રમાણ.

૧. સ્વચ્છતા કેરવે: ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૨. નિર્ગેર્ગી કાયા ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૩. નોપણ સમ્પન્ન પાવનું ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૪. અતિ દુઃખ છે. એવી જે ભાવના ભાવતી. તે પ્રતિપાદકો ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૫. કોપિ દુઃખ ભાવના છે. દુઃખે તરી શકાય એવા આ ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૬. સંસાર મનુષ્યમાંથી નાશવાને વાદાણ મમાન એકો તે થી ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૭. જિન પ્રણીત શમા વિગેરે દુઃખ પ્રશ્નનો મુદ્દા ધર્મ. તથા ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૮. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર્ય એ ગુણ સ્વરૂપ ધર્મ પામશે ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૯. દુઃખ છે. તથા તે ધર્મના સાધક પ્રવિરૂપ વિગેરે વળ આ ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦
૧૦. સંસારમાં પામતા દુઃખ છે. આ પ્રમાણે તે વિનશી, તે ૩ ૨ ૩ ને નાશના દુઃખ ૧ ૦

ઉપર રહેલા જલના ટીપાની જેમ સર્વે અનિત્ય ધારવું,
 કહી ભાવના કહેવાય ? ૬ અશરણ ભાવના અને એકલ
 ભાવના વિષે સમજાવો. ૭ જે જે સંવર આદરવાથી
 આશ્રવ રોકાય, તે તે સંવરને આદરવા, અને આશ્રવને
 રોકવા, તે કહી ભાવના કહેવાય ? ૮ શરીર અને આ-
 ત્માને જુદા જુદા માનવા, તે કહી ભાવના કહેવાય ? ૯
 અશુચિ ભાવના અને આશ્રવ ભાવનાનું સ્વરૂપ કહો.
 ૧૦ બાર પ્રકારનાં તપથી કર્મને પચાવવાં, એ કહી ભાવના
 કહેવાય ? ૧૧ આ સંસારરૂપ સમુદ્રને તારનાર દશ પ્રકાર-
 નો ધર્મ તથા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ ત્રણ પ્રકારનો ધર્મ
 છે એમ ચિંતવવું, તે કહી ભાવના કહેવાય ? ૧૨ લોક સ્વરૂપ
 ભાવના, અને વૌધિ દુર્લભ ભાવના વિષે સમજાવો. ૧૩ આ
 બાર ભાવના શિવાય બીજી કહી ભાવના ભાવવી જોઈએ ?

—

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

યૌવન, દર્ભ, અગ્રભાગ, અનિત્ય, અસ્થિર, જરા,
 વિચિત્રતા, જ્ઞાનસ્વરૂપ, રુધિર, રસ, વીર્ય, અશુચિ, નવ
 દ્વાર, બાર દ્વાર, સંકીર્ણ સ્થાનક, નિર્જરા, સકામ, અકામ,
 પદ દ્રવ્ય, પર્યાય, નિશ્ચલ, ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ સ્વરૂપ,
 ચપળા, મૃદંગ, પુદ્ગલ પરાવર્ત, ચગા પ્રતિનિરૂપ, થી
 જિન પ્રણીત, સાધક, મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય, ઉપેક્ષા.

પાઠ ૬૩ મો.

[મંચર તત્વના સત્તાવન બેદ.]

ચારીશ પરિપદ.

સંચર તત્વના સત્તાવન બેદની અંદર ચારીશ પરિપદ
 પણ ગણાય છે. સર્વ પ્રકારે કર્મની નિર્ભરા કારણને માટે
 જે સહન કરવું, તે પરિપદ કહેવાય છે, તે પરિપદ
 ચારીશ પ્રકાર છે. ખુલ્લથી ઉત્તમ થતી બેદનાને માટે
 કરવી, તે પરિપદો ધુણ પરિપદ કહેવાય છે. પણ
 ભાગચાથી થતી બેદનાને સહન કરવી, તે ચોટી પાંચમી
 પરિપદ છે. ટાઢથી થતી બેદનાને સહન કરવી, તે પાંચમી
 રીત પરિપદ છે. તાર ભાગચાથી થતી પ્રાપ્તિના—
 રાને મારન કરવી, તે ચોથો ઉદગ પરિપદ છે. ૬૩
 મરજ, જુ, સાંદ્ર વિગેરેના હંસને સમજાવે મારન કરવું
 તે પાંચમો દંડ પરિપદ છે. જુનો રમ્મ હોય તો, તે
 મેદ ન કરવું, અને નવો રમ્મ હોય તો, તેથી તે
 રાં, તે ઉપર અપેક્ષક પરિપદ છે. યાદ, ૧૮૬૦
 કરવી જે યગતિ—અનન્યો ઉત્તમ યાગ, તે
 કરવી, તે માટેની અર્ચા પરિપદ છે. શ્રીયોગ
 મારન તથા મારનારને દેવો ગોપાના રાં
 ૧૮૬૦ જે પ્રાપ્તિ શ્રી પરિપદ છે. ૧૮૬૦

ગામોગામ વિહાર કરવો, અને જે કષ્ટ સહન કરવું, તે નવમો ચર્યા પરિપહ છે. શૂન્ય ઘર તથા સ્પશ્તાન વિગેરેમાં કાપોત્સર્ગ વિગેરે ક્રિયા કરતાં સિંહ પ્રમુલ્લનો ભય થતાં, જે ડરવું નહીં, તે દશમો નિપિધિકા પરિપહ છે. ચઢતાં, ઉતરતાં, ઝંચી, નીચી, શીતલ, હ્રુણ, કોમલ, અથવા કઠણ ભૂમિ ઉપર આસન કે શય્યા પામી ઉદ્વેગ ધરે નહીં, પણ સારી રીતે તે દુઃસ્વ સહન કરે, તે અગીયારમો શય્યા પરિપહ કહેવાય છે. ક્રોધનાં વચન સાંભળીને સાંત્વી રહેવાં, તે બારમો આક્રોશ પરિપહ છે. કોઈ લપટાક, પાડુ, ચાલુક, તથા લાકડીનો ધા કરે, અથવા વધ કરે, પણ પોતે જરા પણ રોષ ન જાવતાં સમ પરિણામે સહન કરે, તે તેરમો વધ પરિપહ છે. પોતે રાજા કે ચક્રવર્તિ હોય, પણ સંયમ લઈને નિચ, કે ઝંચ કુલમાં મિલ્લા લેવા જતાં લજ્જા ન પામે, તે ચૌદમો યાચના પરિપહ છે. કોઈ પણ ચીજની યાચના કરે, અને તે ચીજ ગૃહસ્થના ઘરમાં હોય, તે છતાં તે ન આપે, તોપણ ઉદ્વેગ ન પામે; અનિષ્ટ ધિંતવે નહીં, બોલે નહિ પણ તે સમતા ભાવે સહન કરે, તે પંદરમો અલ્લાભ પરિપહ છે. કોઈ પણ રોગ ઉત્પન્ન થતાં, તેની અતિ વેદના થાય, તોપણ આર્ત ધ્યાન કરે નહીં, અને તે સારી રીતે સહન કરે, તે સોઝમો રોગ પરિપહ છે. જમીનપર દાખ વિગેરેની શય્યા ઉપર મૂતાં, તેના અગ્ર ભાગ મોંકાવાંધી જે વેદના થાય, તેને સારી રીતે સહન કરે, તે સત્તરમો

આ ચાવિશ પરિપહોને સમભાવે સહન કરવા, તે સંવર છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ પરિપહ કયા તત્ત્વમાં ગણાય છે, અને તે કેટલા છે ? ૨ પરિપહ ઇટલે શું ? ૩ શૂન્ય ઘર કે સ્થાન વિગેરેમાં કાચોત્સર્ગ વિગેરે ક્રિયા કરતાં સિંહાદિકનો ભય થાય, તથાપિ ઢરવું નહીં, તે કયો પરિપહ ? ૪ ગામોગામ વિહાર કરવાનું કહ્યું વેઠે, તે કયો પરિપહ છે ? ૫ ક્ષુધા પરિપહ, અને પીપાસા પરિપહ વિષે સમજાવો. ૬ સ્ત્રીનાં અંગોપાંગ દેહી મનને સ્થિર રાખવું, તે કયો પરિપહ ? ૭ તાદ, તદ્દકા વિગેરેના સંભવથી અણગમો થાય, તે કયો પરિપહ ? ૮ શીત પરિપહ, અને હ્રિદય પરિપહ વિષે સમજાવો, ૯ અચેલક પરિપહ, દંશ પરિપહ, શ્વેત પરિપહ, અને આક્રોશ પરિપહનાં લક્ષણ કહો. ૧૦ આદર કે સત્કાર મળવાથી ઉત્કર્ષ ન આણે, અને તે ન મળવાથી શ્વેદ ન પામે, તે કયો પરિપહ ? ૧૧ યાચના પરિપહ, અભાવ પરિપહ, તૃણ સ્પર્શ પરિપહ વિષે સમજાવો. ૧૨ તળકાસ પરિપહ એ કઈ ભાષાનો શબ્દ છે ? ૧૩ વધ પરિપહ, નિષિધિકી પરિપહ, પ્રજ્ઞા પરિપહ, અને સમ્યક્ત્વ પરિપહ વિષે સમજાવો.

- ન ઇચ્છે કદિ વાયુ પંજાની રીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૩
- નદે મચ્છરો માંકડો ઢાંસ જંતુ^૧,
નિવારે ન તે જે સહે છે પરંતુ;
ન ધારે કદિ આર્તતા^૨ આપ ચિત્તે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૪
- ધરે ફાટલાં તુટલાં વસ્ત્ર અંગે,
ન ચ્હાહે રુઢા તે વધારે ઝમંગે;
સદા ઇપણા^૩ ધર્મને આપ જીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૫
- અભાવો^૪ વને સંયમે વર્તતા જો;
સહે તે વધું રાખીને પ્રેમતા જો,
વધું તે સહે જે નદે સર્વ રીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૬
- વિલોકે કદિ અંગનાં^૫ અંગ સારાં,
રહે સ્વસ્થ ચિત્તે ગણી તે નઠારાં;
ન મોહે કદિ રાગ રંગે મુગીતે^૬,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૭
- વિહારો કરે સર્વદા સર્વ ગામે,
ચની આલસુ તે ધર્મી નૈ વિરામે^૭;

૧ પ્રાણી. ૨ આર્તખ્યાન. ૩ ઇચ્છા ધર્મ. ૪ અરતિ. ૫ સ્ત્રી. ૬ સા-
ગ કોત. ૭ નિશ્ચય ધર્મ નહીં.

રથે નિત્ય ચર્યા^૧ કરે એક રીતે,
 પ્રદો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૮

કે કાઝનગ્નાદિ શૂન્ય સ્મરણે,
 ગુણ ગજેના મિલ્લી મગ્ય કાને;
 હમે નહીં દાંડ નોચ મૃત્યુની ખીને,
 પ્રદો ધન્ય છે સાધુને મરે રીતે. ૯

મંદે નિત્ય ગર્યામને રુદ્ર ખાંડે,
 નહીં કોઈના વાચ્યથી મેદ ખાંડે;
 હમે નહીં દાંડ માર્થી દુઃખ વીને
 પ્રદો ધન્ય છે સાધુને મરે રીતે. ૧૦

નહીં પાવનાથી દેવે ખાવ લાંબે,
 કહેવાનનહીં મોઝાવિને ન દાંડે.
 મેદે દેવના મોગની માંત વિષે,
 પ્રદો ધન્ય છે સાધુને મરે રીતે. ૧૧

દાંડે પ્રેમનાં દાવ ને પામ વાંચે,
 નહીં નહીં મેદથી વિજ ત્રાંચે;
 મેદે નેદ દુર્ગેદ નમે મુર્ગિને,
 પ્રદો ધન્ય છે સાધુને મરે રીતે. ૧૨

નહીં નહીં રહેને વિજ સાંચે,
 કહેવાન પછી મેદને નહીં રસાંચે;

રહે નિત્ય માનાપમાને^૧ સુગ્રીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૧૩

નહીં પૂર્ણ પ્રજ્ઞા^૨ ધર્મી ગર્વ જામે,
નહીં અલ્પ બુદ્ધિ ધરી સ્વેદ પામે;
સહે કષ્ટ અજ્ઞાનજું^૩ તેજ રીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૧૪

અશ્રદ્ધા ન રાખે ધરી બ્રહેમ ચિત્તે,
ન લોભાય જે અન્યના ધર્મવિત્તે^૪;
પરિપહ પુરા ધારતાં તે સુરીતે,
અહો ધન્ય છે સાધુને સર્વ રીતે. ૧૫

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી,
તથા કવિતામાં વાવીશ પરિપહ અનુક્રમે આપ્યા છે,
તે સમજાવવા.

હુષાકષ્ટ, પિપાસા, શીત, વાંચ્છના, મધ્યકાલે, ચર્મ,
જંતુ, આર્ચતા, ઇષ્ણા ધર્મ, તાજો, અંગના, સ્વચ્છ ચિત્તે,
સુગ્રીતે, વિરામે, ચર્યા, સ્મશાન, શય્યાસને, સ્વચિત્તે,
માનાપમાને, પ્રજ્ઞા, અશ્રદ્ધા.

૧ જ્ઞાન, અપમાન. ૨ બુદ્ધિ. ૩ અજ્ઞાન પરિપહ. ૪ ધર્મદા
દ.વર્ત્તા.

કહેવાય છે, અને નવા દીક્ષા લીધેલા શિષ્યને “ છઝી-
વળીયા ” અધ્યયન ભણ્યા પછી, અથવા વીજા તીર્થને
આશ્રયી હોય, તે નિરતિચાર છેદોપસ્થાપનીય કહેવાય
છે; જેમ શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીના તીર્થથી શ્રી વીરસ્વામીના
તીર્થે આવી ચાર મહાવ્રતરૂપ ધર્મનો ત્યાગ કરી પંચમહાવ્રતરૂપ
ધર્મને આદરે, તે નિરતિચાર છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર છે.
જેમાં વિશેષ તપ કરવાથી કર્મની નિર્જરા થાય, તે ત્રિજું
પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર કહેવાય છે. તે ચારિત્રના
નિર્વિશ માનસિક અને નિર્વિષ્ટકાયિક એવા બે ભેદ
છે, જે ચાર જળ આ ચારિત્રના આસેવક હોય, અને
કલ્પમાં પ્રવર્તતા હોય, તેનું જે ચારિત્ર તે નિર્વિશ
માનસિક પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર કહેવાય છે. ચાર
જળ તેના અનુચારી હોય, તેને જે ચારિત્ર હોય, તે
નિર્વિષ્ટકાયિક પરિહાર વિશુદ્ધિ નામે ચારિત્ર કહેવાય
તેમાં નવમો એક વાંચનાચાર્ય હોય છે. એવી રીતે
જળના સમૂહથી આ ચારિત્ર આદરવામાં આવે છે.

ચોથા ચારિત્રનું નામ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર
કહેવાય છે, તે ચારિત્રમાં કપાય સૂક્ષ્મ હોય છે, તેથી તેનું
સંપરાય એવું નામ છે. ઉપશમ શ્રેણિ કર્મને શમાવતાં
સપક શ્રેણિ કર્મને સ્થપાવતા હોય, ત્યાં નવમે
જળ લોભના સંખ્યાતા સંદ કરી, તેને ઉપશમ શ્રેણી-
કર્મ હોય, તે ઉપશમાવે, તથા સપક શ્રેણીવાળો હોય
તે, તે સંખ્યાતા સંદ માંદો જો જોવારે છેટો એક સંદ મે,

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ચારિત્રના કેટલા ભેદ છે ? ૨ પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્રનાં નામ આપો. ૩ જ્યાં જ્ઞાન, દર્શન, અને ચારિત્રનો લાભ થાય, તે ચારિત્રનું શું નામ ? ૪ સામાયિક ચારિત્રના કેટલા ભેદ છે ? ૫ સાવધ યોગનો ત્યાગ અને નિરવધ યોગનું સેવન કરવું, તે શું કહેવાય, અને યાવકને તથા સાધુને તે કેવી રીતે હોય ? ૬ યથારૂપાત્ત ચારિત્ર ઇટલે શું, અને તેના કેટલા ભેદ છે ? તે સમજાવો. ૭ છાત્રસ્થિક અને કૈવલિક ચારિત્ર કોના ભેદ છે, અને તે ચારિત્ર કેવી રીતે હોય ? તેની વરાવર સમજૂતી આપો. ૮ જેમાં સત્ત્વર મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે કયું ચારિત્ર ? ૯ ઉપશમિક અને હપકને કેટલામે ગુણ-ઠાણે કયું ચારિત્ર હોય છે ? તે કહો. ૧૦ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ઇટલે શું, અને તેના કેટલા ભેદ છે ? તે કહો. ૧૧ નવા દીક્ષા લીધેલા શિષ્યને ઘીજા તીર્થને આશ્રીને જે ચારિત્ર હોય, તેવા ચારિત્રનું શું નામ ? ૧૨ નિરતિચાર છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રનો દાખલો આપો. ૧૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર ઇટલે શું, અને તેના કેટલા ભેદ છે ? તે સમજાવો. ૧૪ નિર્વિશ માનસિક અને નિર્વિષ્ટ કાયિક ઇટલે શું ? ૧૫ જે શ્રેણી ચડતા હોય, અને જે ઉપશમ શ્રેણીથી પડતા હોય, તે કયા ચારિત્રમાં આવે છે ?

ઝેન પાકી જાય છે, અને કોદરા વિગેરે પરાઝની અંદર દાખલ કરવાથી પણ પાકી જાય છે, તેવીજ રીતે કર્મ નિર્જરા પણ એ પ્રકારે થાય છે. એકંદ્રિય વિગેરે જે જીવ છે, તેઓને જઠવળાને હજી વિશેષ જ્ઞાન તો નથી, પરંતુ ટાઢ, તડકો, વર્ષાદ, અગ્નિ, છેદન, અને વંધ વિગેરે કષ્ટ ભોગવવાથી કર્મની અકામ નિર્જરા કહેવાય છે.

આ નિર્જરા જે સાધનથી થઈ શકે, તેનું નામ તપ કહેવાય છે. તે તપના ચાર પ્રકાર છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ નિર્જરા તત્ત્વ ૫ કેટલામું તત્ત્વ છે ? ૨ નિર્જરા એટલે શું ? ૩ નિર્જરાના કેટલા ભેદ છે ? ૪ સકામ નિર્જરા અને અકામ નિર્જરા એટલે શું ? ૫ અકામ નિર્જરા કેવા જીવોને થાય છે ? ૬ નિર્જરા ઉપર કયું દ્રષ્ટાંત છે ? તે સમજાવો. ૭ સકામ નિર્જરા વિષે સમજાવો. ૮ તપ એટલે શું ? ૯ તપના કેટલા ભેદ છે.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

મુમુક્ષુ, કોદરા, પરાઝ, પાક, વર્ષા, તપ.

છ પ્રકારનાં આભ્યંતર તપ છે. કીધેલા અપ-
કરવી, તે પ્રાયશ્ચિત્ત નામે પહેલું તપ છે.
મક્તિ કરવી, તથા આશાતના ટાલવી, તે
મે વીજું તપ છે. આચાર્ય વિગેરેને આહાર
નો આપવા, તથા તેમનાં અંગ ચાંપવાં,
નામે ઝીજું તપ છે. મળવું, મળાવવું, સંદેહ
મળેલાને ફરી સંભારવું, અર્થ ચિંતવવો, અને
કરવો, તે સ્વાધ્યાય મામે ચોથું તપ છે. આર્ત
નિવારવું, અને ધર્મધ્યાન તથા શુચલ-
વું, તે ધ્યાન નામે પાંચમું તપ છે. કર્મના
કાયોત્સર્ગ કરવો, તે કાયોત્સર્ગ નામે છઠું

છ પ્રકારના આભ્યંતર તપ કહેવાય છે, તે
યા અંદરની હોવાથી તેનું નામ આભ્યંતર

વંને પ્રકારના તપના સાધનથી પ્રાણી કર્મની
નો શકે છે; આથી ફરીને તે વાર પ્રકારનાં તપ
વની અંદર ગણવામાં આવ્યા છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

નિર્જરા ધેનાયો થાય છે ? ૨ તપના ફેટલા

પાઠ ૬૮ મો.

તપ પિષે કવિતા.

દોહરા.

- સર્વ કર્મની નિર્જરા, તપ કરવાર્યો યાય;
તે તપ વાર પ્રકારજું. સાધન શ્રેષ્ઠ ગણાય. ૧
- પ્રકાર છે છો વાદના, આશ્વત્થના તેમ;
શુદ્ધ હૃદે તે સેવવા, યાય નિર્જરા જેમ. ૨
- ડ્યાં ઉપવાસ કરી રહે, તે અનશન કહેવાય;
સ્નાનપાન ઓછાં કરે, ઊણોદરીજ ગણાય. ૩
- નિયમ ધરી સંક્ષેપ ડ્યાં, વૃત્તિતણો જો યાય;
પ વૃત્તિ સંક્ષેપને, નામે તપ કહેવાય. ૪
- તર્જીવિગય રસનો કરે, ત્યાગ મહા તપ તેહ;
ઉત્કટ આસન લોચથી, કાય વલેજ તપ જેહ. ૫
- ડ્યાં ગોપન છે અંગનું, તે સંઘીન ગણાય;
પદ વાદ્ય તપ જાણવા, પદ ભેદે તે યાય. ૬
- આશ્વત્થ તપ તે કહે, જેનો અંદર યોગ;
તેના પળ છે ભેદ છે, આપે નિર્જર યોગ. ૭
- કીધેલા અપરાધની, શુદ્ધિ કરવી જેહ;
તે પ્રાવધિન જાણજું, તેમાં નહીં સંદેહ. ૮

છે. આ વંધ શબ્દનો અર્થ વંદીવાન્ થાય છે; જેમ કેદમાં પડેલો કેદી સ્વતંત્ર રહી શકતો નથી, તેમ આત્મા જ્ઞાનાવરણીય, વિગેરે કર્મના વંધથી સ્વતંત્ર રહી શકતો નથી. એ વંધ તત્ત્વના ચાર ભેદ છે. પ્રકૃતિ વંધ, સ્થિતિ વંધ, અનુભાગ વંધ અને પ્રદેશ વંધ, એવાં તેમનાં નામ છે.

સ્વભાવપણે જે કર્મનું પરિણમવું, તે પહેલો પ્રકૃતિ-વંધ કહેવાય છે. કર્મના કાલના પરિમાણનો જે નિશ્ચય, તે વીજો સ્થિતિવંધ છે. તીવ્ર અને મંદ વિગેરે રસપણે જે કર્મનું પરિણમવું, તે વીજો અનુભાગવંધ કહેવાય છે, અને કર્મ પુદ્ગલોના પ્રદેશના સમુદાયનું જે એકઠું થવું, તે ચોથો પ્રદેશવંધ કહેવાય છે.

આ ચારે વંધને સ્પષ્ટ રીતે સમજવાને માટે એક લાઢવાનું દ્રષ્ટાંત આપવામાં આવે છે. સુંઠ, પીપર, અને મરીનો બનાવેલો એક લાઢવો હોય, તે જુદા જુદા સ્વભાવને ધારણ કરે છે. સુંઠ, પીપર, અને મરી એ ત્રિકદુ કહેવાય છે. જે વસ્તુ તે ત્રિકદુથી બનેલી હોય, તેનો સ્વભાવ વાયુને હરણ કરવાનો છે, તેવીજ રીતે શીત દ્રવ્યથી બનેલી વસ્તુનો સ્વભાવ પિત્તને હરણ કરવાનો છે, તથા અરઙ્ગસો અને ક્ષાર વિગેરે વસ્તુનો સ્વભાવ કફને હરવાનો છે; તેજ પ્રમાણે કર્મનો પણ જુદો જુદો સ્વભાવ છે. કોઈ કર્મનો જ્ઞાનાવરણ સ્વભાવ છે, તો કોઈનો દર્શનાવરણ સ્વભાવ છે, આનું નામ પ્રકૃતિવંધ કહેવાય છે.

सारांश प्रश्नो.

१ बंध तत्व ए केटलां तु तत्व छे ? २ बंध एटले थुं ? ते दाखला साथे समजावो. ३ बंध शब्दनो अर्थ थुं छे ? ४ बंध तत्वना केटला भेद छे ? ५ प्रकृतिबंध एटले थुं ? ६ काळनो जेमां निश्चय छे, तेने कयो बंध कहे छे ? ७ अनुभागबंधनूं स्वरूप समजावो. ८ पुद्गलाना प्रदेशनो समुदाय ते कयो बंध ? ९ चार बंध माटे लाडवानो दाखलो समजावो. १० त्रिकट्ट एटले थुं ? ११ चार बंधने लाडवानो दाखलो आपी जुदी जुदी रीते समजावो. १२ अनुभागबंधनूं बीजं नाम थुं कहेवाय छे ?

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूती आपवी.

प्रदेश, वंदीवान्, परिणमनूं, तीव्र, मंद, रस, शीत, द्रव्य, पित्त, सार, अंतर्मुहूर्त्त, महर, कोटाकोटी, सागरोपम, अनुभाग, कर्मना प्रदेश.

पाठ ७० मो.

बंध हेतु.

जेनापी बंध थाय, ते बंधना हेतु कहेवाय छे, ते

સાથે ઉત્પન્ન થયાં છે. આ વાત પણ સંભવતી નથી; જે વસ્તુ સાથે ઉત્પન્ન થાય, તે પરસ્પર કાર્ય અને કારણ થઈ શકે નહીં, અને તેમાં એવો વિરોધ આવશે કે, જો કર્મ જીવનાં કરેલાં સિદ્ધ ન થયા, તો જીવ કર્મનું ફલ પણ ભોગવશે નહીં.

ચોથા વિકલ્પમાં કહે છે કે, જીવ તો છે, પણ જીવને કર્મ નથી; આ વાત પણ મિથ્યા છે. જો જીવને કર્મ ન હોય, તો જીવ સુખ દુઃખ કેવી રીતે ભોગવી શકે ?

પાંચમા વિકલ્પમાં “ જીવ અને કર્મ બંને નથી, ” એમ કહે છે. આ વિકલ્પ તો તદ્દન અસત્ય છે; કારણ કે, “ જીવ અને કર્મ બંને નથી, ” એમ કહેનારો કોણ છે ? તે જીવ છે કે બીજો છે ?

છઠ્ઠા વિકલ્પમાં જીવ અને કર્મ. (માયા) બંને સ્વતઃ અનાદિ છે, એમ કહે છે. આ કહેવામાં પણ વિરોધ આવે છે; કારણ કે જીવની જેમ કર્મનો પણ કદાપિ નાશ ન થવો જોઈએ, અને જૈનમાં જીવ તથા કર્મનો પ્રવાહથી અનાદી સંવંધ છે, પણ જુનાં કર્મ નાશ થતાં જાય છે, અને નવાં કર્મ વંધાતાં જાય છે, માટે પુદ્ગલ દ્રવ્યરૂપે કર્મ નિત્ય છે, અને પર્યાયથી અનિત્ય છે; જ્યારે જીવ અને કર્મનો સંવંધ તદ્દન નાશ પામે છે, ત્યારે જીવ મોક્ષ પામે છે. આ પ્રમાણે છ વિકલ્પ સમજવાથી વંધ

પાઠ ૭૧ મો.

[વંધના ઉત્તર હેતુના સત્તાવન ભેદ.]

મિથ્યાત્વ.

જે ધર્મથી વિરુદ્ધ હોય, તેને સત્ય માન્યું, તે મિથ્યાત્વ કહેવાય છે, તે મિથ્યાત્વના પાંચ પ્રકાર છે. આભિગ્રહીક મિથ્યાત્વ, ૨ અનભિગ્રહીક મિથ્યાત્વ, અભિનિવેશ મિથ્યાત્વ, ૪ સંશય મિથ્યાત્વ, અને ૫ અનાભોગ મિથ્યાત્વ—એવાં નામ છે.

જે જીવ એમ જાણે કે, “ જે કાંઈ હું સમજ્યો છું તે સત્ય છે, વીજાની સમજ ઠીક નથી ” આવું ધારીને સત્ય અસત્યની પરીક્ષા કરવાની જે ઇચ્છા થાય નહીં, તેમજ તે સત્ય અસત્યનો નિર્ણય પણ કરે નહીં, જે મત મોટે ગ્રહણ કરેલો તેજ સત્ય છે, એમ માની લીધી વાત ન મુકે, તે પહેલું આભિગ્રહીક મિથ્યાત્વ કહેવાય છે.

જે જીવ એમ માને કે, સર્વ મતો સારા છે, સર્વ મતોની અંદર મોક્ષ મળે છે. કોઈ પણ મતને નઠારો કહેવો ન જોઈએ, થપા ધર્મોને નમસ્કાર કરવો, આ વીજું અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ છે.

જે જીવ જાણીને જુદું વોલે, કદિ અજાણથી કાંઈ ખુલ્લું પડી ગઈ હોય, અને તેને જો કોઈ વિદ્વાન્ વતિ, તોપણ

તે કેવું મિથ્યાત્વ કહેવાય ? ૭ અનાયોગ મિથ્યાત્વનું
લક્ષણ કહો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

નિર્ણય, કદાચદ, કપોલકલ્પિત, યુક્તિ, મયન,
મહન, ઉપયોગ.

પાઠ ૭૨ મો.

(યંધ હેતુના સંત્તાવન ભેદ.)

અવિરતિ અને કપાય.

જે હિંસા થાય તેવા કામમાંથી વિરામ ન પામવું,
તે અવિરતિ કહેવાય છે. તે અવિરતિના ચાર ભેદ થાય
છે. પાંચ ઈન્દ્રિય, છઠું મન, અને છકાય મઝી ચાર ભેદ
થાય છે. પાંચ ઈન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયમાં મત્તર્થાવધી,
કોઈ પણ પાપમય વસ્તુથી મનનો નિરોધ કરવો નહીં,
અને છ જીવ નિકાયની હિંસામાં પ્રવૃત્તિ કરવી, તે યથી
મઝીને ચાર પ્રકારની અવિરતિ થાય છે.

ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ—એ કપાય કહે-
વાય છે. તે કપાયના પચવીસ ભેદ થાય છે. અનંતાનુ-

રેંધી ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ, અમત્યાલયાની જેન
 માન, માયા, અને લોભ. મત્યાલયાની ક્રોધ, માન, માય
 અને લોભ અને મંચ્ચલન. ક્રોધ, માન, માયા, અને લો
 ભ-૧ સોહ, તથા ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ વદ
 ૫ શીઠ, ૬ તુગુપ્મા, ૭ સ્ત્રી વેદ, ૮ પુરુષ વેદ, અને ૯
 નપુંમક વેદ—૧ નવ નોરુપાય—૧ પચવીશ કથાઓ
 ખેદ કંઈમાય છે, નેમ્નો કથા સંસારની સિધિની રૂ
 રામણ છે.

नामंश प्रथम.

૧. અભિજિતિ પાસે શું ? ૨. અભિજિતિના કંદારા ખેડે છે ? ૩. અભિજિતિના રાજ ખેડ ગમ્મારો. ૪. રજાપ કદા ? ૫. રજાપના કંદારા ખેડ થાય છે ? ૬. રજાપના રજાપના ખેડ ગમ્મારો.

विषयके नीचेका दस्तावेज समग्रतः भारतीय.

ଶ୍ରୀ ୧, ୩୩୩୩୩, ୩୩୩୩ ୩୩୩, ୩୩୩ ୩ ୩.
୩୩ ୩୩୩.

પાઠ ૭૩ મો.

(વંધ હેતુના સત્તાવન ભેદ.)

યોગ—ભાગ ૧ લો.

મન, વચન, અને કાયા—૫ યોગના ગ્રણ મકાર છે, તે યોગ વંધના હેતુમાં ગણાય છે. તે ગ્રણ મકારના યોગના ઉત્તર ભેદ પંદર થાય છે. મનોયોગના ચાર ભેદ, વચનયોગના ચાર ભેદ, અને કાય યોગના સાત ભેદ, એવી રીતે સર્વ મઝીને પંદર ભેદ થાય છે.

સત્ય મનોયોગ, અસત્ય મનોયોગ, મિશ્ર મનોયોગ, અને વ્યવહાર-મનોયોગ—૫ ચાર મનોયોગનાં નામ છે. મનનું વીજું નામ અંતઃકરણ છે. તેમના દ્રવ્યમન અને ભાવમન એવા બે ભેદ છે. મનોવર્ગણનાં પુલ્ગલ ગ્રહણ કરી તે પુલ્ગલોને ચિંતન ધર્મરૂપે મનપણે પરિણમાવે તે દ્રવ્ય મન કહેવાય છે, અને કર્મના ક્ષય ઉપશમથી જે મતિ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય, તેનું નામ ભાવમન કહેવાય છે. તેવા જ્ઞાનથી આ બધો વ્યવહાર સિદ્ધ થાય છે, અને વ્યવહારથી તેમ સત્ય ત્રિગેરનો વ્યપદેશ પ્રાપ્ત કરે છે. વઝી ઉપચારથી દ્રવ્ય મન જ્ઞાતાં થાય છે. ઇન્દ્રિયના આચરણ કર્મનાં સંયોગશમથી જે મનોજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય, તેવડે પરિણામ પામેલા આત્માને અસર કરવાવાળી મનોવર્ગણાનુ

જેમકે “ હરિચંદ્ર અહીં આવે ” દામોદર આ વસ્તુ આપ, આમ ચિંતવવાથી જિન વચન વિરોધાય નહીં, તેથી અસત્ય પણ નહીં, અને આરાધક પણ નહીં, તેથી સત્ય પણ નહીં, માટે આ ચિંતવતું, તે વ્યવહાર મનોયોગ કહેવાય છે, અને તેજ પ્રમાણે ઘોલવું, તે વ્યવહાર વચનયોગ કહેવાય છે; એવી રીતે મનોયોગ તથા વચનયોગના આઠ ભેદ થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ યોગના કેટલા પ્રકાર છે ? ૨ યોગના ઉચ્ચ ભેદ કેટલા થાય છે ? તે, વધા ગણાવો. ૩ મનોયોગના ચાર ભેદનાં નામ આપો. ૪ મનનું ચીજું નામ શું ? ૫. મનના કેટલા પ્રકાર છે ? ૬ દ્રવ્યમન અને ભાવમનનાં લક્ષણ કહો. ૭ મન એ શી વસ્તુ છે ? તે સમજાવો. ૮. વચનયોગ પટલે શું ? ૯ મનોયોગ અને વચનયોગના કેટલા પ્રકાર છે ? ૧૦ સત્ય મનોયોગ અને અસત્ય મનોયોગ પટલે શું ? તે દ્રષ્ટાંત સાથે સમજાવો. ૧૧ સત્ય વચનયોગ અને અસત્ય વચનયોગ વિષે સમજાવો. ૧૨ મિશ્ર મનોયોગ પટલે શું ? તે દાસલા સાથે સમજાવો. ૧૩ મિશ્ર મનોયોગ અને મિશ્ર વચનયોગમાં શો તફાવત છે ? ૧૪ વ્યવહાર મનોયોગનો દાસલો આપો.

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

ઢબર ભેદ, ચિંતન ધર્મ, વ્યવસ્થા, જ્ઞાતા, ખાસ
જ્ઞે, મનોવર્ગના, ચીજે, પરમાણુઓ, સાધર્મ્ય, દ્રવ્યસ્ત, નિસ્ત, પર્યાયસ્ત, અનિત્ય, અનિર્વાચ્ય, વિરોધાત્મક, આત્મસ્ત.

પાઠ ૭૪ મો.

પ્રથમ ભાગ ૨ જો.

માન્યોને નિરામ કરતા જે ગુણમય દ્રવ્યથી સ્વયં
ધરતી, જે હાલમાં જોવામાં છે તેમ જ તે દ્રવ્ય જે
માન્યોને દેખાતું નથી તેમ છે, તેમ માન્યોને દેખાતું
હાલમાં છે, તેના પાંચમાં ઓછા પાંચમાં સીધું જો
માન્યોને માન્યો છે. તેમ માન્યો પાંચમાં જો
જોવા પડતું જોવા પડતું છે, તેમ માન્યો જોવા
પડતું માન્યો સીધું જોવા પડતું છે.

૧. માન્યોને માન્યો છે. ૨. માન્યોને માન્યો
૩. માન્યોને માન્યો છે. ૪. માન્યોને માન્યો છે.
૫. માન્યોને માન્યો છે. ૬. માન્યોને માન્યો છે.
૭. માન્યોને માન્યો છે. ૮. માન્યોને માન્યો છે.
૯. માન્યોને માન્યો છે. ૧૦. માન્યોને માન્યો છે.
૧૧. માન્યોને માન્યો છે. ૧૨. માન્યોને માન્યો છે.

પહેલાં બે ઔદારિક કાયયોગ અને ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ મનુષ્ય અને તિર્યચમાં હોય છે. ત્રીજો વૈક્રિય કાયયોગ, અને ચોથો વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ, તે સ્વર્ગવાસી દેવતાઓમાં હોય છે, પાંચમો આહારક કાયયોગ, અને છઠ્ઠો આહારક મિશ્ર કાયયોગ તે ચૌદ પૂર્વધારી સાધુઓમાં હોય છે, સાતમો કાર્મણ કાયયોગ, જીવ જ્યારે મૃત્યુ પામી વીજા ભવમાં જાય છે, ત્યારે તે રસ્તામાં તેની સાથે રહે છે, તેમજ તે સમુદ્ધાત અવસ્થામાં કેવલીને હોય છે.

કદિ અહીં કોઈ શંકા કરે કે, જ્યારે કાર્મણ કાય-યોગને ગણવામાં આવ્યો, તો પછી તૈજસ શરીરને છોડીને આઠમો તૈજસ કાયયોગ કેમ ન થાય ? તેના જવાબમાં કહેવાનું કે, તે તૈજસ શરીર આહારનું પાંચને કરવામાં સમર્થ છે, તેથી તેનો કાર્મણ શરીરમાં સમાવેશ થઈ જાય છે, માટે તેને જુદા કાયયોગમાં ગણ્યું નથી.

આ પ્રમાણે કાયયોગના સાત ભેદ થાય છે, જે પ્રથમના ભેદની સાથે મેઘવતાં વધા મઢીને યોગના પંદર ભેદ થયા. મિથ્યાત્વના પાંચ, અવિરતિના વાર, કપાયના પચીસ, અને યોગ પંદર—એમ એકંદર બંધના રેતુના સત્તાવન ઉત્તર ભેદ થાય છે.

पाठ ७५ सो.

बंध तत्त्व विषे कविता.

भुजंगी छंद.

भवे जंतुओ जे थकी कर्म बांधे,
कहे बंधनं तत्त्व ते कर्म सांधे;
जुबो जेम पाणी मळे दूध साथे,
मळे कर्मना पुद्गलो तेम^१ साथे. १

रहे जेम केदी पराधीन छाप,
रहे जीव ते कर्म आधीन आप;
गण्या मूळ ते बंधना हेतु चार,
बीजा उत्तरे^२ ते सतावन सार. २

गणे आदि^३ मिथ्यात्वना भेद पांच,
सदा ते थकी जीवने थाय आंच;^४
वळी अविरतिना वधा भेद बार,
बधे जे थकी जीवने कर्म भार. ३

कपायोतणा भेद पूरा पचीउ,
पटे भार संसारनो तेथी शीप;^५

१ आतना साथे. २ बीजा वधना उत्तर हेतु सतावन छे. ३ प्रदम.

४ दुःख. ५ नाच.

તેની જે પ્રરૂપણા, તે પણ મોક્ષની પ્રરૂપણા છે. કારણ કે જે મોક્ષ છે, તે જીવ પર્યાય સિદ્ધ થયેલા જીવથી જુદો નથી. જીવના પર્યાય સર્વથા જીવથી ભિન્ન. યદ શક્તા નથી.

તે સિદ્ધાન્તું સ્વરૂપ નવ પ્રકારે કહેલું છે, તેથી તે મોક્ષ તત્ત્વના નવ નવ ભેદ ગણાય છે, તે ભેદની પ્રરૂપણા નવ દ્વારથી થાય છે. ૧ સત્પદ પ્રરૂપણાદ્વાર, ૨ દ્રવ્ય પ્રમાણદ્વાર, ૩ ક્ષેત્રદ્વાર, ૪ સ્પર્શનાદ્વાર, ૫ કાલદ્વાર, ૬ અંતર્દ્વાર, ૭ ભાગદ્વાર, ૮ ભાવદ્વાર, અને ૯ અલ્પ બહુત્વદ્વાર, આવાં તેનાં નામ છે.

મોક્ષને વિષે છતાં પદની જે પ્રરૂપણા, તે સત્પદ પ્રરૂપણા નામે પહેલું દ્વાર છે. આ દ્વારમાં છતાં પદની પ્રરૂપણા એવી રીતે છે કે, મોક્ષ એ પદ સત્પદ છે, એટલે છતું પદ છે; કારણ કે તે એક પદ છે. આ જગતમાં જેટલા એક પદવાં પદાર્થો છે, તે વધા છતાં છે, અને જે પદાર્થ બે પદવાં એટલે બે પદવાળા છે, તે છતાં છે, અને અછતાં પણ છે. જેમ ઘટ—[ઘડો] પટ [વસ્ત્ર], એ એક પદવાળાં પદ છતાં છે, અને વંધ્યા પુત્ર [વાંઝળીનો પુત્ર] અશ્વઘ્રંગ (ઘોડાનું શીંગડું) આ વધાં બે પદનાં નામ છે, તે અછતાં છે, અને રાજપુત્ર (રાજાનો પુત્ર) કેતકી પુષ્પ (કેતકીનું ફુલ) આ બે પદવાળા પદાર્થ છતાં પણ છે, તેથી બે પદવાળા પદાર્થ

છતાં પણ છે, અને અછતાં પણ છે. આ ન્યાયથી મોક્ષર
 વ્રત પદવાળું છે, તેથી તે છતું પદ છે.

તે મોક્ષવ્રત અથવા સિદ્ધ પદને ગતિ વિગેરે વૈદ્ય
 માર્ગનાં માથે જોડી દેવું. જેમજી ગતિ ચાર પ્રકારની
 છે. ૧ નમ્રક ગતિ, ૨ નિયમ ગતિ, ૩ મનુષ્ય ગતિ,
 ૪ દેવ ગતિ. તેમાં મનુષ્ય ગતિ ત્રિવાયની શાક્ષીની પણ
 ગતિઓમાંથી મિષ્ટ નથી થતા. શ્રદ્ધિયાં પાંચ છે. ૧ વ-
 શ્વદિય, ૨ ક્ષીરદિય, ૩ પ્રાણદિય, ૪ ચતુર્શ્રદ્ધિય, અને ૫ વ-
 પેદિય. આ વૈશ્વદિયમાંથી મિષ્ટ થાય છે. શાક્ષીની પાંચ
 શ્રદ્ધિયાંમાં મોક્ષ નથી થતા.

તે દાવ છે. ૧ તુષ્ટીદાવ, ૨ અર્ચાદાવ, ૩ નેત્રદાવ,
 ૪ રાત્રીદાવ, ૫ રત્નદાવ, અને ૬ યજ્ઞદાવ. આ છ
 વ દાવનાંથી યજ્ઞદાવનાંથી મોક્ષ થાય છે. શાક્ષીની
 પાંચ દાવનાંથી નથી થતા. પાંચ રત્ન દાવ છે. ૧ વ-
 નોરત, ૨ રત્નનોર, અને ૩ દાવનોર. તેમાં વૈશ્વદિય
 પ્રાણદિય ક્ષીરદિય દાવનોર છે, અને ક્ષીરદિય ને વૈશ્વદિય
 તુષ્ટીદાવ પ્રાણદિય દાવનોર થતા રત્નનોર છે, અને મોક્ષ
 વૈશ્વદિય ક્ષીરદિય પ્રાણદિય રત્નનોર છે. આ છ દાવ
 ૧ વૈશ્વદિય, ૨ ક્ષીરદિય, ૩ પ્રાણદિય, ૪ ચતુર્શ્રદ્ધિય, અને ૫ વ-
 પેદિય. આ વૈશ્વદિયમાંથી મિષ્ટ થાય છે. શાક્ષીની પાંચ
 શ્રદ્ધિયાંમાં મોક્ષ નથી થતા.

ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ—એ ચારે કપાય
પણ સિદ્ધમાં હોતા નથી; કારણ કે, જ્યારે ચારે કપાયનો
નાશ થાય, ત્યારેજ સિદ્ધાવસ્થા મેળવાય છે.

મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, અને
કેવલજ્ઞાન—આ પાંચ પ્રકારે જ્ઞાન છે, અને મતિઅજ્ઞાન,
શ્રુતઅજ્ઞાન, અને વિભંગ જ્ઞાન—આ ત્રણ પ્રકારે અજ્ઞાન છે.
તેમાં પ્રથમના મતિ, શ્રુત, અવધિ અને મનઃપર્યવ—એ ચાર
જ્ઞાનમાં અને ત્રણ અજ્ઞાનમાં સિદ્ધપણું હોતું નથી. એકલા
કેવલજ્ઞાનમાંજ સિદ્ધપણું પમાય છે.

૧ સામાયિક, ૨ હેતોપસ્થાપનોપ, ૩ પરિહાર
શુદ્ધિ, ૪ સૂક્ષ્મસંપંરાય, અને ૫ યથાભ્યાસ—આ પાંચ
કારનાં ચારિત્ર તથા તેનાં પ્રતિપક્ષી દેશસંયમ તથા
સંયમ—એ બધામાંથી યથાભ્યાસ ચારિત્રમાંથી મોક્ષ
પામી શકાય છે. બાકી ચારમાંથી જવાતું નથી.

૧ ચક્ષુ, ૨ અચક્ષુ, ૩ અવધિ અને ૪ કેવલ—આ
દર્શનોમાં પહેલાં ત્રણ દર્શનોમાંથી સિદ્ધ થવાતું નથી,
કેવલ દર્શનમાંજ સિદ્ધપણું પમાય છે. ૧ કૃષ્ણ, ૨
૩ કાપોત, ૪ તેજ, ૫ વદ્ય, અને ૬ શુક્લ—આ
શ્રવણોમાંથી સિદ્ધપણું પમાતું નથી. અલેક્ષી ભાવે
સિદ્ધપણું પમાય છે.

सारांश प्रश्नो.

[illegible]

દર્શનમાંથી સિદ્ધપણું પમાય ? ૨૬ છ લેણ્યાઓમાંથી
સિદ્ધપણું પમાય કે નહીં ? ન પમાય તેનું શું કારણ છે ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતિ આપવી.

ધર્મ, ધર્મો, પ્રરૂપણા, પર્યાય, સત્યદ, એક પદવાચી
તપધી, અવેદી, અકપાયી, દેશસંયમ, અસંયમ.

પાઠ ૭૭ મો.

મોક્ષતત્ત્વ ભાગ ૨ જો.

પ્રાણીની ભવ્ય અને અભવ્ય, આવી બે પ્રકારની
છે. બંને અવસ્થામાંથી ભવ્યમાં મોક્ષ છે, અભવ્યમાં
૧ ક્ષાયિક, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ઉપશમ, ૪ સાસ્ત્રાદન
વેદક—આ પાંચ સમ્યવત્ત્વના પ્રકાર છે. તેઓના
મિથ્યાત્વ અને મિથ્ર છે. તેઓમાંથી ક્ષાયિક
ત્રિવાય વીજાં ચાર સમ્યવત્ત્વોમાંથી સિદ્ધપણું ન
તેમનું જે મિથ્યાત્વ અને મિથ્ર છે, તેમાંથી પણ
હોતું નથી. કારણ કે, ક્ષાયિક ત્રિવાયના વીજાં
ક્ષયોપશમ વિગેરે ભાવમાં વર્તનારાં છે, અને
સમ્યવત્ત્વ તેનું નથી, માટે તેમાં સિદ્ધપણું પમાય છે,

સંજીમાંથી મોક્ષે જવાય છે, અસંજીમાંથી જવાતું નથી. આહાર ત્રણ પ્રકારના છે. ૧ ઓજ આહાર, ૨ લોમ આહાર, અને ૩ પ્રક્ષેપ આહાર—એવાં તેમનાં નામ છે. આ ત્રણે પ્રકારના આહારમાંથી સિદ્ધપણું પમાતું નથી, અણા-હારીપણામાં પમાય છે.

આ પ્રમાણે સત્પદ પ્રરૂપણા નામે પહેલું દ્વાર વિસ્તારી જનાવી, હવે વીજાં દ્વાર સંક્ષેપથી કહેવામાં આવે છે.

સિદ્ધના જીવ ગણત્રીમાં અનંત છે, એમ સિદ્ધના જીવ દ્રવ્ય વિષે વિચારયું, તે દ્રવ્ય પ્રમાણ નામે વીજું દ્વાર છે. આકાશના એક દેશમાં સર્વ સિદ્ધોનું સ્થાન છે, તે આકાશ દેશનું પ્રમાણ શું છે ? ધર્માસ્તિકાય વિગેરે પાંચ દ્રવ્ય જ્યાં સુધી છે, ત્યાં સુધી લોક છે, એવા લોક આકાશના અસંખ્યાતમા ભાગમાં સિદ્ધ રહે છે. આ પ્રમાણે સિદ્ધના અવગાહના ક્ષેત્ર વિષે વિચારયું, તે ત્રીજું ક્ષેત્રદ્વાર છે. જેટલા આકાશના ભાગમાં સિદ્ધ રહે છે, તેનાથી સ્પર્શનાનો ભાગ કાંઈક અધિક છે, એટલે જેટલા આકાશ પ્રદેશને સિદ્ધના જીવ ફરશે એમ વિચારયું, તે ચોથું સ્પર્શનાદ્વાર છે. એક સિદ્ધને આશ્રીને સાદિ અનંતકાલ અને સર્વ સિદ્ધને આશ્રીને અનાદિ અનંતકાલ એટલે સિધ્ધનો કાલ આદિ અનંત છે, એમ કહેયું, તે પાંચમું કાલદ્વાર છે. સિધ્ધોની વચ્ચે અંતર નથી, સર્વ સિધ્ધો માંદોમાંદે મઝીને રહેલ છે, તેમજ ફ-

હોય, તેનું શું કારણ ? ૭ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના કેટલા
 ભેદ છે ? ૮ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ ક્ષાયિક વિષે સમજાવો.
 ૯ ભવસ્થ કેવલીઓને કેવું ક્ષાયિક હોય છે ? ૧૦ શ્રે-
 નિક વિગેરેને કેવું ક્ષાયિક હતું ? ૧૧ સાદિ અને સપર્ય-
 વસાન પટેલે શું ? ૧૨ અશુદ્ધ ક્ષાયિકમાં સિદ્ધપણું
 કેમ ન હોય ? તે સમજાવો. ૧૩ અપાય અને સત્ દ્રવ્ય-
 નો અર્થ શું ? ૧૪ શુદ્ધ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ક્યારે થાય
 છે ? ૧૫ સંજ્ઞાના કેટલા પ્રકાર છે ? ૧૬ કઈ સંજ્ઞાથી
 સંજ્ઞી કહેવાય ? ૧૭ વ્યવહારમાં કેવા સંજ્ઞીનું ગ્રહણ ક-
 રાય છે ? ૧૮ કેવો જીવ સંજ્ઞી કહેવાય છે, અને કેવો
 જીવ અસંજ્ઞી કહેવાય છે ? ૧૯ આહાર કેટલા પ્રકારના
 છે ? તેનાં નામ આપો. ૨૦ ગ્રણે પ્રકારના આહારમાંથી સિ-
 દ્ધપણું હોય છે કે નહિ ? ૨૧ દ્રવ્ય પ્રમાણદ્વારમાં શેનું
 ચિંતવન થાય છે ? ૨૨ સિદ્ધના જીવ કેટલા આકાશ
 પ્રદેશને ફરશે, એવો વિચાર કયા દ્વારમાં છે ? ૨૩ ક્ષે-
 ત્રદ્વારમાં શું વિચારવાનું છે ? ૨૪ સિદ્ધોની વચ્ચે અંતર
 નથી, એ વિચાર કયા દ્વારમાં છે ? ૨૫ કાલદ્વારમાં શેનો
 વિચાર છે ? ૨૬ ક્ષાયિક વિગેરે પાંચ ભાવમાંથી સિ-
 દ્ધના જીવ કયા ભાવે છે ? એ વિચાર કયા દ્વારમાં આવે
 છે ? ૨૭ ભાગદ્વારમાં શું આવે ? તે સમજાવો. ૨૮ અં-
 તરદ્વારમાં શેનો વિચાર કરવાનો છે ? તે કહો. ૨૯ અલ્પ-
 બહુત્વદ્વાર વિષે સારી રીતે સમજાવો.

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूति आपयी.

अनीतकाळ, प्रणिपत्ती, मिथ, सगोपसम विंगरे भार.
अराग, सन् द्रव्य सहित, भवस्य केवली, शुभ्य सखा-
क, सम्यग्द्रष्टे, सादि, सपर्यवसान, अराग सखा-
मनिज्ञाननो भंग, शुभ्य सम्यगत्न, हेतुवाशेपदेगिनी, शी-
वाशेपदेगिनी, दीर्घकालिनी, विहाळ विषयसाजें, मनोवि-
ज्ञान, भोज भाहार, ज्योष भाहार, प्रसेव भाहार, भग-
रागी, अरागना भंग, फागें, भंग, भार, सायिकदादि-
जायिक भार.

पाठ ७८ मो.

विद्यना पद ४ नः

विद्यना पद ४ नः, १ ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

તીર્થંકર પદવી પામીને જે મોક્ષે ગયેલા, તે જિન-
સિદ્ધા નામે પહેલો ભેદ છે. સામાન્ય કેવલી થઈને જે
મોક્ષે ગયા, તે અજિનસિદ્ધા નામે ત્રીજો ભેદ છે. તીર્થ-
કરને કેવલજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી જે મોક્ષે ગયા, તે તીર્થ-
સિદ્ધા નામે ત્રીજો ભેદ છે. તીર્થકરને કેવલજ્ઞાન ઉપજ્યા
પહેલાં જે મોક્ષે ગયા, તે અતીર્થસિદ્ધા નામે ચોથો ભેદ
છે. ગૃહસ્થના વેપમાં રહીને મોક્ષે ગયા, તે ગૃહસ્થલિંગ
સિદ્ધા નામે પાંચમો ભેદ છે. યોગી, સંન્યાસી અને તા-
પસ વગેરેના વેપમાં રહીને મોક્ષે ગયા, તે અન્યલિંગ
સિદ્ધા નામે છઠ્ઠો ભેદ છે. સાધુના વેપે જે મોક્ષે ગયા,
તે સ્વલિંગ સિદ્ધા નામે સાતમો ભેદ છે. સ્ત્રીવેદ પા-
મીને જે મોક્ષે ગયા, તે સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધા નામે આઠમો
ભેદ છે. પુરુષવેદ પામીને જે મોક્ષે ગયા, તે પુરુષલિંગ
સિદ્ધા નામે નવમો ભેદ છે. નપુંસકવેદ પામીને જે મોક્ષે
ગયા, તે નપુંસકલિંગ સિદ્ધા નામે દશમો ભેદ છે.
કોઈ પદાર્થને દેખીને પ્રતિવોધ પામી જે મોક્ષે ગયા, તે
પ્રત્યેક બુદ્ધ સિદ્ધા નામે અગીયારમો ભેદ છે.

ગુરુના ઉપદેશ વિના પોતાની મેઢે જાતિસ્મરણ વિ-
ગેરેથી પ્રતિવોધ પામી જે મોક્ષે ગયા, તે સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધા
નામે બારમો ભેદ છે. ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળી વિરાગ્ય પામી
મોક્ષે ગયા, તે બુદ્ધચોધિત સિદ્ધા નામે ત્રીસમો ભેદ

सिद्ध कोने कहेवाय ? १५ एक समयने विपे
 ज मोक्षे गया होय, ते केवा सिद्धा कहेवाय ? १६
 अवोधित सिद्धा कोने कहेवाय ? १७ अनेक सिद्धा
 न ? ते कहो.

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूती आपवी.

सामान्य केवळी, योगी, संन्यासी, तापस, जाति
 रण.

खंड ४ थो.

पाठ ७९ मो.

अजितनाथ भाग २ लो.

चोरीय नोपिहगेमा चीना नोपिहह अजितनाथ
 अजितनाथ हरेसाय जे. भगवत्पदार्थ पदार्थ पदार्थ
 पद नया, पदार्थ १२ सादृ वेगमा वेगमा पदार्थ ११, १२
 निर्यात १ नोपिहह नावहमे ना या पदार्थ १२ १३ १४
 १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५०
 ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७०
 ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९०
 ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११०

સીતું નામ અયોધ્યા છે, તેમાં અજિતનાથનો જન્મ થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ જિતશત્રુ, અને માતાનું નામ વિજયાદેવી હતું. જિતશત્રુ રાજાને સુમિત્ર નામે એક માઈ હતો, તેને યુવરાજ પદ આપવામાં આવ્યું હતું. જ્યારે અજિતનાથ વિજયાદેવી માતાના ગર્ભમાં આવ્યા, ત્યારે તેમની માતાએ ચૌદ સ્વપ્નાં જોયાં હતાં. તેમનો જન્મ માધ્ય પુદી આઠમને દિવસે થયો હતો. તેમના મૃતિકાગૃહ અને તન્મ વચ્ચેની વધી જાતની ક્રિયાઓ ઋષભદેવ મુગવંતની પેઠે કરવામાં આવી હતી. આજ સમયે જિતશત્રુ રાજાનાં માઈ સુમિત્રની વૈજયંતી નામની સ્ત્રીથી એક પુત્રનો જન્મ થયો હતો, તેનું નામ સગર પાડવામાં આવ્યું હતું. તે વેળે કુમારો સાથેજ ઉછર્યા હતા, અને યોગ્ય વયે અભ્યાસમાં પણ સાથેજ જોડાયા હતા. જ્યારે અજિતનાથ જુવાન થયા, ત્યારે તેમનો વિવાહ સૈકઢો રાજકન્યાઓની સાથે થયો હતો. પોતાના પિતા જિતશત્રુ રાજાના આગ્રહથી મથુરે તે વિવાહ સ્વીકાર્યો હતો. મથુરો વિવાહ કર્યા પછી રાજા જિતશત્રુએ તેમની પાસે દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા માગી હતી. અજિતનાથે પિતાને દીક્ષા લેવાને સુચી સાથે રજા આપી, એટલે રાજા જિતશત્રુએ મોટા ઉત્સવથી અજિત સ્વામીનો રાજ્યાભિષેક કર્યો હતો.

અજિતસ્વામી રાજા થયા પછી તેમણે પોતાના પિતાનો મોટા આદંબરથી દીક્ષા મહોત્સવ કર્યો હતો. રાજા જિતશત્રુને રાજ્યની જેમ અસંદેહ ઘટનું પાલન કરનાં અનુ-

કરી, આત્મ સ્વરૂપમાં રહેવું, કે જેથી આ સંસાર સમુદ્રનો પાર આવે.

આ પ્રમાણે જ્યારે અજિતસ્વામી વૈરાગ્ય પામ્યા, ત્યારે સારસ્વત વિગેરે લોકાતિક દેવતાઓ આવી જનાવ્યું કે, ભગવન્ ! આપ સ્વયંબુદ્ધ છો, તેથી અમે આપને બોધ આપવાને લાયક નથી, તથાપિ ષટ્કું માત્ર યાદ આપીએ છીએ કે, “ આપ ધર્મ તીર્થ પ્રવર્ત્તાઓ. ” દેવતાઓનાં આવાં વચનથી તરતજ પ્રભુનો વૈરાગ્ય વૃદ્ધિ પામ્યો, અને તેમણે સગર કુમારને બોલાવી, આ પ્રમાણે કહ્યું—

“ મિય ભાઈ સગર ! મારી ઇચ્છા આ સંસારરૂપ સમુદ્રને તરવાની થઈ છે, હવે તમે આ રાજ્યને ચલાવો. ” પ્રભુનાં આવાં વચનથી સગર કુમારના નેત્રમાં આંસુ આવી ગયાં, અને તેમણે રોતાં રોતાં કહ્યું, પૂજ્ય વંધુ ! આ શું બોલો છો ? મેં આપનો શો અપરાધ કર્યો છે, કે જેથી મને જુદો પાડવાની આવી આજ્ઞા કરો છો ? કદિ મેં અપરાધ કે અભક્તિ કરી હોય, તો તે આપની અપ્રસન્નતાને માટે ન થવી જોઈએ; કારણ કે, પૂજ્ય પુરુષો પોતાના અભક્ત કે અપરાધી શિશુને શિક્ષા આપે છે, પણ તેને છોડી દેતા નથી. સ્વામી ! હું તમારા ચરણની સેવા છોડીશ નહીં. જ્યારે તમે રાજા થયા હતા, ત્યારે હું યુવરાજ થયો હતો, તેમ તમે વ્રતધારી થશો, તો હું તમારો શિષ્ય થઈશ. સગર કુમારનાં આવાં વચન સાંભળી, પ્રભુ

પછી ભક્તિથી સુશોભિત એવો સગર રાજા મંથુની ભક્તિપૂર્વક સ્તુતિ તથા નમસ્કાર કરી નેત્રમાં આંસુ પાડતો હલ્લે હલ્લે પોતાની રાજધાનીમાં પાછો આવ્યો હતો. અજિત ભગવાને દીક્ષા લીધા પછી વીજે દિવસે બ્રહ્મદત્ત રાજાને ઘેરે ક્ષીરવટે છઠ્ઠ તપનું પારણું કર્યું હતું. મંથુના પારણાના પ્રભાવથી બ્રહ્મદત્ત રાજાનાં આંગણામાં દેવતાઓ સાઢાવાર ક્રોડ સોનૈયાની, ઝંચી જાતનાં વસ્ત્રોની, મુગંધી જલ્લની અને પંચરંગી પુષ્પોની દૃષ્ટિ કરી હતી, તથા હુંદુ-ભિના નાદ સાથે “ અહોદાન, અહોદાન ” એમ ઉચ્ચાર કરતાં જયનાદ કર્યો હતો. મંથુ જ્યારે બ્રહ્મદત્ત રાજાના ઘરમાંથી પારણું કરી વાહેર નીકળ્યા એટલે તેમનાં પગલાં ઉપર બ્રહ્મદત્તે એક રત્નની પીઠ કરાવી હતી. વાયુની જેમ સ્વતંત્ર વિહારી ભગવાન અજિતસ્વામી નિર્ગ્રંથ, નિર્મમ અને નિસ્પૃહ થઈ પોતાના સંસર્ગથી ગ્રામ અને શહેરોને તીર્થરૂપ કરતા સર્વ પૃથ્વીમાં વિચર્યા હતા. એ મહાનુભાવે ઝગ્ર તપ કર્યું હતું, વિવિધ પ્રકારના ઝગ્ર તપથી અને વિવિધ પ્રકારના અભિગ્રહોથી પરીપહને સહન કરતાં મંથુએ વાર વર્ષ નિર્ગમન કર્યાં હતાં.

દરેક ગામ, દરેક શહેર અને દરેક અરણ્યમાં ફરતાં ફરતાં મંથુ સહસ્રામ્રવનમાં આવ્યા, અને ત્યાં સપ્તચ્છદ દક્ષ નીચે કાયોત્સર્ગે રહ્યા હતા. ત્યાં મંથુનો ધ્યાનરૂપ અગ્નિ દીપાયમાન ચતુર્થી અગ્નિવટે જેમ વરફનો લય થઈ જાય, તેમ તેમનાં ધાતિકર્મો સર્વથા લય પામી ગયાં, અને

बहुने केरळज्ञान उत्पन्न थयुं हुतुं. ते समये पोर सनने
थुरळ एकादशीनो दिवस हतो, चंद्रनी साथे सोने
नक्षत्रनो योग थयो हतो.

बहुने केरळज्ञान यथापी सौधर्मरति इतुं बर
करायमान थयुं, एतने अरुपि ज्ञानपी ते वा ज्ञानो, ते
इत तया बीना इतो देवताभोने साथे छह केरळज्ञाने
उत्तर कराने भाव्या हत, अने त्या बहुने मोठे मोठे
मंदरमण्डल रचुं हुं. अतिथ बहु "तीर्थांच वर"
एव ह्यो मंदरमण्डली मध्ये भावेना मिश्रमण्डल हत
हट वरा, अने ह्यो इतो बहुनी स्तुति ह्यो ह्यो.

आ ह्यांच उपासनाक जागेपी गांवची मंडळ
ह्योच बहुने राहता भाव्या, अने तेवगे राहवली मंडळ
उपासनाकने माहासाह कोट मोर्निवानु इतान भाव
मंडळ इतर जाग्यो मंदरमण्डली वीरु ह्यो बहुनी
वरती स्तुति ह्यो ह्यो. ते मंडळे अतिथ वर
ह्यो ह्यो भावो, ते तेवगे भाव्या, भाव्या, इत ह
मंडळ वरती इत वरती मंडळ वरती भाव्या
मंडळ वरती मंडळ वरती भाव्या ह्यो, अने ते
मंडळ वरती मंडळ वरती भाव्या ह्यो, अने ते
मंडळ वरती मंडळ वरती भाव्या ह्यो, अने ते

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ અજિતનાથ ભગવાન્ કેટલામા તીર્થકર છે ?
 અજિતનાથ કયા વંશમાં થયા હતા ? ૨ તેમને કેટલા
 કરવા પડ્યા હતા ? તેમણે કરેલા ભવનાં નામ શું ?
 વિમલ્લવાહન કયા ક્ષેત્રમાં, કયા વિજયમાં અને કઈ
 રીતમાં થયા હતા ? ૬ વિમલ્લવાહને કોના સોધથી
 અને છોડી દીધું હતું ? ૭ તેણે તીર્થકર નામકર્મ કેવી
 રીતે કર્યું હતું ? ૮ વિમલ્લવાહન કયા વિમાનમાં દેવતા
 હતા ? ૯ અજિતનાથનો જન્મ કઈ નગરીમાં થયો
 હતો ? ૧૦ તેમના પિતાનું અને માતાનું શું નામ હતું ?
 અજિતનાથના પિતાના માણસનું શું નામ હતું ?
 અજિતનાથ પ્રમુખનો જન્મ કયા માસમાં, કયા પક્ષમાં,
 વિધિય થયો હતો ? ૧૩ અજિતનાથના કાકા સુમિ-
 ત્રીનું શું નામ હતું ? ૧૪ સુમિત્રના પુત્રનું શું નામ ?
 અજિતકુમારનો વિવાહ થયો કે નહીં ? ૧૬ અજિત-
 નો વિવાહ થયા પછી તેમના પિતા અજિતશત્રુ રાજાએ
 આજ્ઞા માગી હતી ? ૧૭ રાજ્ય પાલતાં અજિતનાથને
 સ્વયંથી માંદીને કેટલા પૂર્વ થયા હતા ? ૧૮ અજિત-
 નીને વૈરાગ્ય થયો, ત્યારે કેવો વિચાર થયો હતો ?
 સંસેપમાં સમજાવો. ૧૯ પ્રમુખે વૈરાગ્ય થતાં કયા દેવ-
 નો આગ્નિ હતા ? અને તેમણે શું કર્યું હતું ? ૨૦ અ-
 નાથે વૈરાગ્ય થયા પછી પોતાના રાજ્ય ઉપર કોનો

પાઠ ૮૦ મો.

અજિતનાથ—ભાગ ૨ જો.

પ્રધુની દેશના સમાપ્ત થયા પછી સિંહસેન નામના ના મુખ્ય ગણધરે દેશના આપી હતી. ગણધરની દેશના થયા પછી સર્વ દેવતાઓ અને સગર રાજા પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા હતા.

મગધોન્ શ્રી અજિતનાથના તીર્થનો અધિષ્ઠાયક યક્ષ નામે એક યક્ષ થયો હતો, તેને ચાર મુખ હતાં, ચારે બાજુ હાથ, અને વર્ણ શ્યામ હતો. તેના આઠ માં જમણી તરફ વરદ મુદ્રા, મુદ્ગર, અક્ષમૂળ, અને ચાર અને ઢાલી બાજુ તરફ વીજોરું, અભય મુદ્રા, શક્તિ, અને શક્તિ હતા. અજિતબલા નામે પ્રધુની શા- દેવી થઈ હતી. તે સોનેરી રંગની દેવીને ચાર હાથ અને તે છોડાના આસનપર બેઠી હતી. જમણી તર- ફે હાથમાં વરદ મુદ્રા અને પાશ, અને ઢાલી તર- ફે હાથમાં વીજોરું, અને અંકુશ તેણી ધારણ છે.

સગરચક્રીય જ્યારે વિનીતાનગરીના રાજ્ય ઉપર પો- પાત્ર ભગીરથને વેસાર્યો હતો, ત્યારે અજિતનાથ પ્રધુ વિનીતાનગરીના ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા હતા. તે સ્વર

સાથે મઢેલો હતો, તે સમયે પ્રભુ નિર્વાણ પદને પામ્યા હતા.

પ્રભુને કૌમાર અવસ્થામાં અઢાર લાખ પૂર્વ થયા હતા, રાજ્ય સ્થિતિમાં એક પુર્વાંગે સહિત ત્રેપનલાખ પૂર્વ ગયા હતા, ઉચ્ચસ્થાવસ્થામાં વાર વર્ષ પ્રસાર થયાં હતાં, અને કેવલજ્ઞાનમાં પૂર્વાંગે^૧ તથા વાર વર્ષે વર્જિત એવા લક્ષ પૂર્વ થયા હતા. એકંદર તેમણે વોંતેર લાખ પૂર્વજનું આયુષ્ય ભોગવ્યું હતું. પહેલા તીર્થંકર ઋષભદેવના નિર્વાણથી પચાશ લાખ ક્રોડ સાગરોપમ જતાં અજિતનાથ નિર્વાણ પદને પામ્યા હતા. તેમની સાથે ધીજા એક હજાર મુનિઓ પાદપોષગમ અનશન કર્યું હતું. તેઓ પણ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, મોક્ષ પદને પામ્યા હતા. સગર ચક્રવર્તી પણ કેવલી સમુદ્ધાત કરીને ક્ષણવારમાં પ્રભુના પદને પ્રાપ્ત થયા હતા.

દેવતાઓ પ્રભુના મૃત શરીરને શળગારી શિવિકામાં બેસારી, ગોશીર્ષધંદનની ધિતામાં લઈ ગયા હતા, ત્યાં અગ્નિકુમારે અગ્નિ કર્યો હતો, અને વાયુકુમારે તેને પ્રગ્લિત કર્યો હતો. અસ્થિ વિના પ્રભુની વીંજી સર્વ ધાતુ ઘઢી ગઈ હતી. પછી મેઘકુમાર દેવતાએ જલ વર્ષાવી, તે પિત્તને યુક્ષાવી હતી. પ્રભુની ઉપરની જાગળી અને ટાપી તરફની દાઢો શક્ર અને ઇરાન ઈંદ્ર લઈ ગયા, અને નીચેની ધંને દાઢો ચમર અને ચલિ ઈંદ્ર લઈ ગયા હતા, ધી-

ના દંદોર મધુના દાંત લોચા, અને દેરતાખોર યાંચ
 નોતી રતી. દંદોર પોતપોતાની સુષર્પી સપાની રાજ
 માળચક નાચના સંખેની અંદર રાજચ મોગાજ
 રાજનાની ને મધુની દાંતો મુઠી, તેની મંદ, પુણ, એ
 પૂરપી પૂના કરતા લામ્યા.

મારાંજા મધો.

૧ મધુના પોતા મનમનું મું નાચ ૧ ૨ મધો
 નાચના પોતાનો મોગાજક પાત કોત ૧ ૩ મધો
 મધો છે ૧ ૪ મધો મધુની માળા રોત ૧ ૫
 મધો ૧ ૬ મધો મધુ મધો છે ૧ ૭ મધો મધો
 મધો રોત મધો રોત ૧ ૮ મધો મધો મધો
 મધો, મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૯
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૦
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૧
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૨
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૩
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૪
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૫
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૬
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૭
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૮
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૧૯
 મધો મધો મધો મધો મધો મધો મધો ૧ ૨૦

स्थावस्थापां अने केवळज्ञानमां केटला केटला पूर्व के वर्ष
 ययां हतां ? १३ एकंदर तेमणे केटला लाख पूर्वतुं आयुष्य
 भोगव्युं हतुं ? १४ पहला तीर्थकरना निर्वाण पछी केटला
 सागरोपम जनां अजितनाथतुं निर्वाण ययुं हतुं ? १५ प्र-
 भुनी साथे केटला मुनिओए पादपोषगम अनशन कयुं हतुं ?
 १६ देवताओए प्रभुनां मृत शरीरने भुं कयुं हतुं ?
 १७ प्रभुनी चिता उपर देवताओए भुं भुं कयुं हतुं ?
 १८ प्रभुनी उपरनी जमणी अने हाथी तरफनी दाढो कया
 कया इंदो लइ गया हता ? १९ नीचेनी वे दाढो कया
 कया इंदोए लीधी हती ? २० प्रभुनां दांत अने अस्थि
 कोण लइ गया हता ? २१ ते दाढो इंदोए क्यां राखी
 हती ? २२ ते दाढोनी पूजा शेनायी करता हता ?

शिक्षके नीचेना शब्दोनी समजूती आपवी.

अधिष्टायक, वरदमुद्रा, अक्षसूत्र, अभयमुद्रा, अंकुश,
 पर्पदा, संकेत, अग्रहार, अणुव्रत, धर्म अंगीठी, जिनोक्त,
 दाइशक्ति, दानशील, पुष्करवर द्वीप, दीक्षा कल्याणक,
 पूर्वांग, पादपोषगम अनशन, पूर्व, केवळी समुद्रघात, मृत
 शरीर, शिविका, चिता, अस्थि, वज्रमय.

पाठ ८१ मो.

भक्तिनाथ चरित्र रिपे कविता.

मनहर पंड.

સોજા મગિરંદ મહુ રક્ષાકુના સંઘ પાંદિ,
 રત્નદ ધરા જે સેવ ખસનવી ખારણી:
 રિત્તસાદન ગજા મહુ પાંદિ ત્રિત્ત નાન,
 રત્ન મુન કમો ધરા રેવ જે મનારણી.

૧૬. બધા જાણીને પોતાને નહીં જાણ્યા વિના,
 વિનાશકુળ જનકને વિજય છે જનની:
 ૧૭. જિવન જેવો જાણી જનકનો વિજય જાણી,
 ૧૮. જાણી જનકનો જો જાણી જિવન જનની'.

2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

' 617 412507 8-17-4 47 17' 8 46.
61 17 47 4 8 46 17 17
17. 617 412507 8-17-4 47 17' 8 46.
61 17 47 4 8 46 17 17

सगरने राज्य आपी माघ शुद्धी नवमीए,
 रोहणीमा चंद्रयोगे मधु व्रत धारता;
 ब्रह्मदत्त तणे घेर पारणुं प्रथम करी,
 उग्र तप आचरीने चार वर्ष काढता.

५

पौष मास तणी शुक्ल एकादशी तणे दिन,
 केवळ धारण करी मधु थया केवळी;
 समवसरण तणा खबर जाणीने ताही,
 सगर नरेश आठ्या वांदवा अतिवली.

६

सिंहसेन आदि गणधर थया गुणधर,
 महायज्ञ नामे थयो यज्ञ तीर्थनायक;
 नामे तो अजितवला शासननी देवी थया,
 सगरने व्रत विषे थया मधु स्थायक.

७

गणधर पंचाणुं ने एक लाख मुनिवर,
 त्रण लाख ने हजार वीश साध्वीजी छे;
 त्रिहजार सातसो ने चौद पूर्वधारी थया,
 साठचारसो^१ हजार मनपरयवी छे.

८

नव हजार ने वळी चारसो अवधि ज्ञानी,
 बीश हजार ने चारसो वैक्रिय लब्धिना^३;
 बे लाख ने अठाणुं हजार श्रावको थया छे,
 पांच लाख पिस्तालीश हजार छे श्राविका.

१०

१ अतिशय नळदीन.

२ एक हजार ने साठचारसो मनःपरेव ज्ञानी थया. ३ वैक्रिय लब्धिना.

થયા હતા. તે શિવાય વીજી કેટલીએક કઢાઓ તેઓ
 અજિતનાથ પાસેથી શીરૂયા હતા. ડ્યારે સગરચક્રી લાયક
 હમ્મરના થયા, ત્યારે તેમને ઉત્તમ રાજકન્યાઓની સાથે
 પરણાવવામાં આવ્યા હતા. પછી રાજા જિતશત્રુષ અજિ-
 તનાથને રાજ્યપદ્વી, સગરને યુવરાજપદ્વી આપી હતી.
 અજિતસ્વામીએ ડ્યારે દીક્ષા લીધી, ત્યારે પ્રભુની આજ્ઞા-
 થી વિનીતાનગરીના રાજ્ય ઉપર સગરરાજા આવ્યા
 હતા. દીક્ષા લીધા પછી અજિતસ્વામી એક વાર વિનીતા-
 નગરીના ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા, તે ચલતે દેવતાઓ તથા
 તેમના ઇંદ્રોની સાથે સગર રાજા પણ તેમાં હાજર થયા
 હતા. ઇંદ્રની પછવાડે વેસીને સગરે પ્રભુની દેશના સાંભળી
 હતી. પ્રભુએ દેશના આપી, વિહાર કર્યા પછી સગર રા-
 જાના શસ્ત્ર મંદિરમાં સુદર્શન નામે ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું
 હતું. તે પછી સગર ભાવથી શુદ્ધ થઈને ચક્રની પૂજા કરી,
 અને સ્વર્ગરત્નને ધારણ કરી સારા મુહૂર્તે ગગનરત્ન ઉપર
 વેસી, દિશાઓને તાવે કરવાને નીકળ્યા હતા. તેમની
 સાથે સેનાપતિ દંડરત્નને લઈને આગળ ચાલ્યો હતો. તે
 શિવાય સર્વ ઉપદ્રવને હરનાર પુરોહિતરત્ન, દરેક મુકામે સ્થાનપાન
 તથા મુકામની સગવડ કરી આપનાર શૃહિરત્ન, છાવણી વિગે-
 રેની મદદ કરનાર વર્દકિરત્ન, ઉપર તથા નીચે રક્ષણ
 કરનાર ઉત્તરત્ન તથા ચર્મરત્ન, અને અંધકારમાં રક્ષણ
 કરનારા મણિ અને કાંકણીરત્ન સગર ચક્રીની સાથે
 ચાલ્યા હતા.

[illegible]

વીંતું આસન કંપી ચાલ્યું, અને તે દેવી એક હજાર ને આઠ રત્નના ઘડા તથા વીંતી ઉત્તમ ભેટો લઈ, સગર-ચક્રોની પાસે હાજર થઈ. સિંધુદેવીને તાવે કરી, ચક્રવર્તી ઇશાન દિશા તરફ કુચ કરી, ચૈતાઢ્ય પર્વતના દક્ષિણ ભાગમાં આવ્યા હતા. ત્યાંના નાયક ચૈતાઢ્ય કુમારને તાવે કરી, તમિસ્તા નામની ગુફા પાસે આવ્યા હતા, ત્યાં તેણે કૃતમાલ નામના દેવને તાવે કરી દીધો હતો. પછી પોતે ત્યાં રોકાઈને પશ્ચિમ દિશાના સિંધુના નિષ્કૂટને જીવવા પોતાના સેનાપતિને અરધી સેના લઈ મોકલ્યો હતો.

સેનાપતિ ચર્મરત્નથી સિંધુને ઉતરી યવનદ્વીપમાં આવ્યો, અને ત્યાં રહેલા જુદીજુદી જાતના મ્લેચ્છ લોકોને તેણે શિક્ષા કરી હતી. તે શિવાય કચ્છ દેશના નાયકોને તાવે કરી, જાતજાતની ડંચી ભેટો લઈ, સિંધુ ઉતરી તે પાછો ચક્રવર્તીની પાસે આવ્યો, અને તે વધી ભેટો તેણે ચક્રવર્તીને અર્પણ કરી હતી.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ સગર ચક્રવર્તીનો જન્મ કઈ નગરીમાં અને કયા વંશમાં થયો હતો ? ૨ સગરચક્રીનો જન્મ કયા માસમાં અને કઈ તિથિએ થયો હતો ? ૩ સગરચક્રીનાં માતા પિતાનાં નામ શું હતાં ? ૪ જિતશત્રુ રાજા સગરને શું યતા હતા ? ૫ જિતશત્રુ રાજાએ સગરને કેવી પદ્ધતિ આપી.

१. ६. सगरसामा विनीतानगरीना राज्य उत्तर गरी
 नाम्ना इना ? ७. नगरसामाना जग्य मंदिरनां चमत्
 नगरे नगद फलं इतुं ! ८. सगरसामा दिवाभोने अने
 लक्षने मोदना, नगरे नेना माधे कषा कषा गरी
 ना ? ९. पुणेदिगमन, गुहिरमन, चंद्रहिरमन, उरमन,
 मीरमन, मीरमन, अने सांरुजोमन, चक्ररुजोनां वा वा
 मने केर के ? १०. मगरनगरे पुणे, इतिन, अने १
 मने दिगमनां कषा कषा नाचकने गाहे कषा इता ? ११
 पुणेदिगमन चक्ररुजो मगरमने मृ केर भागी इति ? १२
 मगरना इति ना पुणेनां जने कषा पने अने केर
 ना कषा चमत् इति ? १३. मगरनगराचने मंदिर
 ना नाच के ना इति ? १४. मगरनगर कषा मने कषा
 कषा मगर, कषा ना के कषा के ना इति ?

—

१५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०.

१. १०० २३४ ५०१ ७८९ १०१२ १३४५ १६७८ १९०१ २२३४ २५६७ २८९० ३१२३ ३४५६ ३७८९ ४०१२ ४३४५ ४६७८ ४९०१ ५२३४ ५५६७ ५८९० ६१२३ ६४५६ ६७८९ ७०१२ ७३४५ ७६७८ ७९०१ ८२३४ ८५६७ ८८९० ९१२३ ९४५६ ९७८९ १००००

પાઠ ૮૩ મો.

સગર ચક્રવર્તી ભાગ ૨ જો.

સગરે એક વચ્ચે તમિલા ગુફાનાં દક્ષિણ દ્વારનાં
કમાડ ઉઘાડવાની સેનાપતિને આજ્ઞા કરી, તેથી સેના-
પતિએ દંડરત્નથી તે દ્વાર ઉઘાડી દીધાં હતાં. પછી
સગરે હાથી ઉપર મળિરત્ન મુકી, મકાશ પાડી, તે
ગુફામાં પ્રવેશ કર્યો હતો; ત્યાં વર્દકિરત્નની મદદથી
નિમ્નગા અને ઉમ્નગા નામનાં બે નદીઓ ઉતરી સગર
રાજા ગુફાની બાહર નીકળ્યા. તે વચ્ચે આપાત નામના
મિહિલ લોકોએ ચક્રવર્તી ઉપર હુમલો કર્યો હતો, પણ
તેઓને સગરે ક્ષણવારમાં તાલે કરી દીધા હતા. તે
આપાત જાતના મિલોની ઉપાસનાથી મેઘકુમારોએ ચક્રી
ઉપર વરસાદનું તોફાન મચાવ્યું, તેને ચક્રીએ ચર્મરત્ન
અને છત્રરત્નથી દૂર કરી દીધું હતું. છેલ્લે તેઓને પણ
હારી જઈ ચક્રીને શરણ આવવું પડ્યું હતું, અને પોતે
કરેલા અપરાધની ક્ષમા માગી હતી. ત્યારપછી ચક્રીએ
સિંધુના પશ્ચિમ નિષ્કૂટને જીતવા સેનાપતિને મોકલ્યો, અને
પોતે ત્યાંજ મુકામ નાલી રહ્યા.

તે પછી સગરચક્રી ઇશાનમાં રહેલા શુદ્ર હિમાલયના
દેવને જીતીને રૂપમઝૂટ પર્વતે ગયા હતા, અને તે પર્વતના
પૂર્વ ભાગ ઉપર “ આ અવસર્પિણી કાઢ્યાં હું સગર નામે

શિક્ષાવાળા ઘોડા ઉપર બેસી ફરવા નીકળ્યા હતા. તે
 તોફાની ઘોડો સગરને લઈ આકાશમાં ઉડી એક મોટા
 જંગલમાં દોડી ગયો, ત્યાં સગરરાજા ઘોડાની લગામને
 ટુકી કબજે રાखी તેની ઉપરથી કુદી પડ્યા હતા. પછી
 ચક્રી પળે ચાલી આગલ ગયા, ત્યાં એક મોટું સરોવર
 જોવામાં આવ્યું, તેમાં ન્હાઈ, પાણી પી તેને કીનારે આસન
 કીધું, ત્યાં એક મુંદર સ્ત્રી જોવામાં આવી હતી. તે સ્ત્રી
 વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર આવેલા ગગનવલ્લભ નામના નગરના
 એક વિદ્યાધર રાજા મુલોચનની મુકેશા નામની પુત્રી હતી,
 તેને જોતાંજ સગરરાજાને મોહ ઉત્પન્ન થયો હતો. તેવામાં
 કોઈ સેવકે આવી સગરરાજાને જણાવ્યું કે આ મુકેશા
 આજથી તમારી સ્ત્રી છે, તેની રક્ષા કરો. રથનૂપુર નગ-
 રના રાજા પૂર્ણમેધે પરણવાને મોટે આ મુકેશાની માગણી
 કરી હતી. તેના પિતાએ પૂર્ણમેધને મુકેશાને આપી નહીં,
 એટલે પૂર્ણમેધે મુલોચનને મારી નાખ્યો, એટલે આ સ્ત્રીનો
 ભાઈ સદસ્યલોચન તેને લઈને અહીં છુપી રીતે રહ્યો હતો.
 તે આજે તેને તમારો મેળાપ થયો. પછી સદસ્યલોચને
 આવી, તે મુકેશાને સગરરાજાની સાથે પરણાવી હતી.
 ત્યાંથી સગરરાજા વૈતાલ્ય ગિરિ ઉપર આવેલા ગગનવલ્લભ
 નગરમાં આવ્યા હતા, અને સદસ્યલોચનને તેના રાજ્ય
 ઉપર બેસારી વિદ્યાધરોનો સ્વામી કર્યો હતો, અને પછી
 પોતે પાછા વિનીતાનગરીમાં આવ્યા હતા. તે વચ્ચે
 લોકોએ મોટો ઉત્સવ કર્યો હતો. જ્યારે સગર ચક્રવર્તી

જંગલમાં આવી ચઢ્યા હતા ? જંગલમાં સરોવરને કાંઠે
શું જોયું હતું ? મુકેશ કોણ હતી ? અને કોની પુત્રી
હતી ? તથા મુકેશના પિતા મુલોચનને શું થયું હતું ?
અને તેનો ભાઈ સહસ્રનયન તેને જંગલમાં શા માટે લાવ્યો
હતો ? ૧૨ સગરચક્રી તે મુકેશને પરણી ક્યાં ગયા
હતા ? ૧૩ મુકેશના ભાઈ સહસ્રલોચનને ચક્રીય શું
કર્યું હતું ? ચક્રવર્તિ મહારાણી મુકેશને લઈ વિનીતા
નગરીમાં આગ્યા, તે પછી દેવતાઓ શું કર્યું હતું ? અને
ચક્રવર્તિપણાના અભિષેકનો મહોત્સવ ક્યાં સુધી ચા-
લ્યો હતો ?

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતિ આપવી.

ઉપાસના, અવસર્પિણીકાલ, નવનિધિ, સમૃદ્ધિ, અ-
વલી શિક્ષાવાળા, અભિષેક.

પાઠ ૮૪ મો.

સગર ચક્રવર્તિ—ભાગ ૩ જો.

સગરરાજાને વધી યઢી ચોસઠ હજાર સ્ત્રીઓ હતી.
તેઓનાથી સાઠ હજાર પુત્રો થયા હતા. તેમાં સૌથી મોટો

મરતે આ ગિરિને આઠ આઠ પગથીયાં કરેલાં છે, તેથી
 આ ગિરિનું નામ અષ્ટાપદ પડ્યું છે. એ વધી હકીકત
 પોતાના મંત્રિઓ પાસેથી જાણી લીધી. પછી તેમણે ત્યાં
 ભરતના જેવું વીંજું એક મોટું ચૈત્ય કરાવાની ધારણા ક-
 રી. સર્વે એકઠા થઈને દંડરત્ન હાથમાં લઈ, ચાર હજાર
 ગાઝ ઘુર્ધી ડંઢી એક મોટી खाइ खादवा માંઢી. જ્યારે
 આવી ડંઢી खाइ खादवा માંઢી, એટલે નીચે આવેલા ના-
 ગ કુમાર દેવતાના મંદિરો ભાંગવા લાગ્યાં. તે મોટો ઉપ-
 દ્રવ જોઈ, નાગલોકોમાં ભારે ત્રાસ થઈ ગયો, એટલે ના-
 ગકુમારોનો રાજા જ્વલનપ્રભ બાહર આવ્યો, અને તેણે
 સગરના કુમારોને સમજાવી તેમ કરતાં અટકાવ્યા. ત્યારે
 જન્હુએ કહ્યું કે, અમારા પૂર્વજના આ જુના પર્વતને અચલ
 કરવા માટે અમારો પ્રયત્ન હતો, તે છતાં આ દંડરત્નની
 મોટી શક્તિથી તમને નુકશાની થઈ હોય તો ક્ષમા કરો,
 અમે ફરીથી તેમ કરીશું નહીં. પછી નાગરાજ શાંત થઈ
 પાછો ગયો. પછવાડે તે खाइ पाणीથી પૂરવાનો વિચાર
 કરી, તેઓ ગંગા નદીને ત્યાં લાવ્યા, અને તેનાથી તે
 खाइ પૂરવા માંઢી. જન્હુકુમાર ગંગા નદી રેલેથી ત્યાં આ-
 વ્યો, તેથી ગંગાનું “ જાનહવી ” એવું નામ પડ્યું. ગંગા-
 ના જલથી પાછી નાગકુમારોને મોટી હરકત થઈ, એટલે
 નાગરાજ જ્વલનપ્રભ કોપથી બાહર આવ્યો, અને પોતાની
 ક્રોધાગ્ની દ્રષ્ટિથી સગરના સાઠ હજાર કુમારોને વાઢી
 મસમ કરી દીધા, તેથી ચારે તરફ હાહાકાર થઈ રહ્યો. આ

પરમાંથી મને તેવો અગ્નિ મંગાવી આપો, જેથી મારો પુત્ર જીવતો થાય.

પછી સગરરાજાએ તેને સમજાવ્યો કે, અરે માઈ ! તેણું ઘર ફોડેલું પણ હોય નહીં. દરેક માણસને માથે કાઢ ફરે છે, મોટે તારે પુત્રનો શોક કરવો ન જોઈએ. પછી બ્રાહ્મણે સગરરાજાને જણાવ્યું કે, રાજા ! તમે વીજાને વોધ આપો છો, પણ જો તમારે તેવો અનુભવ થાય, તો આવો વોધ યાદ રાખજો. પછી તેણે કથાં કે, રાજા ! તમારા સાઠ હજાર પુત્રો ઘઘીને ધસ્મ થઈ ગયા છે, અને તમારા સામંત, મંત્રિ વિગેરે મરવાને તૈયાર થતા હતા, તેમને ધીરજ આપવાની સ્વાતર આ વધો દેસ્વાવ કરવામાં આવ્યો છે. રાજા સગર તે સાંભળી ઘણો સ્વેદ પામ્યા હતા. તેને બ્રાહ્મણરૂપે થયેલા તે ઇંદ્રે રાજાનો મોહ તોડવાને માટે કે-ટલાક દાસલા આપ્યા હતા, જેથી સગરરાજાનો શોક સમાઈ ગયો હતો. પછી અષ્ટાપદ પર્વતની આસપાસ રહેનારા લોકોએ આવી ફરીયાદ કરીકે સ્વાઈને પૂરતાં બા-હેર હાહાકારી ગંગા નદી અમારા ગામડાનો નાશ કરે છે. પછી સગરે પોતાના મોટા પુત્ર જન્હુના ભગીરથ નામના પુત્રને આજ્ઞા કરી હતી કે, પુત્ર ! તું દંડરત્ન લઈને ત્યાં જા, અને તેવડે ગંગાને સ્વેચ્છા પૂર્વ સમુદ્રમાં મેલવો દે. પિતામહની આજ્ઞાથી ભગીરથ અષ્ટાપદ ગિરિ પાસે આવ્યો અને અષ્ટમ તપ કરી, તેણે નાગકુમારોના રાજા જ્વલનમ-ભને પ્રસન્ન કરી, તેની રજા લઈ ગંગાને દંડરત્નથી

શિક્ષકે નીચેના શબ્દોની સમજૂતી આપવી.

શસ્ત્રકળા, નિપુણ, વિહાર, રવેચ્છા, ભવિતવ્યતા,
પૂર્વજ, દેહ પ્રમાણવાળી, ઉપદ્રવ, અચલ, સાવંત, મંડલેશ,
ઓગ્રહોત્તી, મંગલિક, પિતામહ, પ્રસન્ન.

પાઠ ૮૫ મો.

સગરચક્રી ભાગ ૪ થો.

ભગીરથે પોતાના ઘડી ગયેલા સાઠ હજાર કાકા-
ઓનાં અસ્થિને ગંગાના જલમાં નાચી પવિત્ર કર્યા હતાં.
તે રીવાજ હજુ સુધી લોકોમાં ચાલે છે. જ્યારે ભગીરથ
ત્યાંથી પાછો ફર્યો, ત્યારે રસ્તામાં એક શાહની નીચે
રહેલા કેવળી તેના જોવામાં આવ્યા હતા. કેવળીને નમ-
સ્કાર કરી ભગીરથે પુછ્યું હતું કે, મારા કાકા એકી
સાથે કેમ મૃત્યુ પામ્યા ? તેના ઉત્તરમાં ત્રણ કાળને જા-
ણનારા કેવળી ભગવાને^૧ કહ્યું કે, ભગીરથ ! પૂર્વે એક
મોટો સંઘ તીર્થયાત્રા કરવાને નીકળ્યો હતો. તે નર્મીકના^૨
કોઈ ગામમાં કુંભારના ઘરની પાસે ઉતર્યો. સંઘની સાથે

^૧ ધનુજય મહાત્મ્યનાં અજિતનાથ પ્રભુએ સગર ચક્રવર્તીને કહ્યું છે, એન
લખેલ છે. ^૨ ધનુજય મહાત્મ્યનાં એક કુટુંબ ટોચી હતી, તેનાં એક કુંભાર
રતો, દિવાદિત્ય એ લખેલ છે.

કરી, અને દીક્ષા આપવાની પ્રાર્થના કરી. પ્રભુએ તે વાત માન્ય કરી, ઘટલે ભગીરથે પોતાના પિતામહનો નીકળવાનો મોટો વરઘોડો ચડાવ્યો, અને પ્રભુની પાસે આવી, તેમને મુનિનો વેષ અપાવ્યો. સગરરાજાએ જ્યારે દીક્ષા લીધી. ત્યારે તેની સાથે સામેત અને વીજા મંત્રીઓએ પણ દીક્ષા લીધી હતી. પછી પ્રભુએ દેશના આખો સગરરાજા વિગેરેને સાથે લઈને ત્યાંથી ત્રિહાર કર્યો હતો, અને ભગીરથ વિગેરે રાજાઓ અને દેવતાઓ પોતપોતાને ઠેકાણે ચાલ્યા ગયા હતા.

સગર ચક્રવર્તી પ્રભુની સાથે રહી ચાર અંગ ધન્યા હતા. તેમણે સારી રીતે ચારિત્રને પાઠ્યું હતું. “ હું ચક્રવર્તી અને તીર્થંકરનો ખાદ છું, ” એવો તેમણે કદી પણ ગર્વ રાખ્યો ન હતો, અને ખારે આકરા પરીષદ સહન કર્યો હતાં. સગરરાજાએ પાઠ્યથી દીક્ષા લીધી હતી, પણ તપસ્યા અને ધનતરના ખારે શુણથી તેઓ ઘોડેરા મુનિઓથી પણ અધિક થઈ પડ્યા હતા. છેવટે યાત્રિકર્મનો ક્ષય થવાથી તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ભગીરથે પોતાના કાકાઓનાં અસ્થિ તેમાં ના-
ખ્યાં હતાં ? ૨ ભગીરથ ગંગા ઢાલી પાડ્યા કર્યા, ત્યારે
રસ્તામાં તેમણે કોને જોયા હતા ? અને તેમને શું પુછ્યું

દર્શ ? ૩. અગોચર અને મનસ્સાનાના માત્ર દત્તાદ વૃક્ષો
 દર્શ કોને દર્શ ? ૪. તેઓ જન માટે માલદે વૃક્ષો મુખ
 દર્શ ? ૫. અગોચર માલદે વૃક્ષો મુખ દર્શ ? ૬. કેરો
 વાળે અગોચર કેવલ દીપ્તિ મોક્ષ ન દર્શ ? ૭. અગોચરને
 મનસ્સાનાના વૃક્ષો મનસ્સાનાના મુ કર્મ દર્શ ? ૮. મનસ્સાનાના
 માલદે કોને કોને દીપ્તિ મોક્ષ દર્શ ? ૯. મનસ્સાનાના
 વૃક્ષો વૃક્ષો વાળે મુ મોક્ષ દર્શ ? ૧૦. મનસ્સાનાના મોક્ષ
 કામ મોક્ષ કેવલ અગોચર માલદે મુ વૃક્ષ દર્શ ? ૧૧. તેઓ
 મનસ્સાનાના કર્મ કામ કેવલ મુ વૃક્ષ દર્શ ?

જૈન ધર્મ પહેલી ચોપડી.

જૈન ધર્મ વાંચનમાલ્લાની પહેલી ચોપડીના વિદ્વાન મુનિરાજો અને ન્યુસપેરવાલાઓના અભિપ્રાયો માં-
હેના થોડા અભિપ્રાયો અહીં આપેલા છે.

શિયાજી વિજય

તા. ૧૮-૮-૦૬

જૈન ધર્મના તેમ જ્ઞાનને પણ એ ધર્મનું શરૂઆતનું સારું જ્ઞાન મળે, એવું પ્રાચીન સિદ્ધાંતો સાથેનું વાંચનમાલ્લાની શૈલી ઉપર લખાણ આ ઉત્તમ પુસ્તક અમને પાલીતાણાના જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી મળ્યું છે, ને તેની સુંદર છાપ હંચા કાગળોના મોટા કદનાં એકસો સાઠ પાનાં તથા પાકાં કાપડી પુંઠાં છતાં છ આનાની કીમતે એક અમૂલ્ય પુસ્તક છે. દરેક જૈન ઘરમાં, તેમ વાઙ્કના હાથમાં રાખવા જોગ છે. પર્યુસણના તહે-વારોમાં પ્રભાવના આપી, જ્ઞાન વસ્તુ વાઙ્કને મેટ પ્રપાદ, તો ઘર્ષાજ યોગ્ય શરૂઆત અને સરખાવત થશે.

વાક્ય રચનાથી મુશ્કેલ કરી નાલે છે, તેવું આ પુસ્તકમાં થયેલ નથી. વલ્કે વાલ્કોને તુરત સમજાય, એવી ઠગ-
દારમાં વપરાતી ભાષા રાસવામાં આવી છે. ઉપર દર્શાવેલ
કારણોથી આ પુસ્તકને અધે આવકાર આપીએ છીએ.
તેની સાથે તેના લેખકને તેમજ પ્રગટકર્તાને અભિવંદન
આપીએ છીએ.

હી. સેવક,

CHUNILAL CHHAGANCHAND.

ઓનરરી મેનેજર,

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા.

મુંબઈ સમાચાર.

નવીન પદ્ધતિ ઉપર તૈયાર કરવામાં આવેલી શ્રી
જૈન ધર્મની પહેલી ચોપડી—પાલીતાણા સ્વાતેના શ્રી
જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી શ્રી જૈન ધર્મ પહેલી
ચોપડી પ્રગટ કરીને શાળામાં શીસ્વતા વિદ્યાર્થીઓને ધાર્મિક
જ્ઞાન જાણવા માટે ઠીક સગવડતા કરવામાં આવી છે.
આ પુસ્તકની યોજના એવી મુગમ રીતે કરવામાં આવી
છે કે, સાચારણ ભાષાજ્ઞાન ધરાવનારા ગુજરાતી પાંચમા
ધોરણ મુર્યાના જૈન વિદ્યાર્થીઓ પોતાના ધર્મના પ્રાથમિક તત્ત્વો

કેઢવણી પુસ્તક ૧૮ મું, અંક ૧૧ મો,
સંવત ૧૯૬૨ ભાદરવો.

શ્રી જૈન ધર્મની પહેલી ચોપડી—પાલીતાણાના જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી છે. કિંમત રૂ. ૦-૬-૦ છે, તે પુસ્તકના પ્રમાણમાં ઘર્નાજી ઓછો છે. લીપી વાઢવોધ છે, અને ભાષા સુગમ છે. વાઢકોને અને અન્યને પણ જૈન ધર્મ સંવંધી કાંઈ જ્ઞાન આપવાની તથા સ્વાસ કરીને નીતિ ધર્મ સમજાવવાની આ વ્યવસ્થા ઉત્તમ છે. ધર્મના પ્રસાર માટે વાઢકોના હાથમાં સહેલથી આવી શકે, અને તેઓ સહેલથી સમજી શકે, આ પુસ્તકોની ઘણી અગત્ય છે. જૈન ધર્મની શાઢાઓમાં વળાવવાને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે, આ લાગે છે.

જૈનોદય પુસ્તક ૧ હું અંક ૧૨ મો આશ્વિન.

શ્રી જૈન ધર્મ પહેલી ચોપડી—આ પુસ્તક શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી તેમની ઉચ્ચ શ્રેણીની વાંચનમાઢાના પ્રથમ પુસ્તક તરીકે વાઢવોધ લિપિમાં વહાર પડેલ છે. સદરહુ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં લખેલ છે કે—“ ગ્રંથાવઢીનો મુખ્ય ઉદેશ જૈનોના દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, અને કથાનુયોગના ગ્રંથો અને જૈન સાહિત્ય વાંચવા તરફ અભિરુચી ઉપજાવવી તે છે. ” આ

જોવા સ્વરીદવા સ્વાસ આગ્રહપૂર્વક મલામણ છે. ક્ત્યલમ્.

શાંતિ.

આ વર્ગનાં કાર્યોને શ્રીમંતોણ સહાયભૂત થવું જરૂરનું છે.

નિકપરાધી મુનિ નીતિવિજયજીના ધર્મલાભ.

વી. સ. ૨૪૩૩ માગશર વદી ૧૦ સોમવાસરે.

જૈન ધર્મ પહેલી ચોપડી—ઉપરોક્ત પુસ્તક પણ ઉપરોક્ત વર્ગ દ્વારા પ્રસિદ્ધ થયેલું અમને અભિપ્રાયાર્થે મળેલ છે, જે સ્વીકારતાં હર્ષ થાય છે.

વર્ગનો પ્રયત્ન યોગ્ય છે. ચાલતા સમયની સ્વામી આ પુસ્તકથી પુરાઈ છે, વિદ્વાન મુનિ મહારાજો વિ. ની. સમાપ્તથી કાર્ય કેવું થાય છે, તેનો નમુનો આ પુસ્તક છે.

આસ્તિક જૈન અભ્યાસીને ધર્મજ્ઞાનના ઉત્તમ સાધન રૂપ છે. જૈન શૈલિથી વિરુદ્ધ એક વાક્ય પણ અંદર નથી, જે વાવતનું માન ચારિત્રવિજયજી મહારાજને આભારી છે. વીજા ભાગો જલદી વહાર પાડી, જૈન વર્ગને આશ્રય આપવાની ઉત્તમ તક છે.

વધારેમાં પુસ્તક સંતથી છપાયેલ જેથી શુદ્ધિ પત્રક નથી, પણ વર્ગની ચઢતી દશાનું કારણ છે.

શ્રી પાર્શ્વજીન પ્રણમ્યઃ

પાટણ સ્વેતરવાશીપાઠા,

આશો શુદ્ધ ૪ શનીવાર.

શ્રી પાટણથી મુનિ મોહનવિજયજી તથા ચારિત્રવિજયજી આદિ ઠાણાઓ જોગ. મુ. પાલીતાણા મધ્યે દેવગુરુ ભક્તિકારક પ્રભાવક સુશ્રાવક શિવજીભાઈ દેવશી આદિ વર્ગના મેમ્બરો જોગ ધર્મલાભ પહોંચે.

વિશેષમાં તમારા તરફથી શ્રી જૈન ધર્મ પહેલી ચોપડી મઢી છે, જેમાંના દરેક પાઠના વિષયો પટલા ઉપયોગી છે કે, આ ચોપડી દરેક પાઠશાળામાં ગ્રહણ કરવામાં આવે તો, હાલના જમાનાના ઉછરતી વયના યુવાન વાલ્કો યશું સારું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે, એમ હું સ્વાતરીથી કહી શકું છું. મુંબઈની જૈન કોન્ફરન્સ તરફથી જૈન સીરીઝ તૈયાર કરવા માટે જે આર્ટીકલ પ્રગટ થયો છે, તે આર્ટીકલના સંબંધમાં કોન્ફરન્સના સેક્રેટરીઓ, જૈન સીરીઝ તૈયાર કરવામાં આવી ચોપડીનો સમાવેશ નહીં કર્યો, તો તે અતિ શ્રેય ગણાશે. આવી પ્રથમની પહેલી ચોપડી માફક ધોરણોને અનુસાર વીંજી ચોપડીઓ બહાર પાડવાને આ વર્ગ શક્તિમાન થાઓ, એમ હું અંતઃકરણથી ઇચ્છું છું.

એજ. દેવદર્શને યાદ કરશો, ધર્મ સાધના વિશેષે કરતા રહેશો. મીતિ સદર.

